

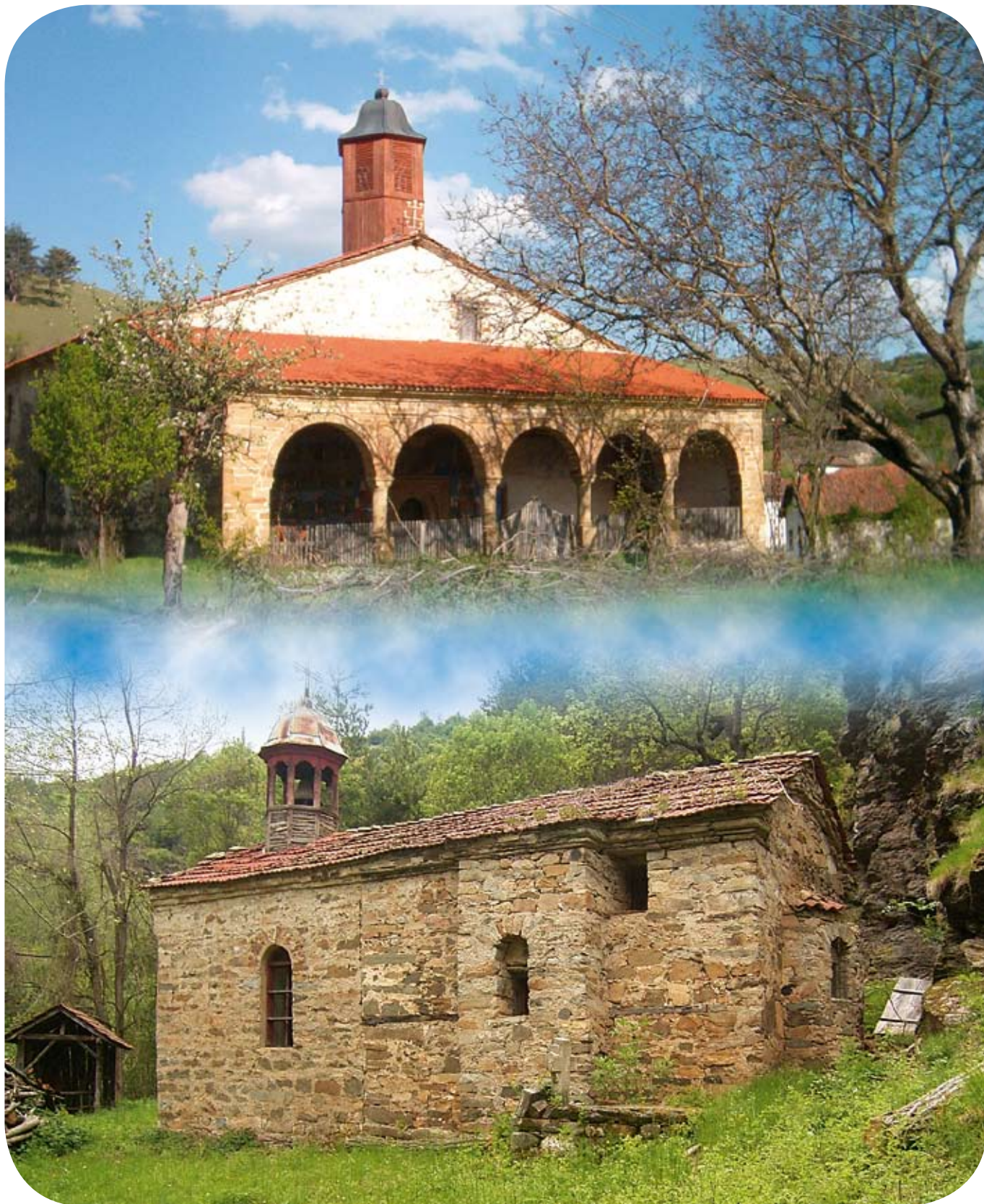
БЮЛЕТЕН

Културно-информационен център
на българското малцинство "Босилеград" – гр.Босилеград

Година 12, брой 58-59, март 2009 г.

БЕЗПЛАТЕН ЕКЗЕМПЛЯР

Белоградчишките скали са сред 261 четвъртфиналисти за избирането на нови седем чудеса на света сред най-зрелищните кътчета на планетата, несъздадени от човешка ръка. За всички тях жителите на всички краища на планетата ще могат да гласуват до 7 юли 2009 г. в сайта на организацията на адрес: new7wonders.com

БЮЛЕТИН

Основател и издател: гражданско сдружение Културно-информационен център "БОСИЛЕГРАД", Босилеград, ул. "Маршал Тито" №15

Web: www.kicbos.org

Жиро сметка: 205-115077-80

IBAN/RS35205001766666500085

Телефон/факс: (00381) 017-878-254

e-mail: kicbos@ptt.rs

Редакция: Иван Николов, Александър Димитров, Радко Стоянчов, Мая Николова

Постоянни сътрудници: Ангел Джонев, Валентин Янев, Александра Димитрова, Тодор Димитров, Новица Станков, Димитър Димитров-Треперски, Димитър Стефанов Димитров, Лозан Митев, Драголюб Иванчов

Предпечатна подготовка: Digital Design Studio

Главен и отговорен редактор: Иван Николов

Печат: Графично предприятие "СВЕН", Ниш, ул. "Стоян Новакович" №10, тел.: (018) 248-142

На кориците:

стр.1 – Черкви в с.Извор и с.Г.Лисина

стр.59 – Поклонение пред паметника на Левски

стр.60 – Черкви в с.Г.Любата и с.Брестница

СЪДЪРЖАНИЕ:

• <i>За пътя към Европа ...</i>	3-4
• <i>Бюджет на възможности или желания</i>	5-6
• <i>За плюшените мечета ...</i>	6-7
• <i>Канибализм по балкански</i>	8
• <i>Слово за Апостола</i>	9
• <i>Само достойният човек е свободен човек</i>	10
• <i>Чуваш ли призива на Апостола: НАРОДЕ????</i>	11
• <i>Родителите защитават майчиния език</i>	12-13
• <i>За сръбските патриоти с българските ...</i>	13
• <i>"Братство" или "Глас на българите"?</i>	14
• <i>Кой на кого и защо ръкопляска?</i>	15-16
• <i>Очна ставка с миналото</i>	17-20
• <i>Един стандартен сръбски поглед ...</i>	21-29
• <i>Войводина - застрашени граждански права</i>	30-32
• <i>"Отплата за Косово" ...</i>	33-34
• <i>Какво пропускат сърбите?</i>	35
• <i>Санджак - нова концепция за идентичността</i>	36
• <i>Меморандум</i>	37-41
• <i>Учредителният конгрес на РО "Босилеград"</i>	42-43
• <i>За връщането на Южна Добриджа...</i>	44-46
• <i>Босилеград - столица на ...</i>	47
• <i>Краище - прочут район на руди</i>	48-49
• <i>175 години от ...</i>	50
• <i>Свижданията на Славчето ...</i>	51-52
• <i>Архивите говорят ...</i>	52-53
• <i>Българи и сърби ...</i>	54
• <i>КИЦ дейности</i>	55-56
• <i>Румен Леонидов</i>	57
• <i>Сатира</i>	58

За пътя към Европа и разпределението на (не)омесената баница?

Нашият културен модел е приспособен да преживеем в условия на робство и потисничество, но не и да се развиваме в условия на свобода и демокрация.

Първите два месеца от деветата година на двайсет и първия век в Босилеград изминаха в мълчание и очакване отнякъде да се появи Спасителя. В сръбския печат се промъкна изявлението на Оли Рен дадено пред ВВС, че преди Сърбия да бъде приета в ЕС, ще бъдат

преразгледани всички нейни гранични спорове със съседите. Сръбските политици се направиха на глухи, българските също. Те вероятно си мислят, че гранични спорове няма?! Това, че ние живеем на окупирана територия, без права, без работа, без перспектива, изолирани, потиснати и смачкани от същата онази система която разори бивша Югославия и предизвика жертви, страдания и материални разорения които разтърсиха човечеството в края на двайсет век, сякаш никого не го интересува.

И все пак, независимо от това дали на нас ни се иска или не, пътят на Сърбия към Европа минава именно през решаването на тия спорове. Защото Европа няма заради нас да се отказва от принципите върху които е построена. И именно решаването на тия спорове е

последния ни исторически шанс

да оцелеем и да се запазим като народ. Лошото е, че сред нас не само няма кой да повдигне този въпрос, но и няма кой да го чуе.

Българските държавници все още са обхванати от пораженческия дух от края на Първата световна война и не могат да се освободят от него. Сръбските пък се надяват, че по пътя към Европа ще минат някак си между капките, без да се намокрят. А нашите малцинствени (дворцови) интелектуалци събрали около редакцията на "Братство" и Националния съвет на българското малцинство в Ниш, (включително и някои български наблюдатели), се надяват, че спасението ще дойде от предстоящите избори за членове на Националния съвет!

Ако Националните съвети на малцинствата бяха възшебната пръчка за решаване на етническите проблеми в Сърбия, Косово никога нямаше да си отиде и Войводина днес нямаше да се тресе от борба за промяна на статуса си. Повече от ясно е, че Националните съвети за малцинствата, без истински правомощия и пряко подчинени на Правителството, освен за проводници на държавната политика към малцинствата и назначаване на заслужилите

малцинствени "интегристи"

на добре платени синекурни длъжности, не стават за нищо друго. Членовете на Националния съвет на българското малцинство и институциите които той контролира,

не могат да защитават нищо друго, освен собствените си интереси в системата. За това говорят и заплатите им за които могат да им завидят и хирурзите от Военно-медицинската академия и специалистите от Ядрения институт във Винча. И именно от тях (ще) идва най-голямата съпротива за преразглеждане на статуса на българското малцинство в предстоящата европеизация на Балканите. Защото това преразглеждане ще мине не само през историческата преценка на техния обществен ангажимент по времето когато българското малцинство беше подложено на най-жестоката асимилация, но неминуемо ще постави и въпроса за тяхната отговорност.

Убеден съм, че нищо няма да доведе до разкаянieto им, а ще ги превърне в още по-яроствни защитници на системата, не защото са убедени че тя е добра или лоша за малцинството за което впрочем никога не са се интересували, а защото е добра за техния личен комфорт. И защото срива на системата ги увлича и тях в пропастта.

На фона на тия големи и съдбовни въпроси, ставаме свидетели как общинската политика става

скупна и банална.

Сръбският министър на труда и социалната политика Расим Ляич, с целия си кортеж и с всичките полицейски салтанати беше на триминутно посещение в Босилеград, на което общинските управници си поръчаха Дом за възрастни. Само това ни остава да направим и всичко сме решили!

Отнемането на колите регистрирани в България временно е отменено, но отнетите коли никому не са върнати! Според белградските власти не е желателно от България да се купуват не само коли, но даже и плюшени мечета за коледни подаръци. Не е желателно да се повдига и въпроса за изсичането на църковните гори и особено въпроса за старите български църковни книги и църковните регистри на родени, венчани и умрели които продължават да изчезват в неизвестна посока. С тях изчезва и част от нашата история. Някой е решил, че ние вероятно нямаме нужда от история. За нас светът е започнал на 6 ноември 1920 година когато сръбските войски са окупирали Босилеград и всичко преди това трябва да бъде забранено. Сръбската православна църква, която има фактическата сила да свиква заседания на Правителството и да вади европейските закони от законодателната процедура в Скупщината на Сърбия, в Босилеград може да си прави каквото си поиска. Включително и попа да води редакторската политика на медиите и свободата на словото. И най-малко с разпространение на християнското учение.

На двете тазгодишни сесии на Общинската скупщина, общинските съветници от таканаречените власт и опозиция се заяждаха как да си разделят

общинската баница (бюджета).

Точно по комунистически: за тях проблемът открай време е в разпределението, а не в месенето на баницата. Никой не се и замисли от какво ще се омеси тази баница, т.е. от къде ще се напълни бюджета. Накрая, в делението на тази все още неомесена баница се включи и батко Владко, като се разпореди на всички да се даде по парче, като най-голямото остави за себе си, (за общината и Дирекцията за пътища и строителни площи).

Сега баницарите, тоест чиновниците, са тръгнали да

искат пари от изтощените босилеградски данъкоплатци и от още по-изтощените държавни фондове за да си получат парчето баница. Баницарите са все учени хора с дипломи и трябва да получават всичко наготово, защото те хем така са възпитани: „учи мамин, да се не мъчиш да работиш“, хем си имат властта и силата и винаги могат да си вземат каквото и колкото си поискат. Маминалото детенце което пет-шест или десетина години е учило, сега трябва до края на дните си да получава баница без труд, без мъка и без грижи.

Благодарение на тази паразитстваща идеология комунизъмът пропадна не само у нас но и в световни размери. Сега иди го оправи. Народът отдавна го е казал: „Накарай мързеливия да работи, та ум да те научи“. Затова сесиите на Общинската скупщина са толкова смехотворни и забавни, че един талантлив драматург едва ли би намерил по-типични за времето си герои при това събрани на едно място.

„Учените“ (да се не мъчат) не могат да излязат от омагьосания кръг и вместо внимателно и рационално да използват обществените средства и да дадат шанс на ония които умеят и могат да правят пари, давайки при това работа и препитание на хората, бързат да похарчат и това което с голяма мъка е събрано. Никой не смее и да помисли за съкращаване на колосалната администрация която поглъща всичко без да върши никаква полезна работа. Вместо това, общинските съветници гласуват за увеличаване на пенсиите на борците от последната война, за увеличаване на социалните помощи (които често пъти се дават на прави и здрави мъже и жени докато истински нуждаещите се тънат в беда и мизерия), за астрономически изследвания (?!), за строеж и поддръжка на спортни хали и басейни, субсидии на ловджии и рибари и за издръжката на всякакви други готованковци чиято житейска философия е да не пипнат никаква работа през живота си. Всичко това може да се разглежда и като поддръжка на избирателния апарат на управленската партийна дружина на батко Владко.

На фона на опустелите села които за последно родиха и изхраниха нехранимайковците които плиснаха вода върху родните огнища, на фона на обрасналите в бурени социалистически заводи и недостроените на периферията пролетарски къщи на чийто стопани не им бе съдено да дочакат комунистическия рай, на фона на мръсните улици по които с вирнати опашки се разхождат глутници бездомни кучета и залитат безнадеждни пияници, на фона на полицейските патрулки и двойките цивилни агенти които като побъркани сноват из града в стремежа си да измислят враг и после години наред да го преследват за да оправдаят безотчетните пари които тази луда държава все още им дава за производство на „вражески елементи“ срещу които да обединява и мобилизира нацията, на фона на всичко това, от време на време някой наперен младок профучи със западната си кола втора употреба купена с последните спастрени пари от автокъщите в Кюстендил и Дупница и разбърква патриотичните черва на ченгетата които дебнат момента да му я вземат без съд и без закон.

Каквото и да ни се случува, ние сме заслужили участта си. У нас

всички ценности са обърнати наопаки.

Ние сме жив пример докъде може да стигне едно общество в което са унищожени традиционните и вечни човешки ценности каквито са трудолюбието, пестеливостта, семейството, честта, морала и любовта към род и родина и са станали поклонници на духовния и физически мързел, разврата, разсипничеството, доносничеството, клеветничеството, властогонството, омразата и завистта навлезли във всичките пори на човешките и обществени отношения.

Бунтовничеството винаги е било майка на прогреса.

Но докато гледам този апатичен, отчаян и смачкан народ, неволно си задавам въпроса, какво може да го задвижи и разбунтува? Безработицата? Ами той в последните петдесет години никога не е работил в истинския смисъл на думата, а просто е „ходил на работа“ както все още се казва у нас. Той търси работа и моли бога да не я намери. Когато я намери, гледа какво може да изтръгне а не какво може да даде на работодателя. Самият не го бива за работодател. Какво друго може да го разбунтува? Патриотизма? Той не знае какво е това, защото няма опорна точка с която да се идентифицира и се разкъсва между двете крайности. Той не е сърбин защото малко или повече знае, че Сърбия е виновна за всичките му нещастия, но не е и българин защото смята, че България го е изоставила и забравила. Потъпканите човешки права? Той няма съзнание за тях, както и лично достойнство да ги защитава. Стремежът към свобода? Той не знае какво да прави с нея. Свободата значи отговорност да поемеш съдбата си в собствените си ръце а той е свикнал някой друг да се грижи за заплатата му, за децата, за жилището, за обществото. Липсва ни активна обществена позиция по въпросите които именно нас най-много ни касаят а ние нямаме съзнание за това. Европейската реторика все повече прилича на комунистическата: колкото повече се говори за ред, справедливост и законност толкова повече се краде и се потъпкват свещените човешки права. Тази чудовищна система която попари половината човечество продължава да ни меле на пълни обороти.

В система, в която управляват хора които не стават за никаква друга работа, в система в която неморалните и корумпираните се грижат за ред и законност, в система в която няма свобода на мисълта и словото, не могат да живеят, да работят и да се размножават свободни граждани. В историята има множество отминали примери, ние сме жив пример за това.

Истинските промени настават с промяна на мисленето и поведението.

Всичките ни усилия в тази насока останаха безрезултатни.

Нашият културен модел е приспособен да преживеем в условия на робство и потисничество, но не и да се развиваме в условия на свобода и демокрация.

Тоя модел продължава да се развива под същите условия. И всеки който се опита да хвърли камък в мочурещето веднага бива преследван, извикан на отговорност и осъден.

И всичко си продължава по старому. Асимилацията ни сърбизира, икономиката ни се разпада, образованието ни опростява, черквата ни се политизира с една аморална политика а полицията и правосъдието се корумпират и всичко се превръща в лагер в който всеки от всекиго се пази и всеки за всичко донася при Великия брат.

Иван Николов

Бюджет на възможности или желания?

През януари в Босилеград се проведе първата сесия на Общинската скупщина за тази година на която бе приет бюджета на общината за 2009 година. „Експертите“ които са правили проекто-бюджета, очевидно са имали предвид само и единствено нуждите и потребностите на управляващата партийна олигархия на Владимир Захариев с придружаващия я административен персонал. Тази олигархия, изобилно хранена на държавните ясли, се събужда само по време на избори и си показва зъбите срещу всеки който я доближи. Тя не мисли за интересите на данъкоплатците. Да му мислят тия които ще плащат. Ако има с какво да мислят.

Само един бегъл поглед върху предложената структура на бюджета е достатъчен за да се разбере паразитващата същност на сегашното управление и на сателитните “демократични” партийки които се връткат около него за още някое платено място в общинския съвет. В този неспокоен бюджет се съдържа същността на философията която в момента изяжда настоящето и бъдещето на Босилеград.

В общината в която, да припомним, преди осем години имаше под десет хиляди души, за 2009 година са заложени почти 230 милиона динара (около 240 000 евро)! Не е ясно откъде ще се вземат тия пари, въпреки че с оглед числеността на администрацията и те могат да се окажат малко. Разбити по пера, почти 90% от тия пари отиват за заплати и социални давания на административните чиновници които по закон се финансират от общинския бюджет. Такъв лукс не би си позволила нито една богата западноевропейска страна, но в Сърбия нещата са по-различни.

Публична тайна е, че в условия на отдавна неработеща икономика и настъпващата икономическа и финансова криза, огромния административен и военно-полицейски механизъм се финансира от средствата които се набират от приватизацията на големите държавни компании. Така и централизираните общински управления могат да разчитат на сумите които държавата все още им разпределя на калпак. Не ще и дума, че и босилеградските ДСС пазванти ще си получат парите с които държавата щедро ги награждава за фалшивия сръбски патриотизъм и сърбоманските прояви, които за съжаление, лудите сръбски управници все още щедро плащат, безотговорно разпилявайки по този начин националното богатство в името на великосръбските си националистически прищевки.

На местно ниво не може да се разчита на сериозен прилив на средства от общински данъци и такси, защото няма работеща икономика, а навъдилите се преди години собственици на кръчми и частни магазинчета вече си събират вересиите и си продават инвентара. Селяните в околните села отдавна не стават за нищо – те едва-едва могат да произведат за собствени нужди, пък и всеки ден остарелите и изтощени

селяни си тръгват от тоя свят, понякога даже и без опело защото няма кой да плати безбожно високата такса на попа.

Бюджета на общината, разбира се, бе гласуван единодушно. С изключение на двамата общински съветници от листата на Демократичния съюз на българите които отчаяно се опитват да призват неразумните към разум, останалите идват на заседания да се възхищават от комичните изпълнения на кмета.

Нормален човек не би могъл да побере в главата си абсурдите им. Ето например какви раздели има в бюджета за 2009.

Парични глоби и дузпи по решения на Съда – 500 000 динара (такъв вид разходи са заложени и в други ставки). Представяте ли си, закононарушенията са си просто начин на работа на общинската власт и съвсем легално се заделят пари за плащане на глоби и наказания!? В правото е прието, че пред закона трябва да отговаря оня, за когото по съдебна процедура се установи, че умишлено е нарушил закона и според направената вреда му се определя наказанието. В Босилеград е прието вредите предизвикани некомпетентност, безотговорност или умисъл да ги плаща данъкоплатеца който нищо не виновен за това, че някакъв държавен чиновник не си гледа работата. Но щом има предвидени пари за наказания, що пък някой да не направи схема да ги източи? Корумпираната ни съдебна система дава прекрасни възможности за такива далавери.

Ето и други „бисери“ които, ако не бяха трагични, спокойно можеха да кандидатстват за някой фестивал на хумора и сатирата.

Общинско управление – 31 831 202,00 динара. Почти целия Бюджет отива на заплати, социални давания, компенсации, награди и бонуси на чиновниците. Данъкоплатците имат право да знаят за какви награди и бонуси става дума и по какъв начин се изчисляват. Награди по принцип се дават като вид обществено признание и поощрение за добре свършена работа, за висока ефективност, за иновации, за постижения и т.н. Вместо това, ние имаме скъпа и неефективна администрация, тромава, некомпетентна, безотговорна и вместо тя да се съкращава и рационализира, властта взема пари от данъкоплатците за да й плаща допълнителни награди и бонуси. Да не говорим за броя на заетите, професионалната и възрастова структура и ред други недостатъци които просто плащат за съкращения и уволнения а не за награди.

Център за култура – 17 868 023, 00 динара. Приблизително 13 000 000 от тази сума отива на заплати на работещите. Такава структура на разходи, а тя се повтаря почти във всички институции в общината, няма да си позволят дори и най-развитите европейски страни. Там е прието, структурата на бюджета да се определят така, че 60% от предвидените средства да се изразходват за дейности, 30% за възнаграждения на работещите, 5% за административни разходи и 5% за останали разходи. Икономическите експерти са установили, че при такава структура на разходите работещите имат какво, имат с какво и имат защо да работят. У нас се взимат пари от данъкоплатците и се разпределят на калпак, но не срещу ефективно свършена работа. В зависимост от институциите 80-90% от бюджетите отиват на заплати. Не е ясно с какво ще работят тия хора, защото когато си вземат заплатите – бюджета остава празен. В Центъра за култура даже не са предвидени пари за отопление и осветление, така че по време на отоплителния сезон е невъзможно да се проведе никакво културно мероприятие. А културния живот в града продължава да се води в кръчмите и подрастващите поколения продължават да потъват в алкохолизъм и разврат

В Народната библиотека от предвидените 5 853 280, 00 динара, над четири милиона отиват на заплати и само

122 000 за книги и оборудване!

Обществена грижа за децата – 12 821 000. И тук почти 10 милиона отиват за заплати на чиновници, и излиза, че само една шеста част (а вероятно много по-малко) от парите реално се дават за децата!

Спортно дружество “Младост” – 30 310 163 динара. Тука структурата на разходите е по-различна. На заплати отиват около 6,5 милиона. Но ако общата сума предвидена за спорт сравним със спортните постижения които постигаме и броя на гражданите които се занимават със спорт и реалната спортна и физическа култура която имаме в града, трудно могат да се оправдаят разходите предвидени в бюджета.

ДП “Услуга” Босилеград – 29 550 934. Има и такава ставка: изработка на проект “Развитие на туризъм” и неговото реализиране I фаза – 500 000 динара! Интересно, какъв туризъм визира този проект и колко пари ще донесе на общината туризъмът предвиден с проекта?

Няма смисъл да се задълбаваме в още подробности – целият бюджет е направен за да зацментира статуквото в което все още печелят бившите номенклатурчици и сегашните „демократични“ политикани. Тази паразитваща система в която управленската олигархия, най-напред в името на Партията, а после и в името на „сръбските национални интереси“ продължава да изсмуква последните пари на хората обричайки ги на бедност и мизерия, в крайна сметка доведе не само до пропадане на социализма в световни размери, но и до разпадане на държавността.

Такива бюджети са израз на лакомията на ония които се смятат за привилегирани да си взимат от държавната хазна колко им трябва без да са свършили работа за един грош. Издигайки собствените си интереси над интересите на обществото и заглъсвайки всеки разумен глас за промени, те единствено могат да доведат до срив на цялата система която бавно и сигурно потъва, но за съжаление, заедно с нас.

Иван Николов

За плюшените мечета и чудовищата в униформа

Патологичната омраза към България и българщината е по-силна от всякаква лицемерна християнска любов на нашенските „българи“ назначени на сръбска държавна служба. За пореден път се убедих в това в навечерието на Рождество Христово докато в качеството си на представител на КИЦ “Босилеград” на 23. декември 2008г. на Граничния пункт “Рибарци” гледах как двама наши съграждани, българи на сръбска държавна служба, от които единият от тях с „дисидентско” минало, цинично се гаврят с детски играчки предназначени за коледни пакетчета на босилеградските малчугани. Не ми е за пръв път. Вече единнасет години живея с просташките издевателства и цинизма на сръбските митничари и полицаи срещу българската култура.

В Белград се сменяваха Милошевич, Джинджич, Коцуница, Тадич... но у нас това нямаше никакво значение – ченгетата си останаха еднакво корумпирани, безчувствени и безбожни. Цялата им християнска вяра се изчерпва с животноско плюскане на “кръстната слава” и нищо друго. Това разбира се, никак не пречи на средностатистическите граждани на „вселенския народ” да напсуват Бога на всекиго който не им харесва. Няма никакво значение че някой от тях са българи по произход. По правило, еничерите на чужда служба са много по-ревностни и безмилостни към своя народ от истинските поробители. Примери в нашата история дал Господ.

Единственото което не можах да разбера през всичките тия години е, как е възможно след толкова поражения никой да не си помисли защо се стигна дотам и да не си извади никаква поука поне за себе си. Нима човешката памет е толкова къса? Има ли начин лицемерието да се изчерви от срам и да преразгледа поведението си? Винаги съм бил склон да обяснявам бездушното поведение на нашенските служители на сръбска държавна служба със страх за екзистенцията си и неистовото желание да са по-добри, по-ревностни и по-лоялни от сръбските си колеги. В тоталитарните системи всеки се отнася към подчинените си така както към него се отнасят висшестоящите. Поради тази причина винаги съм бил склон да оправдавам и да прощавам постъпките им, вярвайки, че със смяната на обстоятелствата постепенно ще се променят и самите те и ще станат по-разумни, по-културни и по-цивилизовани. Оказа се, че обстоятелствата не могат да се променят преди да се промени точно техния морал и поведение. Може би обяснението се крие в липсата на какъвто и да е морал?!

Как иначе да си обясни човек, че един българин християнин на сръбска служба, не разрешава на друг българин християнин в навечерието на общохристиянския празник Рождество Христово да подари на български деца коледни пакетчета с играчки? Защото бюрократичното обяснение което митничарят (и сръбската консул в София) ни дадоха, че играчките трябвало да минат на ГПП „Градини” край Цариброд за да се направи съответния санитарен и радиоактивен контрол и след като обиколят още триста километра да пристигнат в Босилеград, само че от сръбска страна, е колкото невъзможно и несъстоятелно, толкова и обидно, смешно и глупаво. Не само заради това, че стойността на транспорта превишава стойността на детските играчки които струват само 300 лева. Играчките все пак идват от една европейска страна в която всички стоки, съгласно европейските стандарти за качество, минават съответните контроли преди да се появят на пазара. Добре, да приемем, че сръбските стандарти за качеството на стоките и услугите са много по-високи от европейските (?!), в това число и от българските, и Сърбия, да речем, е в правото си да ги контролира. Но тогава логично следва въпроса, защо тия високи сръбски стандарти не се прилагат и по отношение на хранителните продукти, облекла, играчки, строителни материали, домашни уреди и пр. които всекидневно сръбските граждани купуват в „МЕТРО”, „ТЕХНОПОЛИС”, „БИЛЛА” и частно ги внасят в Сърбия, дори и за търговски цели?

Откъде идва това специално отношение на сръбските митнически власти (или на определени техни служители) към културните мероприятия на КИЦ-а в Босилеград? Докога и защо КИЦ-а в Босилеград ще бъде дежурен виновник и мишена върху която великосръбските националисти и техните подражатели от български произход ще се тренират на някакъв странен сръбски патриотизъм, който се оказва най-вреден именно за сръбския народ?

Човек не трябва да владее дипломатически език за да разбере, че постъпката на сръбските митнически власти на 23 декември 2008 на „Рибарци“ когато те спряха коледните подаръци на Столична община предназначени да зарадват босилеградските деца, съдържа в себе си поне четири основни послания:

- Не е желателно да отбелязвате Коледа по българския календар и не забравяйте, че в държавата Сърбия Рождество Христово се чества по Юлианския календар на 6 януари;

- Не внасяйте тия „мръсни“ български играчки, защото ние много добре виждаме, че вие с тях сред децата в Босилеград възпитавате любов към България и българската култура;

- За нас КИЦ продължава да е основен враг на интересите които имаме в този район и ние нямаме намерение да спазваме културната спогодба с която бе предвидено България да подпомага работата му;

- Европейската стока за нас е боклук който задължително трябва да мине през нашия санитарен контрол, освен ако ние не решим друго.

Ако някой смята, че преувеличавам в свободната си интерпретация на събитието от 23 декември 2008 година, може спокойно да ме оспори. Пък аз мога да предложа и други доказателства. Какво послание например съдържаеше смяната на йеромонах Йоан в Босилеград и отнемането на колите регистрирани на фирми в България?

- Ние решаваме как ще се тълкува Евангелието на сръбска територия и няма да допуснем някакъв си йеромонах да ни се бърка в работата защото знаем, че богослужението на майчин български език може да бъде и начало на ново национално възраждане;

- Колите с български регистрационни номера всъщност са реклама на България и на ЕС, те застрашават нашето разбиране за държавен суверенитет и ние няма да ви позволим да влизате през задния вход в нашия двор.

Тия послания на сръбската власт са толкова ясни, че едва ли някой който е живял в Сърбия ще се затрудни да ги разчете. Друг е въпросът, че лъжат на средновековие и че няма кой да им се противопостави. У нас няма гражданско общество и граждани които да се противопоставят на тоталитарната власт когато тя застрашава интересите и нарушава правата им. Лично не виждам, че е възможно гражданско общество там където няма национална свобода. Робския манталитет възпитаван с векове наред у нас е деформирал съзнанието и поведението на хората дотам, че ги е превърнал в роби, а полицейския произвол – в стандартна норма на поведение. Нещо което много трудно би могло да стане например в една Франция или Гърция.

Тази система е еднакво обидна и унижителна за всички, включително и за ония които играят ролята на „пазачи“ на закона и общественения ред. Неведнъж съм бил свидетел на абсурдни ситуации когато полицаи, митничари, съдии, общински чиновници, партийни активисти и всякакви други служители на режима за които години наред бяхме олицетворение за „предатели“ и „чужди наемници“, идват при нас за да им оказваме услуги за придобиване на визи, за записване на децата им на българските университети и други неща които не биха могли да използват по друг начин. Беше ми интересно да разбера какво мислят те сега за „патриотичната“ си дейност срещу някогашните си „врагове“, срещу които така или иначе загубиха битката? След разговорите с няколко от тях, останах изумен от липсата на каквото и да е угризение на съвестта или покаяние. За тях агентурната дейност, доносничеството, поръчковите статии, монтираните процеси, митингите, лъжите и клеветите за сметка на България са нормална и естествена работа, работа която те честно са си работили и са получавали заплата за това. И защо днес да не използват постиженията на демократизацията и привилегиите които България дава на сънародниците си зад граница да си придобият българско гражданство, да си открият фирма в България, да запишат децата си на българските университети или да си извадят виза по облекчена процедура?! За тях и това е съвсем нормално и естествено. Даже се чувстват обидени и засегнати и за разлика от Сърбия, в която една критична дума не смеят да кажат срещу институциите, гласно и много невъзпитано протестираат и злословят срещу България когато процедурата по придобиване на визите се позабави някой и друг ден или децата им, въпреки бедните познания по български език и изкривените познания по българска национална история, не успеят да запишат желаната от тях специалност. Даже никога няма да се замислят имат ли те морално право да искат децата им да учат за сметка на българската държава срещу която цял живот са плювали!

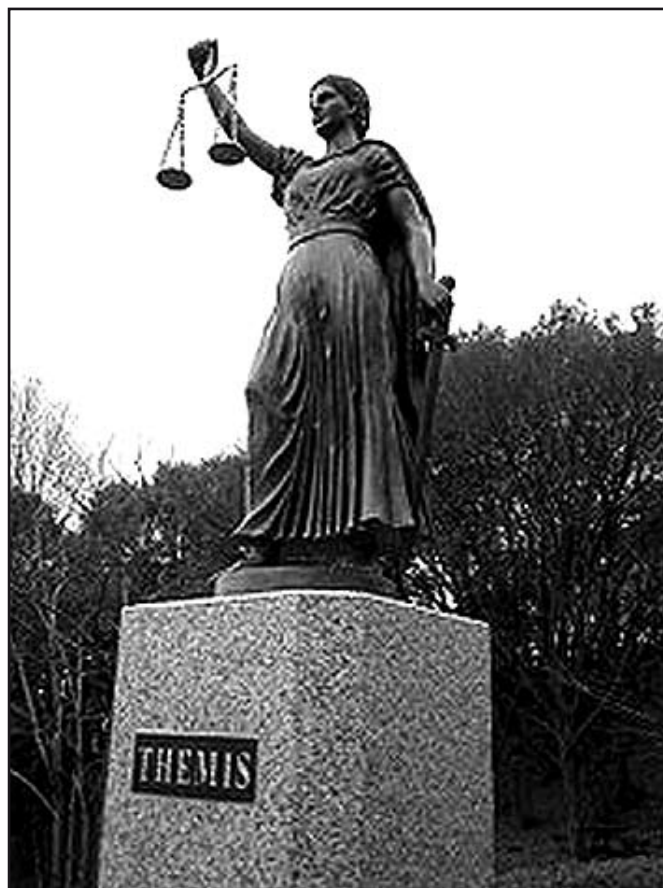
Обсъждането на морални въпроси не е по силите на хора без морал.

В сравнение с тях, България наистина е велика страна. Само велика страна може да презре и премълчи просташката обида на двама българи (?) митничари на сръбска държавна служба (от които, повтарям, единият е с „дисидентско“ минало) които си позволиха да се гаврят с подаръци за деца които майка България изпраща на своите деца в навечерието на Рождество Христово. Неволно си правя сравнение с оня Великден по време на Първата световна война когато българските и сръбските войници са прекъсвали огъня за да честват заедно Възкресение Христово и вече на другия ден пак продължавали да воюват едни срещу други. Колко наистина е била велика тяхната постъпка в сравнение с днешните безбожни служители на властта!

Обсъждането на морални въпроси не е по силите на хора без морал.

Обсъждането на морални въпроси не е по силите на хора без морал.

Иван Николов

Канибализъм по балкански

Срам ме е вече да пиша за превратности, нищета, двуличиe, безхаберие, срам ме е да пиша за немарливост, неотговорност, беда, обедняло, срам ме е... Драги ми читателю, как да пиша за благоденствие, благополучие, точност, отговорност, икономически подем, културен възход, как? Как, когато от това нищо не притежаваме. Да бъде честен, много ми се иска да пиша за нормални човешки отношения, здрав морал, за достойни хора, ще ми се

да пиша за хубави неща, неща които ми липсват на мен, на теб, на вас. Живеем в едно превратно време, в едно превратно общество, в едно превратно обкръжение. Борим се да спасим и съхраним принадлежащото ни достойнство, но уви! Изчезваме не бавно и не достойно, изчезваме превратно, аморално и цинично, изчезваме като народ, като култура, като духовни същества. Заслужили ли сме тази зла участ, и защо сме орисани така? Ние или не сме виновни, или вината трябва да търсим извън нас? Не, ако сме искрени, доблестни и достойни, не трябва никого да виним за нашите съдби. Отговорът е в самите нас. Виновни сме си ние?! Вината започва от разхлабения характер, от развинтените ни морални устои, от неустойчивостта на нашето егo. Оказали сме се податливи, подложни на обработка, на ваяне и жбокавост на характерите ни и затова сме на този хал. Десетилетия наред сме изкупителни жертви, ту на едни, ту на други., Клатим се и се огъваме под жестокостта и на едни и на други, разколебаваме се да не сгрешим, да не изберем погрешния път и в тези дилеми и терзания най-често грешим. Не рядко се увличае по лъжливи обещания, празни думи от обществената среда, от недоброжелателни към нас. Вместо да се обединим и да целим една "мишена" ние сме разделени, изпокарани помежду ни и затова изчезваме с ускорени темпове като народ и етнос. В държавата в която живеем и на нейните управници им е ясно като бял ден, че ние сме част от българския народ, българската история, култура и българското духовно пространство. Затова държавата в която живеем с нейния апарат и служби внедрява сред нас хора които по един безочлив начин отричат всичко родно. Икономически ни ограбват, административно ни съсипват, нравствено ни разоряват. По принцип човек лесно не се отказва от родното, едва ли безпричинно би напуснал бащиния дом. За всичко съществува причинно-следствена връзка. На едни им втръсна да грабят и изнасят природните ни ресурси, без да влагат каквито и да било инвестиции в инфраструктура, телекомуникации, земеделие, стопанство. Образно казано, иска им се да пресъхне гъола, и жабите коя къде види... И това се случва пред нашите очи и почти никой не реагира. През историята толкова народи са изчезнали, интереси и царства са заличени от географската карта, та ние бедни и страдални душици да не изчезнем, нека изчезнем, голяма работа. Изчезваме на парче, от тук, от там, изчезваме от едно цяло. Целта е цялото да бъде разбито, парчетата

от него по-лесно да изчезват. Срещу нас е въстанала цяла една държава, една система, за да ни заличи не като хора, а като етнос, абсурдът да бъде по-голям ние сме граждани на изяждащата ни държава. Откъде разбирам тази философия. Тя е проста, но перфидна. Унищожи поданика когото си придобил даром на зелената маса на еди-коя си мирна конференция. Просто сме дадени и употребени, употребата ни е еднократна. На някого е даден шанс да оцелее като индивид, за сметка на етноса. На една група хора с разхлабен характер ако им дадеш някоя и друга банкнота са в състояние да се откажат от всичко родно и свидно, още повече натискат и другите в обкръжението и те да го направят. Скъса ли се веднъж веригата, след това трудно се кърпи. Благоугодникът е добър докато си свърши работата след това никой не го навижда, но за него това май няма значение, важното е че той си е осребрил благоугодничеството.

Ето кой се гнуса от родния език, от родните имена, от родните обичаи, традицията... За съжаление, това се случва пред свилия се поглед на майката родина. Да се разберем, не искам конфликти, разпавии и конфузни ситуации, но има поне няколко причини майката родина да реагира адекватно и да защити природните ни и човешки права, права за достоен живот на територията на предците ни.

Първо, дадени сме с мирен договор (чети диктат) на държава която вече не съществува (Кралство СХС метаморфозирало в Кралство Югославия после претърпяло още няколко юго-метаморфози), което ще рече че този договор от юридическа гледна точка не е валиден поради простата причина че един от субектите вече не съществува и подлежи на ревизия. Самият иск за ревизия е гаранция че България се интересува за съдбата на своите сънародници.

Второ, дадени сме колкото на сърби, толкова и на хървати и словенци, които днес живеят в две международно признати държави, които в юридически план могат коренно да решат нашата съдба.

Трето, според мен и най-важното, България има пълно морално право да поиска под какви условия да живеят сънародниците ѝ в братска Сърбия. Даже има една важна подробност: между своите сънародници има хора с българско гражданство, а те никак не са малко, за които има не само моралното но и юридическите права да се грижат за тях, поне да осведоми световната общественост тя да вземе мерки в тази насока. Не е редно световните правозащитници да полагат повече грижи за редки видове растения и животни от Сърбия чиито сме граждани и България като майка родина за своите сънародници. Крайно време е да се вземем в ръце да опишем в един доклад всички болки и страдания и да ги представим на световната общественост, ООН-е и Европейския съюз. Имаме пълното право да поискаме отговорността и на Сърбия и на България за нарушаване и накърняване на човешките права и да поискаме тяхната отговорност. За Сърбия да се отложи подписването на присъединителния договор (той бог знае кога ще стане!) към Европейския съюз, а на България Европейския съюз да спре средствата от еврофондовете докато по човешки не разрешат човешките ни права. Нека световните институции спрат майчиното чедоморство и канибализма на машехата. А сега, наздраве!

Радко Стоянов

Слово за Апостола

Хората на нашето време имат Христос, а нашият, българският народ има своя Апостол – Васил Левски.

Кой е Васил Левски? Може би монах отдал живота си на Бога? Или байрактар на хайдучка чета? Или легионер в легията на Раковски? Или революционер от Българския Централен Революционен Комитет в Румъния? Ако беше само това, той не би се различавал от хилядите други борци за народна свобода дали живота си за България.

Не, той не е просто поборник за свобода. **Левски е българския Бог!** В него се кълнем, в него вярваме, на него се уповаваме дори и сега, когато вече 136 години не е между живите.

Защо този човек стана светиня, икона на българския народ? Във всеки случай не само защото се бори и загина за свободата на България. Много като него се бориха и загинаха.

Единствен Апостолът надрасна света в който живее: **“Времето е в нас и ние сме във времето. То нас обръща и ние него обръщаме“** – изрича той! Това е философия свързваща хора, живот и вселена в едно неделимо цяло. Невъроятна висота на мисълта!

Той започна съзнателния си живот като монах опознавайки Бога и служейки Нему. Скоро осъзнава, че Вярата не е достатъчна за да донесе свобода на един поробен народ. И тръгва по пътя на хайдутството – четничество, легионерство, битки, за да преосмисли отново, че и стихийната въоръжена борба няма да донесе свободата ни.

Първата гениална идея на Левски е, че само организация всред народа може да въвлече всички българи в това общонационално дело, каквото е освобождението на страната от турско робство. Делото за освобождението на България трябва да бъде дело на целия народ. Нам не трябва свобода дадена на тепсия. Той прозира още тогава че **„тоз който ни освободи, той и ще ни пороби“**. Какво пророчество само! Не срещайки разбиране в тогавашните революционни среди Апостолът тръгва сам да изгражда мрежа от революционни комитети в България. Нечовешка е волята и енергията с която събужда народа от робската дрямка вдъхвайки му желание за борба и вяра в собствените сили.

За разлика от останалите поборници Левски отдава всичко, себе си в своята същност и цялост за освободителната борба. Той приема да се лиши от всичко лично: родители, братя и сестри, жена и деца, за да може да се вдаде изцяло на ужасяващо тежката борба за национално освобождение. Един човек срещу една империя! Това е втората голяма отлика между Левски и всички останали юначаги съхранили някъде по някое кътче за отиди в изнурително тежкия си живот. Левски няма такава.

Третото гениално нещо у Левски е неговото социално мислене: “Целта ни в Българско е братство с всекиго, без да гледаме вяра и народност.....Ще има едно знаме на което ще пише: Свята и чиста република“. Забележете, това са думи изречени преди 1873 година. Той не призовава да се изколят турците, или да се изгонят цигани, евреи и арменци, обичайно явление за други, уж далеч по-цивилизовани европейски страни. Всички народности ще могат да живеят свободно и необезпокоявано в бъдеща свободна България стига да припознават законите. **„В Българско не ще има Цар, а „народно управление“ и „всекиму своето“.** Всеки ще си

служи по вярата и законно ще се съди както българинът, така и турчинът. **Свободна и чиста република“.** Забележителното е, че в една Европа на монархиите, той вижда бъдещето на България като Република. Това е поглед в бъдещето. Малцина други са го имали.

Следващата отличаваша го черта е чувството му за мисия, че той е дошъл на този свят за да се бори за свободата на българския, па и други народи за национално, а както видяхме току що и за социално освобождение.

Попитали Левски какво ще прави след освобождението на България: „Ами ти каква служба ще вземеш тогава?... Зер, пада ти се най-първа служба“. Той отговорил просто и ясно – **“Никаква. Ще ида у други поробени народи, да правя това, което правя тук сега.“**

Да разгадаем смисъла на думите му: Апостолът е бил наясно, че за всяко време се раждат потребните хора. Едни са способни да управляват държавата в мирно време, други пък могат най-вече да се борят за освобождението и. Той е намерил себе си и своето място в този живот и на този свят.

От позицията на времето не е трудно да се досетим какво би правил Левски ако беше доживял освобождението на България от турско робство. На Берлинския конгрес, Великите Европейски сили отчитащи собствените си интереси разпокъсват току що освободената страна и връщат отново в турска робия земите на Тракия и Македония. Съдбата на Васил Левски не минуемо би го отвела в тези краища, където той щеше да се хвърли със същата жар в борба за освобождението на българите живеещи там.

И накрая, много хора упрекуват тогавашните сподвижници на Дякона, че не са направили опит да го освободят при превеждането му от Ловеч до София. Та само една дузина заптии са го охранявали по пътя му. Какво невежество, какво опростенчество и непознаване същността на Апостола може да роди подобни обвинения! Васил Левски е знаел, че все някога ще попадне жив или мъртъв в ръцете на турците. Той никога не е треперил за живота си. Дали при Кърчинското ханче или Искърския пролом, Балканът или Софийското поле, капанът все някъде е щял да щракне. Само и единствено **организацията** е трябвало да бъде опазена от смъртоносно разнищване и изстребление. Та тя е било делото и смисъла на живота му. И той успява блестящо да се справи с тази грозна заплаха. Не издава до края нищо и никого. Подобно на Христос и той извървява отредения му от съдбата път към неговата Голгота – бесилото в София. Не хленчи, не се оправдава, не вини други и дочаква смъртта си напълно сам. В онзи мразовит зимен ден на 19 февруари 1873 година полумъртъв увисва на бесилото край София пред погледите на заптиите и неколцина любопитни, страхливи зяпачи. Събдват се пророческите му думи: **„Ако спечеля, печеля за цял народ – ако изгубя, губя само мене си“.**

Твърде скоро семето посято от него дава плод. Само след три години избухва Априлското въстание, а след още една и освободителната Руско –Турска война.

Сега след като изминаха толкова много години от смъртта му днес се издигат гласове искащи Дякона да бъде канонизиран и превърнат в Християнски Светец. Недейте посяга на Апостола на Свободата, защото той още приживе стана светец не само за българите –християни, но и за всички останали люде живеещи по българските земи – евреи, арменци, власи па и турци гънещи се под гнета на султанския деспотизъм и кърджалийските зверства.

Единственото, което можем да направим сега е да помълчим пред неумирация дух на Апостола на Свободата карашни да се гордеем, че сме българи.

Поклон Апостоле!

19 февруари 2009г.

Д-р Валентин Янев

Само достойният човек е свободен човек

Днес навършват 136 години от гибелта на Апостола и четири години от издигането на неговия паметник в Босилеград.

Днес правим поредно поклонение пред образа и паметта му. Отново сме пред него и отново се питаме кои сме, къде сме и какъде вървим.

В джобното си тедфтерче Апостола е записал една дума с четири въпросителни накрая "Народе????". Ако можеше, Левски вероятно пак би ни поставил този отчаян въпрос, укор, вопъл и понижаващо стенание, но не заради себе си а пак заради нас.

За съжаление, ние все още не разбираме Левски. Истинската причина за нашето дълго и мъчително пропадане е, че предадохме мислите и идеите на нашия, българският Апостол. Загубихме години в търсенето на чужди кумири и идеали и днес, изтръгнати от корените, останали сами пред изпитанията, огорчени и разочаровани, не ни остава нищо друго освен да се върнем при него и да го послушаме:

"Кажи ти моите и аз твоите кривици, па да се поправим и все заедно да вървим, ако ще бъдем хора"; "Стига вече на такива неспоразумения, зависти, укори... "Ако на такива не повярвам, то с камъни-

те ли ще работя?" "На думи да не гледаме, но на работа"; "Дай боже мир и съгласие между народните ни главатари!" "Ний не гоним турския народ, а царят и неговите закони".

Левски ни учеше, че само достойният човек е свободен човек. Днес трябва да вярваме, че духът на Апостола на българската национална революция ни води отново със силата на създанието и просветлението. "Времето нас обръща и ний него обръщаме". Той е имал предвид конкретното историческо време преди Освобождението. За съжаление, нашето настояще време, още не ни е обърнало. Ние, за съжаление, още се съпротивляваме на времето и не успяваме да постигнем идеалите за национално и социално освобождение. Страшно трудно е да се достигне узряването на народното съзнание, за да се приближи тъй жадуваната свобода.

Непрекъснато припомняйки си духовните послания на Левски и оставайки плътно в мислите и делата си до него, ние ще ставаме все по-свободни, по-смирени и излъчващи вътрешна светлина и свобода.

Иван Николов

Съобщение за медиите

Сръбските митнически власти не разрешиха внос на детски играчки които трябваше да послужат за опаковане на коледни пакетчета и подарени на босилеградските деца. Подаръците са осигурени от Столична община дирекция "Култура" и е трябвало да бъдат прекарани с колата на Културно-информационния център "Босилеград".

В решението което е връчено на служителя на КИЦ "Босилеград" Радко Стоянчов пише, че е иззета следната стока: кукли-бебе – 12 броя; комплекти за ученици за рисуване – 32 броя; плюшени зайчета – 19 броя; плюшени слончета – 17 броя; топки – 38 броя; столчета – 30 броя; подложки за хранене – 27 броя; подаръчен комплект (чашка с острилка, молив, химикалка) 25 броя; детски фенерчета – 16 броя; детска игра (пяна за мехурчета – 2 кутии по 12 броя) – 24 броя; детска игра – пистолет – 3 броя. Стойността на играчките не превишава 300 лева.

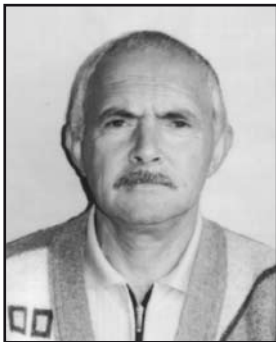
Шефа на митническия пункт "Рибарци" Раде Стоименов и митничарят Иван Анастасов на представителите на КИЦ "Босилеград" казаха, че нямаше да има никакъв проблем ако стоката беше частна, но КИЦ "Босилеград" могъл да внесе такава стока само на ГПП "Калотина" край Цариброд след като премине сръбския санитарен и радиоактивен контрол. На 25 декември играчките бяха върнати обратно в България.

КИЦ "Босилеград" смята, че истинската причина за отнемането на играчките е целенасочената война която сръбските власти водят срещу Културно-информационния център в Босилеград още от откриването му.

Председател на
КИЦ "Босилеград"
Иван Николов

Чуваш ли призива на Апостола: НАРОДЕ ????

На 13 януари т.г. отидох в Скопие да почета паметта на нашата българска героиня Мара Бунева дала живота си за да премахне един от най-големите полицейски престъпници на Кралска Югославия срещу българите в Македония – Велимир Прелич.

Пристигнах в Скопие надявайки се, че ще срещна и други българи които да са дошли по същия повод – да положат цветето и да запалят свещ на паметната плоча на Мара Бунева която преди няколко

години бе поставена от ВМРО и която македонистките варвари вече няколко пъти скверният и чупят.

Заварих обграден кея край Вардар от каменния мост до хотела “Холидей Ин” с метални табели високи около 4 метра. Беше невъзможно да се отиде на мястото където Мара Бунева в името на поробена Македония е произнесла своята тежка присъда над поробителя и над себе си. Продължих да се разхождам с надеждата да срещна поне един българин дошъл по същия повод с когото да споделя мъките които и днес изживяваме под сръбския гнет. Късно след обед, напълно разочарован, се спуснах по стълбите откъм Вардар и просълзен запалих свещ и оставих едно цвете в стената с думите: “Лека ти пръст и Бог да те прости мила героиньо наша!” Изчаках да изгори свещта и си тръгнах.

Късно вечерта разбрах, че според думите на председателя на Българския Културен център в Скопие Спас Ташев, в черквата Свети Димитър в Скопие е трябвало да се проведе панихида за Мара Бунева, но уви, свещеникът не дошъл. Не дошъл и българския посланик в Македония. И от България никой не дойде.

Подвигът и името на Мара Бунева надживяха всичките досегашни Югославии и дочакаха поражението на великосръбската националистическа идеология в името на която сръбските колонизатори на Македония избиха десетки хиляди българи. Но този подвиг и това име на нашата героиня изчезнаха в наши дни покрити от забравата на българския нихилизъм който е обхванал съвременна България.

Непрекъснато пътувам из България и съм покрусен от липсата на национално самочувствие, национална солидарност и любов към българското. И се питам дали Мара Бунева, и не само тя, не е загубила битката си? Как е възможно потомците на героите паднали в битките за свободата и независимостта на България днес да са идолопоклонници на сръбската скара и сръбска и гръцка чалга която гърми навсякъде из България? Нямам нищо против тяхната музика, но се питам защо те са против нашата музика? Защото все още е немислимо в Гърция и Сърбия да прозвучи българска музика. Имат ли представа тия идолопоклонници как се чувстват ние, българите в Западните покрайнини, които чакаме подкрепа и закрила от България, докато гледаме как съвременните български политици, депутати, министри, премиери и президенти се прегръщат с нашите сръбски потисници? Колко още унижения трябва да понесем за да се пробуди достойнството ни свободни хора?

Какво още трябва да направят тия престъпни български правителства на българския народ за да го накарат да излезе пред парламента, но не с една-две хиляди души, а с 500 – 600 хиляди души и да им каже, че няма вече комунизъм, управленска олигархия, мутри, престъпност... и да ги помете на следващите избори!

Вместо това виждам нихилисти които унищожават българския народ лишавайки го от светлите примери в нашата история и унищожавайки самосъзнанието му, не за друго, а за да могат да продължават да го владеят и мачкат.

Чуваш ли призива на Левски: НАРОДЕ ????

Димитър Димитров – Треперск

Престанете с цинизма и демагогията!

(“Бабушница - Открита канцелария на Националния съвет на българското национално малцинство”, в-к “Братство”, 13 февруари, 2009г.)

Докато във Войводина се води сериозна борба за промяна на статута на покрайнината с което гражданите на Войводина се опитват да извоюват поне от малко-малко по-достойна позиция в Сърбия, и да се приближат до Европа, ние, читателите на “Братство” още от първата страница бяхме “зарадвани” с новината, че в Бабушница е открита поредната канцелария на Националния съвет на българското малцинство!

В канцеларията даже имало компютър и телефон, но нямало човек на щатна работа. Дошли разни гости от България и Сърбия, сред които били и българския посланик в Белград и българския консул в Ниш, били и “водачите” на българското малцинство. Само представителите на сръбското Министерство за човешки и малцинствени права не дошли “заради натоварения си график”. Щом в техния график няма място за едно такова “голямо” събитие, още от сега се вижда колко сръбската държава се грижи за проблемите на българското малцинство в Сърбия и какво значение придава на Националния съвет на българското малцинство, който, между другото, е с отдавна изтекъл мандат през който не направи нищо за положението на българското малцинство. Въпреки че съм заклет антикомунист, в интерес на истината не мога да не призная, че по времето на социализма българското малцинство в Югославия солидно изучаваше български език, българска национална история и култура а в бивша Югославия бяха пръснати много известни българи – директори, лекари, инженери и други и никому не пречеше че са българи

Как днес Сърбия, заедно с “водачите” на малцинството, и “многобройните представители на българската държава” – дошли на временна работа в Сърбия се грижат за малцинството, ние го чувстваме на гърба си. И се питам защо същия този Национален съвет, въпреки че продължава да харчи парите на сръбските данъкоплатци, продължава да си трае по последните скандални събития които сериозно засягат положението на българското малцинство в Сърбия като:

- Сменяването на отец Йоан от длъжността управител на Босилеградската черква;
- Отнемането на автомобилите регистрирани на фирми в България;
- Грубия контрол от страна на гранична полиция на българските туристи които посещават черквата в с. Извор;
- Недопускането на внос на детски играчки от страна на КИЦ-а в Босилеград по повод българска Коледа;
- Коледните празници в Детската градинка в Босилеград където малките деца от 2-5 години почти изцяло рецитираха на сръбски език;
- В Сурдулишка община където в тамошния Родилен дом и тази година босилеградските родилки раждаха, новородените женски деца бяха записани с окончание на –ов, а не на –ва. Някои даже и без съгласието на родителите.

С изключение на КИЦ-а в Босилеград и Демократичния съюз на българите, нито Националния съвет, нито десетината други уж “български” организации каквито са Матицата на българите в Сърбия, Нашинец, Сдружение на босилеградчани в Скопие, Демократична партия на българите в Сърбия, Партия на българите в Сърбия и разни други формални и неформални “водачи” - наследници на СУБНОР, ССРН, СЮК не повдигнаха дума за тия груби посегателства върху положението и правата на малцинството.

Лично аз не съм изненадан от това.

Покрусен съм от това, че при създаването на тия организации които по правило обединяват членовете на бившата малцинствена номенклатура, задължително идват представителите на българската държава легитимирайки ги и амнистирайки ги по този начин от всичката им отговорност за положението на малцинството, дори когато и най-високите представители на сръбската държава ги игнорират със смешното обяснение за “натоварения си график”?!

Дали толкова са невежи, или приближаващите избори (както парламентарните в България така и за Националния съвет на българското малцинство в Сърбия) ги карат да се поразмърдат малко в неформална агитация за да покажат “грижата” си за българите чужбина?

Ако това им беше целта, можеха да го направят и по друг начин: да заявят на сръбското правителство, че България няма повече да търпи безобразията на сръбската полиция и грубото нарушаване на правата на българското малцинство от добре платени ченгета обслужващи великосръбските национални интереси.

Димитър Димитров – Треперски

Родителите защитават майчиния език

Министерството на просвета-та малко се грижи. Родителите плащат частни училища.

Една трета от сърбите са разпилени по света, но само в осем страни държавата организира обучение на сръбски език. В останалата част от света Сръбската православна църква или родителите които плащат частни училища, помагат да не се забрави сръбския език вече във второто поколение. В Германия, Швейцария, Франция, Гърция, Белгия, Дания и Унгария Министерството на просветата плаща 34 редовни, 14 хонорарни и трима гостуващи преподаватели. Всеки от тях работи със стотина деца, а обучението всеки ден се провежда в различни градове.

- Няма прецизна евиденция колко точно деца изучават сръбски език в чужбина – каза за “Новости” Миодраг Якшич, държавен секретар в Министерството за диаспората. – Само една трета прави това за сметка на нашата държава. Други са организирани чрез Сръбската православна църква, а трети напълно независимо. Родителите сами си плащат частни училища. Нашето Министерство не е надлежно за такива форми на работа. Можем само да помагаме със скромни средства, даваме средства за книги или за организиране на летни школи. Надлежно е Министерството за просветата върху чийто ресор за диаспора имаме значителни забележки. В ход е донасянето на правилник който трябва да регламентира работата на такива училища. Защото, има много проблеми, потвърждава Якшич. Цялата диаспора административно се води като една община в Сърбия и така се разглежда в програмата на министерството, казва той.

- Книгите са същите като в Сърбия, което не е добре. Те имат нужда от специфични учебници, приспособени към техните нужди и знания – обяснява нашия събеседник – Проблемът е, че и такива книги пристигат при тях едвам в края на първото полугодие.

Правителствата в 11 страни помагат изучаването на сръбски език. Те финансират преподавателите, а учениците учат в редовни училища.

В 18 страни часовете по сръбски се провеждат благодарение на самоорганизирането. В 11 държави сръбската православна църква по време на почивните дни държи по два часа.

-Езикът е най-важен ако искаме да запазим идентичността си като народ, за да знаят тия деца кои са и откъде им е произхода. Всека държава в света финансира изучаването на езика в диаспората така че и ние трябва повече да се посветим на това. Науката и държавата да се определят каква програма за изучаването на езика е най-подходяща. Защото досегашните прения се оказваха вредни. Безвъзвратно е загубено времето през което голям процент от цели поколения са се асимилирали – заключава Якшич.

Гимназии

В определени страни сръбските деца изучават майчин език в отделни училища, а някъде имат специални часове в редовните училища. В Тимишоара и Будапеща работят единствените сръбски гимназии в чужбина.

САЩ и Канада

Въпреки че много сърби живеят в САЩ и Канада, държавата там не организира изучаването на езика и затова родителите сами се организират. Плащат частни училища. Миодраг Якшич казва че особено в Канада по-младата диаспора е отделно организирана. И в Лондон родителите сами са се организирани и така са си направили интернет-сайт, за онлайн изучаване на езика. Децата тук могат да си намерят задачи, упражнения, текстове и да потърсят решения и обяснения за това което не разбират.

И. Мичевич

Сърби на “ов” – българи на “ич”

Етническата картина на Враня: националното определение често е мотивирано от практически причини.

Взех двойно гражданство и български паспорт за да вкарам добра и евтина кола, казва П.С.

Враня – П.С. е българин по баща. Във Враня живее откакто се е родил преди 34 години. Неотдавна е използвал правото си, благодарение на произхода, да вземе двойно гражданство и паспорт на съседна държава. Обаче, когато се е решил на тази стъпка, не се е водил от патриотични причини. Признава си че е имал на ума си добра и евтина кола, която така е вкарал от България.

-Ами, каква България. Баща ми е от Босилеградско, но без оглед на това, аз се чувствавам като сърбин и се определям като сърбин. Имаше дребни провокации, в училището ми викаха българин, но не бе злонамерено. Бях и доброволец в Хърватска и на Косово и изобщо не съжалявам за това – казва той.

Такива като П.С. във Враня има около двеста. Толкова, според евиденцията на Културно-информационния център от Босилеград (КИЦ) са поискали българско гражданство. Защото, на последното преброяване като българи са се декларирали всички 351 жители на Враня. На преброяването през 1981 година ги е имало 30 пъти повече – около 9000.

Ами, как само 351? Само в една улица в Рашка (Рашка е селище във Враня в което основно живеят българи, бел. авт.) има толкова. Да не споменавам Асан Баир, Опитната станция, Златокоп. Със сигурност са четири-пет хиляди. Е защо не се декларираят като такива, това е друга и дълга приказка – казва един тукашен познавач на ситуацията, историк.

Небойша Силистаревич, член на градския съвет, задължен за националните малцинства, няма обяснение защо българите са толкова малко в листите за преброяване в сравнение с истинската ситуация.

- Говорих с тях и никой не се оплака конкретно от нищо. Интересно е обаче, че някои имат проблем, защо точно аз ги представявам. Те са малцинство в тази държава, но имат проблем от това че аз съм Ром, значи, също като тях. Това говори и за тях – казва Силистаревич.

А “комплиментите”, като “циганска работа”, “българска политика”,

“шопска трансверзала”, колкото и да са шеговити, изобщо не са приятни.

- Мен такива “комплименти” изобщо не ме засягат. Нито пък съм имал проблеми заради фамилното си име. Но знам хора които са имали – обяснява Владимир Манчев, някогашен съветник от Демократичната партия.

И за да предотвратят такива неща, мнозина решиха да си прибавят едно “ич” към фамилното име.

-Тия две букви, колкото и смешно да звучи, са гаранция че никой няма да ви извиква. Добре, за мен всички знаят откъде съм и кой съм, но детето ми няма да се различава от неговите другари а това ми много важно. – казва А.А. строителен предприемач.

Обаче познавача на ситуацията от началото на текста има теория защо българите са все по-малко. Той твърди че от преброяването от 1981 година до сегашното са минали 27 години и че за тия три десетилетия са се променили много неща. Колко поколения само са се родили от тогава? После те са се оженили или омъжили за тукашни хора и как сега техните деца ще се определят? – пита се той.

Че все пак става дума за доброволна а не истинска асимилация потвърждават няколко неща. Докато във Враня само 351 жители са се изяснили като българи, в Сурдулица 1004 са потвърдили българския си произход. Също така, преди няколко години в Босилеград бе правена анкета сред родителите на първолаците, когато трябваше да се реши искат ли те децата им да учат на български или на сръбски език. Повечето от тях дадоха зелена светлина на сръбския. Казват, от чисто практически съображения. Защото, когато детето завърши основно училище трябва да отива във средно а тогава избора е по-малък.

-Трябва да призная, че натиска през последните години отслабва, но все още от време на време има случаи на тормоз. Ето скоро идваше при мен един българин от едно село край Враня. 30 години живее там, но комшиите го обиждат на национална основа – казва Иван Николов, председател на Културно-информационния център в Босилеград.

Фактът че във Враня има само 351 българин, все пак не може да се приписва само на нетолерантните сърби. Примерът на П.С. потвърждава че патриотизма се мери и - с автомобили.

Човешки права

- Има хора от българска националност на които са нарушени човешките права, но не национална основа. Оплакват се от същите неща както и сърбите – казва Сузана Антич – Ристич, председателка на Съвета за човешки права във Враня.

*С. Велкович
/В.Новости/*

За сръбските патриоти с българските автомобили

Предните два текста от официалните сръбски “Вечерни Новости” може би най-добре изобличават причините на етническите напрежения не само в бивша Югославия, но и в днешна Сърбия. Първия текст, който предаваме изцяло показва, че сърбите са съвършено наясно кои са ключовите фактори на асимилацията на сърбите в чужбина и какво трябва да се направи за да се предотврати този процес сред тях.

“Езикът е най-важен ако искаме да запазим идентичността си като народ, за да знаят тия деца кои са и откъде им е произхода” – казва държавния секретар в Министерството за диаспора на Р Сърбия Миодраг Якшич.

Абсолютно точно. Само че това което сърбите искат за себе си, не винаги го признават на другите. Докато отстояването на сръбската национална идентичност в чужбина, е не само легитимно право, но и проява на “патриотизъм”, настояването за опазването на националната идентичност на чуждите малцинства в Сърбия все още се таксува като намеса във вътрешните работи и “предателство” към държавата Сърбия. Това извратено мислене стана причина не само за тежки страдания на малцинствата, но и на самия сръбски народ.

Демократизацията на Сърбия съвсем мъничко откряна вратичката за обсъждане на етническите проблеми, което е неизбежно не само за оздравяване на сръбската нация, но и за усвояване на европейските ценности толкова необходими за бъдещето на Сърбия.

Не е честно да искаш за себе си това което не искаш да признаеш на другите.

В този смисъл намирам за абсолютно нечестно Сръбската православна църква не само да изповядва християнството на сръбски но и да провежда обучение на сръбски език сред сърбите в Европа, САЩ и Канада, а по същото време в Босилеград да ни води сръбски свещеници които не само изповядват християнството на сръбски език, но и си позволяват да променят обичаите и традициите на местното българско население. По тази логика на нещата, Българската православна църква би трябвало в Босилеград не само да изповядва християнството на български език но и да поеме грижата за изучаването му. Още повече, че българското население в Босилеград живее върху собствена земя от хилядолетия, а не се намира на временна работа в чужбина както е случаят със сърбите в САЩ и Канада. Много ми е интересно какви контра аргументи може да ми посочи държавният секретар Миодраг Якшич, който би трябвало да знае, че всички хора се раждат с равни права.

Във втората статия от “Вечерни Новости”, която също предаваме изцяло, авторката С. Велкович изследва защо българите във Враня се асимилират, (сърбизират), но без да засяга въпроса имат ли те възможност да изучават майчиния си български език, който според самия Миодраг Якшич, е най-важен за опазване на националната идентичност. Как сърбите биха посрещнали преподаватели от България ако българското просветно министерство ги изпратеше да обучават българите във Враня на майчин език? Или какво би станало ако, да речем, Българската православна църква изпрати свещеник във Враня който освен да изповядва християнството, да открие и една паралелка на български език? Как биха реагирали официалните власти или, което е още по-интересно, техните съседи във Враня които членуват в Сръбската радикална партия? Сръбската православна църква сигурно не ни изпраща свещеник от Република Сърбска за да ни учи на майчин български език. Точно обратното.

И вместо да изследва как се чувстват и как живеят българите в Сърбия които отстояват националната си идентичност, журналистката на “Вечерни Новости” си избира един българин от Враня който дори няма смелост да се представи, и който, героят му с герой, е бил “...и доброволец в Хърватска и на Косово и изобщо не съжалява за това”, а българско гражданство е взел не от патриотизъм а само за да си купи добра и евтина кола от България! Оттук следва извода, че и тия 351 българи не са кой знае какви българи а се пишат такива за да си купуват евтини коли!?

За да свалят отговорността от сръбските правителства за асимилацията (която малко намирисва и на геноцид!) на българите във Враня, и за да докаже че става дума за “доброволна а не за истинска асимилация”, журналистката пак извиква на помощ някакъв анонимен “познавач” историк (!?) който обяснява, че българите във Враня за 27 години са намалели 30 пъти защото са склучвали смесени бракове и че е нормално децата от такива бракове да се декларират като сърби! Откъде-накъде бе г-н “познавачо”, те нали са толкова сърби колкото и българи!

Анонимния строителен предприемач, който си е сърбизирал фамилното име добавяйки едно “ич” на края, се доближава до проблема казвайки че: “тия две букви, (“ич” бел. моя), колкото и смешно да звучи, са гаранция че никой няма

да ви извиква. Добре, за мен всички знаят откъде съм и кой съм, но детето ми няма да се различава от неговите другари, а това ми много важно”.

Да, наистина, това е много важно. Това всъщност е разковничето: слагаш си едно “ич” на края, забравяш кой си и откъде си, забравяш баща и майка и роден език, отиваш доброволец в сръбската армия да воюваш срещу сръбските “врагове” хърватите и албанците и тогава ставаш “патриот” и всички врати са ти отворени. Е, добре, ама ако въпреки всичко не можеш да спестиш три хиляди евро за да си купиш кола, баща ти нали е българин! Можеш да прецакаш българското правителство да си вземеш българско гражданство и да си купиш кола от България!

В заключението авторката пише: “Фактът че във Враня има само 351 българин, все пак не може да се приписва само на нетолерантните сърби. Примерът на П.С. потвърждава, че патриотизма се мери и - с автомобили”(?) Демек, българите във Враня които имат българско гражданство и карат български автомобили са “сръбски” патриоти, а ония дете се търкалят под “стоядинките” са български “предатели” или какво? Дал Бог че сърбите са “толерантни” хора, иначе българска кола нямаше да припари на Асан Баир! Що се отнася до “анкетата” в Босилеград в която родителите на първолаците дали “зелена светлина” на сръбския език, много ми се иска да питам “познавача” дали албанците на Косово биха провели такава анкета сред сърбите на Косово и каква светлина ще дадат сърбите? Сигурен съм, че за разлика от сърбите, албанците никога няма да направят това, както и сърбите никога няма да поискат децата им да учат на албански. Тогава защо искат от нас нещо, което самите те никога няма да направят?

-Има хора от българска националност на които са нарушени човешките права, но не национална основа. Оплакват се от същите неща както и сърбите – казва Сузана Антич – Ристич, председателка на Съвета за човешки права във Враня.

Така де. Председателката за човешките права във Враня очевидно не знае, че националните права са част от човешките. И ако българите се оплакват от “същите неща както и сърбите”, то всички чуват, че сърбите най-много се оплакват от нарушаването на националните им права на Косово, БиХ, САЩ, Канада и навсякъде където се намират.

За разлика от нас които нямаме право дори да се оплачем. Пък и когато се оплачем няма кой да ни чуе.

Иван Николов

“Братство” или “Глас на българите”?

“Вълк козината си мени, но не и нрава си” (нар. пог.)

Решило “Братство” да си сменява името и това си е. Крайно време било. Що пък да не си го смени!? Толкова наши българи си прекръстиха, кои на –ич, кои на –ски, кои на –в(а), та “Братство” ли да не се прекръсти? Не може така, всичко тече, всичко се променя, трябва и “Братство” да се промени, да се види, че и ние не сме “у чутура правени”, и че разбираме нещо от тая пущина, демокрацията! Сега е работата да се измисли някое друго име, което да звучи така по-либерално, по-европейски, па ако може и малко на български да бие. Ама де го тоя пусти акъл, дали да е за лете, дали да е за зиме!

Едно време “Братство” си беше хубава българска дума, ама тия проклетници комунистите, и особено пък тия отродилите се нашенски комунисти й промениха значението. И от дума която означава кръвно сродство, сговор, близост, разбирателство между хора и народи, общност с еднакви идеи, интереси и работа, се превърна в синоним на идеологическото “братство и единство”, сиреч югославянството, а това означаваше само “братство с югославските народи и народности”. Братството с истинските наши братя по кръвно сродство, българите, беше прогласено за предателство, за антидържавна дейност и изобщо за едно такова “мръсно” и съмнително братство, заради което много наши съвестни хора бяха прогласени за вражески елементи. “Братство” с такова значение си имаше и съответна издателска концепция в която другарите “братошки” провеждаха съответната братска политика: братство с “братята” сърби, които с извинение, ни таковаха майката, “братство” с братята българи, на които “Братство”, пак с извинение, им таковаше майката варварска, татарска, хунска и руснашка, “Братство” което активно участваше или безучастно гледаше как “братята” и еничарите на държавна служба при “братята” ни променят езика, училищата, историята, културата, стопанството, географията, вярата, народността и от чистокръвни и достойни българи ни правят на сръбски мекерета и подлизурки.

Сега, когато югославянските, демек великосръбски идеи, историята ги изкара на бунището, “Братство” може малко да седне да си помисли какво да прави за да се промени, и то не защото другарите “братошки” са си сменили мисленето, а защото на фона на настаналите обществени промени самите те изглеждат някак си неприлично. И си мислят, че “Братство” ще се промени, ако вземат надве-натри да променят името му, та всичко друго да си остане същото.

Аз пък мисля, че “Братство” може да се промени, само ако си промени съдържанието. Когато си промени съдържанието, името само ще се промени. И не само името. Ще се промени и положението на това което все още е останало от българското малцинство.

Но как да се промени “Братство”? Не че е невъзможно, но не е и лесно.

Защото промяна само с промяна на името не се прави. Отдавна е казано, че “вълк козината си мени, но не и нрава си”. Другарите “братошки” не са тръгнали да сменяват името на “Братство” и на стари години да си пребоядисват гашите от червени на сини заради това, че са претърпели еволюция в мисленето. Хич не си го и помисляйте. Идеята е, да променят всичко, само за да си запазят заплатите за които им завиждат и специалистите от Военно-медицинската академия и от Ядреният институт във Винча. А на редакторите и журналистите на “Вечерни Новости” и “Блиц” направо им текат лиги. Защото лудите сръбски управници все още им дават по стотина хилядарки на калпак за голите цици свалени от интернет и “шаркането” върху рабоша на дядо Манча, който, инспириран от джезвето с греяната ракийка се заяжда с баба Манчовица и Дода Цана за разни махленски историйки. А това си е баш комунистическо поведение което с никаква промяна на името на “Братство” няма да си промени.

Та ако “Братство” наистина най-после ще се променя, нека да не ни занимава с глупости от типа дали да се казва “Братство” или “Глас на българите”, защото и на едното и на другото име сме му яли попарата, а нека да си помисли как да се освободи от старите ЮКП, СПС, ЮЛ, СРС, ДСС и тем подобни кадри и да привлече някои по-млади и талантиливи журналисти които да дадат нов живот на “Братство”. Защото с парите които сега “Братство” пилее, може да се направи много по-добър и по-качествен вестник. Вестник който да промени не само културно-информативния и творческия живот на българското малцинство, но и имиджа на Сърбия в Европа като страна която полага грижи и спазва правата на малцинствата. Иначе и “Братство” и ние барабар с него, ще продължим да линеем докато един ден съвсем изчезнем.

Иван Николов

Кой на кого и защо ръкопляска!?

Ако анализираме положението на българското национално малцинство в Сърбия на фона на осемгодишното

сръбско-българското политическо сближаване, единственият и най-точен извод ще бъде – пълно абдикиране от българските национални интереси в Западните покрайнини. Това както може да се види удовлетворява преди всичко сръбската страна, която под формата на “добросъседство” с България продължава да погавза човешките и малцинствените права в Западните покрайнини. През последните осем години /а вече сме навлезли в деветата/ двете български коалиционни правителства не направиха нищо за своите сънародници в Западните покрайнини, което да бъде запомнено и вписано в историята на този район. Знаем че дипломатията е сложно нещо, както са сложни и междусъседските отношения особено тук на Балканите. Но след като българското национално малцинство е част от сложната балканска действителност, неговите проблеми и недоволство от режима в Белград, няма как да бъдат избегнати и премълчани. Колкото повече дипломатите и политиците в Белград и София се опитваха да докажат, че в Западните покрайнини проблемите са решени “в духа на европейското бъдеще” толкова повече хората се възмуцаха от тази смятана за отживяла реторика. Защото знаят, че Западните покрайнини нямат европейско бъдеще в държава, която заради неспазване на поетите си задължения към Международния съд за военни престъпления в Хага и украинането на военни престъпници и по-нататък е извън обхвата на Европейския съюз с изгледи за дълго време там да си остане.

В ТАКАВА ДЪРЖАВА

в която едно се говори пред международната общност а друго върши зад гърба ѝ, нито едно национално малцинство не може да се нарече щастливо и още по-малко да разчита на държавата, която така или иначе не спазва неговите елементарни права и свободи. В такава държава най-добре оцеляват и живуркат онези представители на националните малцинства, които са сключили сделка с Белград, той да им осигурява политическо участие във властта а по възможност и да им плаща за добре свършената работа в някоя от изкуствено създадените малцинствени институции. Всяко национално малцинство в Сърбия днес си има своя казионна медия, свои неправителствени организации и свои Национални съвети. Българското малцинство в това отношение не е никакво изключение. Друг е въпроса с какво уважение се ползват сред своята общност тези казионни организации и каква работа са свършили. За режима в Белград са

свършили чудесна работа, за националното малцинство почти никаква. За вредата от тях е излишно да говорим.

Когато говорим с колеги от малцинствени организации в Сърбия разбираме, че всяко едно от малцинствата се сблъсква със същите проблеми. Сърбия има без малко стогодишен опит да разбива отвътре националните малцинства които е придобивала с територии с помощта на международни договори, да манипулира с тях и разбира се, да купува отделни негови представители, които да издига за депутати, общински

кметове и политици. И те хем да бъдат добре платени, хем за нищо да не се питат. Проблемът с българското национално малцинство е в неговата административна разединеност, в неговата малобройност, макар че през 1919 г. никак не е било малко, както и в незаинтересоваността на държавата майка и Българската православна църква да му съдействат и оказват натиск върху Сърбия, която нарушава неговите елементарни права и свободи.

ПРОБЛЕМЪТ

с положението на българското национално малцинство не е от вчера. Той макар и да не фигурираше в бивша Югославия като “тежък” и “особено опасен” за региона се капсулира до такава степен, че в момента прилича на хронично заболяване което става неизлечимо. От една страна е Белград, който плаща на поразия за изкуственото разделение на българското национално малцинство, от другата са онези вечно недоволните българи в Западните покрайнини, които с никакви пари властите в Белград не могат да купят. От трета страна е непоследователната политика на държавата майка и безразличието на управляващите, което също рефлектира върху капсулирането на малцинството. Тук не трябва да отменим особено важния фактор на национално мислещите българи в Западните покрайнини и България, които все по-често издигат глас в защита правата на своите сънародници в Западните покрайнини и решаването на статута на Западните покрайнини на фона на новата действителност след като Кралството на СХС и СФРЮ отдавна вече не съществуват.

ТУК ОБАЧЕ

няма как да отменим въпроса с ролята на продажните медии на българското малцинство в Сърбия, които никой в Западните покрайнини не взима на сериозно, както и с ролята на казионните неправителствени организации и създаденият преди четири години от сръбското правителство Национален съвет на

българите. От падането режима на Милоевич до днес всички тези сподвижници на Белград не решиха нито един единствен въпрос касаещ правата и свободите на българското национално малцинство в Сърбия. Не го реши и нито един послушен кмет и депутат от Западните покрайнини, защото свисше така им е възложено – да си остане статуквото понеже Белград има по-важни въпроси за решаване. А от София все по-често се чуват гласове за “добросъседство” и “загърбване на миналото”, което ще рече, че не му е дошло времето за решаване на проблема наречен Западни покрайнини. Щедро платеният от бюджета на Сърбия вестник “Братство”, който е минал в ръцете пак на щедро платеният, пак от правителството на Сърбия Национален съвет вече си имат и своя партия с българско име, която единственото което можа да направи на последните местни избори беше да клъвне от избирателното тяло на възстановеният с много труд и усилия Демократичен съюз на българите. Политическото пространство в Западните покрайнини в момента е разядено от десетки други сръбски политически партии, също толкова неправителствени организации и няколко медии, чиято цел е да прокарат държавната политика на Сърбия и колкото могат повече да отдалечат българите от майката родина. А майката родина не намери начин да противодейства макар и с една българска сергия за вестници.

ОТТАМ

буди недоумение факта, защо

български дипломати, депутати даже и един экс президент отидоха на крака преди четири години в Ниш за да ръкопляскаят на създаденият от Белград Национален съвет на българите в Сърбия!? На кой всъщност ръкопляскаха – на голословните обещания на Белград, че ще си промени политиката си спрямо българското национално малцинство или на онези членове на въпросния съвет, кой от кой по-изявен активист на сръбски политически партии!? А може би на онези субекти които разбиха политическото тяло на ДСБ в Сърбия!? Резултатите от щедро финансируваният от Белград Национален съвет на българите са налице: българският език и по натагък се изучава с два часа седмично, трите български паралелки в Босилеград заради недостиг на български учебници са застрашени от по-нататъшно нормално функциониране, на мястото на български свещеници в Царибродско и Босилеградско се назначават правоверни сърби, медиите се цензурират както по времето на ИБ-то, в административна употреба в общините и по-нататък е единствено и само сръбският език, децата в детските градини се кълчат да говорят на сръбски, царибродският кмет в Драгоман приветства Нишавския хоровод на сръбски език...

На кратко, това са постиженията на въпросния Национален съвет, който неотдавна открил офис и в съседния на Цариброд град Бабушница. От казионният вестник “Братство” от 13 февруари 2008 г. научаваме, че на откриването на офиса на въпросния Национален съвет

присъствал и българският посланик в Белград, който според вестника “изпитвал щастие от дейността на Националния съвет”. От първата страница на въпросния вестник ни се усмихват в компания на посланика лицата на тримата царибродски “лидери”, единият е директор на “Братство”, вторият е шеф на Националния съвет а третият е депутат в парламента на Сърбия от квотата на Демократическата партия. За първите двама е излишно да говорим, за третия царибродчанин ще ви кажат, че не са го чули в парламента да говори а още по-малко да се изказва по болезнени въпроси за българското национално малцинство в Сърбия. От време на време го чуват да говори на сръбски език на заседанията в Общинския съвет на Цариброд, където е и общински съветник. Ето това е постижението на въпросния Национален съвет, който боготворят не българите в Западните покрайнини а българската дипломация.

За разлика от нея, румънската дипломация успя да интернационализира въпроса с проблемите на Румънската православна църква в Банат /Сърбия/, чиято дейност ограничавала, даже и забранявала “демократична” Сърбия. Чест му прави на г-н Иван Иванов депутат в българския парламент от ДСБ, който през средата на 2008 г. направи опит да интернационализира и въпроса с българското национално малцинство в Сърбия, но поради отсъствието на останалите му колеги в заседателната зала на Съвета на Европа, предложението не минало. Това го казвам, за да разберат онези наши сънародници в Западните покрайнини, че не всичко е безхаберие по отношение на тях в България и че каузата не завинаги е загубена.

Зденка Годорова

Очна ставка с миналото

Бивши полицаи от 37 отряд на Специалните полицейски части пред ТВ Б92 проговориха за многобройните военни престъпления извършени над цивилното население на Косово през 1998-99 година. Въз основа на техните свидетелства неправителствената организация Фонд за хуманитарно право подаде наказателна заявка пред Прокуратурата за военни престъпления срещу 15 полицаи от 37 отряд на Специалните полицейски части за престъпления направени на Косово през 1998-99 година, въз основа на изявления на полицаи, свидетели на престъпленията. Един от полицаите пред Б92 каза: *“Години наред се измъчвах един ден да се отворя и да проговоря за всичко това, но все пак нямах доверие в самата власт, в самото държавно устройство с оглед на това, че ставаше дума за страшни военнопредстъпления на които бях свидетел”*.

Според Фонда за хуманитарно право, вместо да се изправят пред съда, комендантите които са издавали заповеди за убийства, изнасилвания и грабежи на цивилното население на Косово даже са получили повишение в службата, а други са станали управители и председатели на полицейските синдикати. Въпреки че някои от полицаите още преди две години са дали свидетелски показания за престъпленията, директорката на Фонда за хуманитарно право Наташа Кандич каза: *“Абсолютно нищо не се направи. Няколко полицаи рискуваха професионалната си кариера, останаха без работа, смятайки че с този свой жест, с това че говорят, че дават изявления пред институциите, ще успеят да изместят нещо да се получи някакво разчистване. Обаче в полицията нищо не се случва”*.

Прокуратурата за военни престъпления заяви, че е получила обвинението, а ден след това четиримата бивши полицаи на Специалните полицейски части Зоран Николич, Драган Миленкович, Зоран Маркович и Ненад Стойкович бяха арестувани и следователят им наложи едномесечен затвор. Същевременно в Окръжния съд в Белград се води дело срещу Радослав Митрович комендант на проповудия 37 отряд за издаване на заповед за убийства на 48 албански цивилни лица сред които е имало жени, деца и старци – членове на семейство Бериша.

Вътрешния министър Ивица Дачич по този повод заяви че: *“МВР няма причини да защитава когото и да било който е правил военни престъпления и това не е спорно. Ще окажем всякаква юридическа помощ на заподозрените полицаи и в интерес на МВР е да се докаже тяхната невинност”*.

Говорителят на МВР Бруно Векарнич заяви за Б92, че става дума за тежко нарушаване на хуманитарното право. *“Искам да подчертая, че това е съвместна акция на Прокуратурата и МВР и че тя е насочена към провеждане на справедливост към жертвите и национална принадлежност, има само такива които са прегрешили пред закона, които са убивали жени и деца и са грабили – ръката на правдата е насочена към тях. 99% от полицаите честно са си изпълнявали работата. Те не са били на Косово затова че са искали, а защото се водеше луда война срещу целия свят. Те са били истински патриоти, а тия хора които са искали от това да направят печалба, в този момент са цел на нашето следствие”* - заяви Векарнич.

Директорката на Фонда Наташа Кандич каза, че Решението на Прокуратурата да проведе следствие е твърде ефикасно, но не и достатъчно защото все още са на свобода някои които са участвали във военните престъпления.

“В нашата наказателна заявка са споменати още десет принадлежащи към този 37 отряд в контекст на отворителните, ужасни престъпления. Това, от което се страхувам е, че ако останат на свобода ония които днес заемат определени длъжности, например в президентството на независимия синдикат на полицаята, от страх и те да не дойдат на ред е са в състояние да обструират и да смуцават обществеността за

да представят това което се е случвало по друг начин, а не така каквито са фактите”.

Въпреки че по време на кървавото разпадане на Югославия свикнахме с всякакви ужаси, все пак не е все едно да живееш с мисълта, че може би някой от съседите ти е потенциален военнопредстъпник. Десет години след “лудата война срещу целия свят”, нейните автори са или починали или се намират в затвора и отговарят пред Трибунала за военни престъпления. Косово е независима държава, защото по начина по който го защитаваха, те всъщност воюваха за албанските цели. Но животът трябва да продължи. Престъпниците трябва да бъдат издирени и осъдени, заедно с ятаците им които все още искат да запушат устата на всеки който се опитва да проговори за истината и то не само за Косово.

Арестуването на четиримата полицаи от 37 отряд беше повод да припомним и за зловещия “случай Мачкатица” който за кратко разбуни духовете през 2005 година и набързо бе скрит от очите на обществеността. Сърбия, като държава и общество няма да може да тръгне напред преди да се изправи пред собствената си отговорност за събитията които впоследствие ни изолираха от света. Не само защото покаянието е пътят към помирието а и защото държавния апарат трябва да се освободи от ония които все още го управляват не за да провеждат политическата воля на народа, а за да използват силата на властта за да прикрият собствената си отговорност за нашето безвъзвратно пропадане към дъното.

Иван Николов

Коя е истината за “Мачкатица”?

Белград – Има сериозни показатели, че министърът на полицията Драган Йочич и директорът на БИА (Сигурностно информационна агенция) Раде Булатович зац и тава т местните шефове на полицията и БИА в южна Сърбия и пречат за откриването на истината за изгарянето на трупове на Косовски албанци в заводите и мините на Сърбия.

В кръговете на БИА в Сурдулица и Враня се говори, че министърът на полицията Драган Йочич е успокоил местните шефове на полицията и БИА уверявайки ги, че ще предприемат всичко да попречат за “изтичането” на информации за изгаряне на трупове и че “Службата стои зад Мачкатица”. Въпреки тези гаранции, местните шефове се опитват допълнително да се застраховат с директни закани към всички които имат непосредствени познания за събитията в “Мачкатица”, заканвайки се с наказателно производство срещу принадлежащите към полицията и БИА които биха могли да проговорят в случай че “предадат държавна тайна”.

Непосредствено след публикуването на сведенията за изгарянето на трупове в “Мачкатица” и намесването на някои полици от Генералния инспекторат на МВР (Министерство на вътрешните работи) на Сърбия, Генералния инспектор Владимир Божович най-напред е суспендира а след това сменил инспектора Драган Стошич. На неговото място не е назначил нов инспектор. Междувременно, Драган Стошич е напреднал – назначен е за разузнавач в Жандармерията. В обществеността се забелязва, че Генералния инспектор Владимир Божович е спрял делото по установяване на фактите около “Мачкатица”, въпреки че публично е казал, че ще предприеме всички действия за установяване на истината във връзка с обвиненията на ФХП (Фонд за хуманитарно право) срещу местната полиция. В срок от три седмици е дал три интервюта никога не споменавайки при това резултатите от следствието си, но е обявил, че са му “предлагани големи пари ако се откаже от някои следствия”. След такова изявление, Генералният инспектор е длъжен публично да каже кой му е предлагал пари и във връзка с кои следствия.

От деня на публикуването на сведенията за изгарянето на трупове във фабриката “Мачкатица” на ФХП се обадиха десетина граждани от Сурдулица, Враня и Босилеград. Те поверително предадоха своите познания за действията на Специалните полицейски части в южна Сърбия. Според сведенията от тези източници, премахването на следите от престъпленията на Косово са организирали СПЧ (специални полицейски части) и оперативните групи в техните рамки формирани от малък брой представители на полицията, от 3 до 10, на които конкретните задачи са давали бившият началник на Обществена безопасност на Република Сърбия Сретен Луквич, бившият комендант на Жандармерията Горан Радосавлевич и полковник Новица Здравкович, бивш началник на Отдела на вътрешните работи в Буяновац, сега съветник в Министерство на вътрешните работи на Сърбия. За събирането и транспортирането на трупове от Косово през Буяновац е бил задължен 37 отряд на Специалните полицейски части, съставен от принадлежащи към полицията от Ниш, Лесковац, Враня и Сурдулица. Преди идването на международните сили на Косово, 37 отряд е върнат в Сърбия, за да може на територията на Враня, Сурдулица и Буяновац да организира унищожаване или дълбоко скриване на трупове от Косово. Базата на 37 отряд е била в Петрово село където се е намирал и оперативния щаб на Горан Радосавлевич. ФХП също е получил сведения за идентичността на шофьорите които с камиони са докарвали трупове във

фабриката “Мачкатица”, както и сведенията за представителите на полицията които по нареждане на високите функционери на Обществена безопасност на МВР на Сърбия, чиито имена са известни на Фонда за хуманитарно право, са поемали трупове от Косово и са ги прехвърляли в Батайница в базата на Специалните части за саниране САЙ.

Фабриката “Мачкатица” има четири големи пещи, отбелязани с номерата 1, 2, 3 и 4 и няколко по-малки, всичките за топене на старо желязо. Големите пещи развиват температура до 1700 градуса по Целзий. Включват се с натискане на копче. След всяко топене на желязото, пещите се чистят и остатъка се изхвърля на място отдалечено 50 метра от фабриката. По време на бомбардировките нито една фабрика не е работила, но работниците всяко утро редовно са идвали на работа и след заявката са се връщали в къщи. По това време директорът на фабриката Драган Лакичевич е формирал три стражарски места със смени на по 12 часа. По време на предаването на трупове, шефът на смяната Драган Станкович е върнал охраната от входа на фабриката и е казал, че тази нощ няма нужда да стражарят, а да се обадят сутринта на работа. Според ФХП, по време на изгарянето на трупове във фабриката е бил шефа на лаярницата. Допълнително, някои работници край пещите са видели следи от кръв, но тогава те не са знаели какво е правено във фабриката и от какво е тази кръв. След бомбардировките фабриката е започнала да работи и се разчуло за изгарянето на “шипгарите”. Разбрало се, че такива изгаряния е имало и в Бор, и в мината Грот край Вранска баня.

Да припомним, че според сведенията публикувани през декември 2004 година на канцеларията на УНМИК за изчезнали лица, общо са изчезнали са всичко 2 460 албанци, 529 сърби и 209 от други етнически групи. Тъй като Република Сърбия е предала тленните останки на 374 косовски албанци намерени в масовите гробници в Батайница, Петрово село и Перучац и че има още около 500 неидентифицирани, остава фактът, че все още е неизвестна съдбата на около 2 000 албанци които за последен път са видени по време на НАТО бомбардировките под властта на сръбските сили за сигурност.

Търсим официалната истина за престъпленията на Косово и унищожаването на следите. Република Сърбия, Правителството и Парламента са длъжни да кажат истината на семействата на жертвите и да изведат виновните пред лицето на правдата.

ФОНД ЗА ХУМАНИТАРНО ПРАВО
Humanitarian Law Center
Белград 3 февруари 2005.

БИА преследва гражданите за да попречи на истината за “Мачкатица”

Белград – Фондът за хуманитарно право кани Президента и Премиера на Република Сърбия, МВР на Сърбия и БИА (Сигурностно информационна агенция) да спрат неконтролираните и незаконни постъпки на представителите на полицията и БИА в Сурдулица, Владичин Хан и Враня, които получиха аларматни размери след публикуването на текста на Изпълнителния директор на Фонда за Хуманитарно право Наташа Кандич за изгарянето на трупове на косовски албанци във фабриката “Мачкатица”.

Местната БИА и полиция проверява гражданите, заканва се и организира терористични действия с цел откриване на източниците на ФХП и пречи на хората публично да говорят и да свидетелстват за изгарянето на трупове на косовските албанци във фабриката “Мачкатица” в Сурдулица, по време на НАТО бомбардировките. В тази акция на “идентифицирането на неприятелите”, принадлежащите към БИА и полицията, споменати в текста на Наташа Кандич от 24 декември 2004 година като съучастници в унищожаването на следите от престъпленията, особено се нахвърлиха към гражданите които имат контакти с медиите и неправителствените организации. Между другите, съмнението падна и на Анита Ни-

колич, митничарка от Владичин Хан, жертва на сексуално обезпокояване от страна на командира на полицейския участък на граничния пункт Стрезимировци. След публикуването на сведенията за "Мачкатица" в медиите, във Владичин Хан и Сурдулица започнаха да обикалят полицейски изказвания, че Анита е била връзката между източника и ФХП. Въпреки че никой никога не е говорил с Анита Николич за "Мачкатица", тя стана мишена затова, че ФХП я защитава пред съда за преместване от работното място, което стана след като тя публично проговори и потърси съдебна защита поради сексуално обезпокояване и малтретиране на работното място.

От тогава до днес, тя всекидневно е изправена пред сериозни закани за живота. На тридесети септември 2004 година в кафенето "Бумбар" във Владичин Хан в присъствието на сина ѝ и неин роднина, шефът на БИА за Владичин Хан, Сурдулица и Босилеград, Братислав Миленкович ѝ се обърна с думите: "Тъкмо търся врагове, някой вече съм намерил, а аз своите врагове набивам три метра под земята". На четвърти януари вечерта, когато тя е излязла от къщи, с намерение да отиде при приятели в Сурдулица, забелязала пред къщата такси в което седели двама мъже и то тръгнало след нея и я следило по пътя. Решила да спре и да паркира пред сградата на СВР, (Секретариат на вътрешните работи) което вероятно е накарало ония които са я следили да продължат. Тази вечер тя от страх решила да спи в Сурдулица. Един-два дена след това събитие тя се видяла със собственика на кафенето в Сурдулица където на 26 декември 2004 година вечерял министър Йочич в компания с Братислав Миленкович, Зоран Стошич, бивш началник на Държавна сигурност за Пчинска област и отскоро сменения от длъжност генерален инспектор за Пчинска област, Драган Ж. Станкович началник на ОВР (Отдел на вътрешни работи) Сурдулица, Милутин Пешич, депутат от Демократичната партия на Сърбия и още някои полицаи споменати в текста на Наташа Кандич за "Мачкатица". Собственикът на кафенето ѝ казал, че полицията знае, че тя е "главната връзка с ФХП, както и това кой е този уж свидетел който се е обадил в радио Б92. В изявлението за ФХП, Анита Николич твърди, че на 10 декември се е срещнала с представителя на БИА Небойша Петрович с когото е била заедно в основното училище и че той тогава ѝ е казал: "Много те има на интернет, на сайта на Бета. 92 и ония, как се казват", на което Анита добавила "ФХП". Казал ѝ, че лошо би минала ако той не ѝ беше съученик и я посъветвал да си помисли, защото полицията може много да ѝ помогне, а ония другите, мислейки на ФХП и медиите, само ще ѝ навредят. Същия ден, тя тръгнала с колата си при приятелите във Владичин Хан. Преди това, брат ѝ автомеханик по занаят, както и обикновено прегледал колата за да провери дали всичко е наред. Когато влязла в колата, почувствала силен мирис на бензин, но включила колата и тръгнала. Бързо спряла и излязла навън. Стигнала да се отдалечи когато нещо гръмнало в колата и тогава видяла как колата изчезнала в огън. В разговора с ФХП, Анита казва, че не се обадила на полицията защото смята, че не може да очаква помощ от ония които я преследват.

Фонда за хуманитарно право предупреждава министъра на полицията, г-н Драган Йочич че е негова длъжност да предприеме спешни мерки за защита на Анита Николич и други граждани които са мишена на представители на полицията, БИА и други властници замесени във военни престъпления и други престъпни деяния.

ФОНД ЗА ХУМАНИТАРНО ПРАВО
Humanitarian Law Center
Белград 16 януари 2005.

Б=92

БИА прави проверки и се заканва

Белград – ФХП съобщи, че представители на БИА в Сурдулица, Владичин Хан и Врания проверяват гражданите, заканват им се и "организируют терористически действия"

Причината, според съобщението на Фонда за хуманитарно право, е да се "открият източниците на фонда и да се попречи на

хората публично да говорят за изгарянето на трупове на козовските албанци" във фабриката "Мачкатица" в Сурдулица.

ФХП твърди, че шефа на БИА за Владичин Хан, Сурдулица и Босилеград Братислав Миленкович се е заканвал на митничарката Анита Николич и че скоро след това, под засега неизвестни обстоятелства, ѝ е изгоряла колата.

Фонда за хуманитарно право защитава митничарката Анита Николич в съдебното дело срещу командира на полицейския участък на граничния пункт Стрезимировци заради сексуално злепоставяне.

Поради този факт, Анита Николич е отбелязана като източник на информация за събитията във фабриката "Мачкатица", въпреки че никой от Фонда за хуманитарно право не е говорил с нея за това. "Представителите на БИА ми идваха и ми говореха, че съм избрала погрешната страна и лоши застъпници". "Те в моя страх намираха врагове, както ми каза един представител на БИА който по-късно ми се заканваше, два дена след това, че той намира своите врагове, някой вече е намерил, трябва му още малко време, и той своите врагове ще набива три метра под земята".

Колата на Анита Николич неотдавна се запали и експлодирала в движение. Полицията не е направила оглед, но е констатирала, че се е запалила поради лоши инсталации. Тя се съмнява, че представителите на БИА са почнали да осъществяват закани си: "Исках да паркирам, пред сградата, колата избухна, излетях, нещо силно гръмна, хората излязоха от сградата".

Следствието за автомобила е задвижено едва четири дни след като колата се е запалила, след интервенцията на генералния инспектор на МВР Владимир Божович.

Безуспешни бяха опитите да говорим с Братислав Миленкович представител на БИА който се е заканвал на Анита Николич. Когато чул че го вика журналистката от Б92 Александра Николич от Ниш, мъжки глас който се обадил на мобилния телефон на Миленкович, отговорил: "Свързахте се с Червения кръст" и прекъснал връзката.

Какво е ставало в "МАЧКАТИЦА"

Пещи за саниране

Кандич, може би повече и от самото престъпление, шокира тукашната общественост със споменаването на Драгомир Томич като водач на проекта за изгарянето на трупове.

Въпреки всички усилия на обединените сръбски патриоти да пороботят за замазването на фактите от близката ни история, сенките на страшното минало никого не оставят на мира. Наташа Кандич от Фонда за хуманитарно право, още веднъж земетръсно разтърси сръбската, а още повече местната общественост в авторския текст "Саниране на духовния мир" публикуван на 24 декември миналата година във вестник "Данас", тя по име обвини много тукашни хора за планово прикриване на военните престъпления по време на войната срещу целия свят на Косово.

Най-тежкия възможен удар на местната общественост Кандич зададе със споменаването на тукашният цар Драгомир Томич и то в контекста на водач на проекта на изгарянето на трупове на козовските албанци в пещите на предприятието "Мачкатица" в Сурдулица. Тъй като текстът в "Данас" наистина има няколко фактически грешки, (например, Томич не е собственик а председател на ХК "СИМПО"), мнозина веднага разпознаха ръкописа на – Карла дел Понте! Такива страхове предизвикаха редица реакции. Томич и Лакичевич навсякъде писаха опровержения а за този случай се заинтересуваха и "надлежните органи". После дойдоха празници, които малко забавиха приказката, но сигурно не са я захвърлили в забвение.

Източник

Според твърденията на Наташа Кандич, довереното лице, практически координатор на проекта за скриване на военните престъпления в южна Сърбия е бил Драгомир Томич "с чието разбиране и подкрепа е организиран транспорта на трупове от Косово на територията на Врания и Сурдулица".

- Според сведенията които Фонда за хуманитарно право е получил от повече независими източници, изгарянето на трупове във фабриката Мачкатица е проведено на два пъти, на 16 и 24 май 1999 година, след полунощ, с охрана на Червените берети които тогава са имали база в село Бела вода

край Враня. Милорад Лукович Легия, тогавашен комендант на Червените берети лично е проследил една пратка трупове и е присъствал при изгарянето. Трупите са изгорени в "полските пеци" номер 4 и 5. Поemanето и организирането са направили Зоран Стошич, по това време началник на Държавна сигурност за Пчинска област, Братислав Миленкович, шеф на БИА за Владичин Хан и Сурдулица, Драган Станкович, началник на ОВР в Сурдулица от 1993 година, Мирослав Антич, началник на БИА във Враня, Драган Лакичевич, директор на Мачкатица, и неговият заместник, Аца Джорджевич – пише Кандич, с още изобилни подробности които не оставят място за съмнение, че тя точно знае за какво говори. Според тия изказвания става дума за добре организирано престъпно сдружаване за "саниране на терена", значи за прикриване на доказателствата за престъпленията направени на Косово по време на НАТО агресията.

Разбира се, такова виждане на миналото никога не можа да остави равнодушен. Пръв реагира Драгомир Томич със съобщение за обществеността в което най-остро опроверга "всички изнесени твърдения".

- Драгомир Томич никога не е бил запознат нито се един факт свързан с посочените или подобни събития ако ги е имало, нито пък знае каквото и да било за тях – се казва в съобщението.

Подобно писмо за обществеността отпрати и Драган Лакичевич защитавайки се с почти същата аргументация като и Томич. Но събитията след това започнаха да се изпреварват.

Най-напред за случая служебно се е заинтересувал специалният прокурор за военни престъпления и дори публично обещава, че внимателно ще проследи този случай. Скоро след това, коалиция от шест неправителствени организации отпрати иск до Скупщината на Сърбия най-спешно да формира комисия която да установи факта за масовите гробници в Сърбия и унищожаването на доказателствата за престъпленията на Косово по повод твърденията на Фонда за хуманитарно право. Края на краищата, земетръсният трясък силно разтърси Сърбия, Враня още не може да се успокои от него, но истинският вихър, окончателният, според съобщенията, тепърва се очаква.

- Бих казала че обществеността, в сравнение с някои институции, по-малко мълчи. Струва ми се, че има една част от обществеността която е ужасена, която счита че това е само едно от ужасните неща които свидетелстват за най-черния погром който тукашната власт провеждаше. Що се отнася до институциите, там все още седят хора които искат да скрият всичко това, да не се споменава миналото, да се говори само и изключително за сръбските жертви, а за престъпленията, изгарянето и унищожаването на следите от престъпленията към другите изобщо да не се споменава. Бих казала, че съществува сериозна блокада поради която е трудно да се стигне до факти и че е трудно да се осмелят обикновените хора да говорят за това, защото още са под влиянието на законите, защото се страхуват и виждат, че все още са на власт ония които и тогава бяха на власт – казва Наташа Кандич.

Нашата събеседничка твърди, че има доста повиквания от Враня и Сурдулица и хората обикновено казват, че всички са чули за това има и такива които казват, че по това време са били във фабриката, че са връщани от капията да не бъдат там, но все още всички са обхванати от "ужасен страх" се страхуват не само за своето бъдеще но и за "голия си живот".

Значи, и този път обществеността върви пред институциите. А в тази страна за военните престъпления са надлежни мнозина от полицията, през прокуратурата до правосъдието. И никой от тях официално до днес не е реагирал! В какво състояние се намира Сърбия, най-добре свидетелства изявлението на правосъдния министър Драган Стойкович който не обещава никакво реагиране според закона, а се пита "дали някой се грижи за сръбските трупове". Какво ли е положението на по-ниските нива?

- Тази информация не е нова и за това още се говореше около "случаят Батайница", макар че сега има повече подробности. Въпреки съобщението, че и в околността на Враня има масови гробници, Окръжната прокуратура тогава не реагираше. Потърсихме подробен доклад и от държавната и от обществената сигурност и получихме обратна информация,

че на нашата територия няма нито следи, нито доказателства за ями и евентуални изгаряния. След два такива напълно отделени доклада, вече нямаше основание за повдигане на дело, а за всичко това бе осведомена Републиканската прокуратура – ясен е Милан Божилович, Областен прокурор. Разбира се, с формирането на специален прокурор за военни престъпления, органът оглавяван от Божилович вече няма никакви правомощия свързани с тази тематика.

Тука се налага важен въпрос – откъде Наташа Кандич има такива поверителни и тайни информации? Според логиката на нещата, възможни са само два източника с толкова подробни обяснения в цялата тази приказка – това са или изследователите на Трибунала в Хага, или цялата приказка идва от вътре, значи от страна на някои добре информирани оперативни служители на ДБ или на някоя подобна служба. Според най-вероятната версия, писмото с доказателствата на Кандич са написали един бивш и един сегашен оперативен служител на ДБ с цел разоряване на тези служби и засилване на пропагандата между няколко съществуващи и взаимно нетърпими се фракции в структурите на сигурността. И нашите събеседници по скоро ни отправят към заключението, че по-скоро се касае за вътрешни разделения в МВР отколкото за следствие на хората на Карла дел Понте.

- Нямам никакви информации да ли тука става дума само за следствия или може би обвинения които трябва да стъпят в сила. Мога да ви кажа, че цялата тази приказка около Сурдулица не е предмет на нито едно публично обвинение което трябва да стъпи в сила. Единствените показатели в досега известните обвинения които се отнасят до доставката на труповете от Косово се отнасят на масовите тайни гробници близо до Батайница – казва Александра Миленов от белградската канцелария на Трибунала в Хага.

Мълчанието

И след толкова публично дадени обещания сръбската специална прокуратура за сега не съобщава подробности за своите постижения и по-нататъшни намерения.

- Проблемът е, че ние нямаме институции които да прилагат законите и да открият истината за това какво наистина се е случвало по време на НАТО бомбардировките – коментира Наташа Кандич това протакане.

За цялата приказка е показателно, че досега никой нищо не е предприел срещу самата Кандич. Именно, ако тя лъжеше, машината на "патриотичното правосъдие" трябваше да се задейства и да я чукуне по пръстите. Такава реакция изостана а самата Кандич очаква, че срещу нея няма да се задвижи никакво съдебно дело "просто защото говоря истината".

Тука вече всичко е ясно и няма никаква дилема – ако имаме нормална и правова държава надлежните в срок веднага щяха да задвижат възможно най-сериозното следствие което в най-бърз срок щеше да отговори на всички отворени въпроси. Значи, кой какво е правил, или не, и кой ще отговаря за това или не. Но нашите власти мълчат.

- Те се надяват, че написаното ще изчезне за няколко дена и че това вече никой няма да го задвижи. Те се надяват че все още добре стоят, обаче демократичната общественост няма да спре и непрекъснато ще натиска да се изнесат и утвърдят всички факти свързани с този случай – обещава Кандич.

В такава ситуация известна е само неизвестността. Цената на скриването на истината ще плати народа а ония най-загрижените сърби които и днес националното слагат над всичко друго, а особено над морала, правдата и държавата. Но защитавайки не защитимото, загубихме и морала и правдата и сме на път да загубим и държавата.

Сега малко и вие

- Трибунала в Хага е запознат с тази ситуация от различни директни и индиректни източници. Но Трибунала в Хага няма изключително право за изследване на военните престъпления. И когато Сърбия сама задвижи следствието около Батайница, първо тръгнаха слухове, както в този случай и след това следствието доказа, че те са точни. Значи, сега е ред на специалния прокурор да задвижи следствието и провери евентуалните свидетели и познания които те имат – каза за "Врански", Флоранс Артман, говорител на прокуратурата на Трибунала в Хага.

Един стандартен сръбски поглед върху българите в Западните покрайнини

По правило, сръбските медии претендиращи за обективност, съзнателно отклоняват дискусиите за положението на българите в Сърбия. Разбираемо е. По този въпрос не може да се говори обективно преди да се разничи официалната сръбска история и особено външно-политическата доктрина. А това означава да се поеме отговорността не само за трагедията на българите в бивша Югославия и днешна Сърбия, но и за общата трагедия на Балканите през XX век.

Очакванията ми, че списанието "Хелзинкская повеля" в поредицата "Заселвания и спорове" ще прекрати тази порочна практика и ще внесе повече светлина в темата която съзнателно продължава да се крие от съвременната сръбска общественост, не се осъществиха. Авторът Бранко Павлица, въпреки импозантната бройка цитирани източници и множество безспорни факти, не успява да излезе от официалните клишета на сръбската политика по отношение на българското малцинство. Независимо от това, ние предлагаме на вниманието на нашите читатели превода на български език на цялата статия, с желанието да провокираме полемика в която да се произнесат и други гледни точки по този въпрос.

Редакцията

Заселвания и спорове

Заселването на българите в югославските краища започва в края на XVII век. След поражението на турците пред Виена 1683 година и последвалата обща, но неуспешна борба на сърби и българи срещу турците, няколко хиляди българи се преселват в Банат, а по-късно в Ердел и Бачка. Любомир Милетић твърди, че са били „от 1400 до 7000 души“¹. Във втората половина на XVIII век, българите формират няколко селища в долината на река Тимок край Зайчар. След Първото сръбско въстание, българите идват индивидуално в Сърбия и е интересно, че работят „важни държавни дела и се ползват с особена защита и подкрепа на сръбските власти“². Български занаятчии и търговци в по-малък брой се заселват и в Белград. По средата на XIX век, вследствие на заселването на Татари и Черкези в Западна България и по протежение на сръбската граница, българите от Видинско се заселват в Сърбия. Миграциите на българите в Сърбия, с променлив интензитет, продължават все до Берлинския конгрес (1878), въпреки че са най-интензивни в периода 1883-1843 година³. Проучвайки населението и селищата в Сърбия по време на правителството на княз Милош, Тих. Р. Джорджевич посочва: „По времето на правителството на княз Милош в Сърбия е имало и малко българи. До освобождаването на Тимошка крайна 1834 година, те се намират тука като пришълци от България или от Велики Извор край Зайчар. Така селото Дублье в Ресави, по мои лични наблюдения, е заселено с българи от Велики Извор още по време на падането на Сърбия през 1813 година. След освобождението на Сърбия са се заселили още малко, така че те сега се намират и в Рибник, Темнич и Кьордина в Ресави, в Ракинац, в Смедеревска нахия, Лопар, Домуз-поток, Пожаревац и

още на някои места по някоя къща. При освобождението на Тимошка Крайна, са заварени малко българи във Велики Извор, Гърлян и Зайчар“.

Обаче проф. Стоянчевич, изследвайки историята на сръбско-българските отношения, особено проблемите на миграцията на българите в Сърбия, констатира, че до 1839 година в Сърбия е имало много повече българи. Проф. Стоянчевич привежда и имената на известни българи в Сърбия „от началния период на правителството на княз Милош“, но и по-късно: „Димитрий Мустаков, сръбски агент, а по-късно настояник на Милошевите имоти във Влашко, който е бил родом от Габрово; архимандрит Герасим Георгиевич (по родители от Влашки произход), по-късно епископ на Шабац родом от Видин; група пришълци от Разлог, (днес в Пиринска Македония), на чело с Михаил Герман, Панта Хаджи-Стоил и Марко Георгиевич които по различно време са изпълнявали разни служби при Милош; Родителите на Филип Христич, по-късно член на Държавния съвет и министър на външните работи родом от Долно Лозно край София. Анастас Йованович, сръбски литограф и доверено лице на князете Милош и Михаил в миграция, роден във Враца 1817 година и заселил се в Сърбия 1827 заедно с баща му и майка му...“ или, например „младият българин Константин Ранос, родом от Пловдив, сръбски кадет на студии в Париж, учител по френски на княз Милош и професор в белградските училища“ и т.н.

Всъщност, превземайки административната и политическата власт в Сърбия, „сръбската власт е дала принос за ускоряването и увеличаването на заселването на сръбското селско население в градовете и неговото включване в държавния апарат, занаятчийството или търговията за да може с работата си да даде принос за по-добро обслужване на градското население“⁴. Също и за заселването на голям брой жители от съседните турски области които са идвали като емигранти или печалбари, „особено от Македония, България и Босна и като занаятчии и търговци са се включвали в стопанското развитие на сръбските градове“, допринасяйки по този начин за демографски промени в Княжество Сърбия⁵. В този смисъл трябва да подчертаем „включването“, „особено на българите“ в стопанските процеси на Княжество Сърбия: „особено когато става дума за развитието на търговските връзки и размяната на земеделски, животновъдни и занаятчийски продукти и за включването на българските пришълци, емигранти и печалбари в развитието на сръбските градове (производители на зеленчуци, строителни работници и т.н.) Известни са деловите връзки между Милош Обренович и видинските търговци братята Александър и Петър Шишманови, „които през Сърбия са изнасяли в Австрия руй и сахтия“, както и между М. Обренович и врачанския търговец Александър Димитриевич (Хаджиташев) Врачанлията „който е изнасял в Австрия едър и дребен добитък“⁶.

После стават традиционни идванията на българските градинари „като печалбари в Княжество Сърбия по време на Конституиобранителите“; българските градинари стават и „арендатори на правителствените градини по главните градове на Сърбия“, също българските търговци на

1 Lj. Miletić, *Isledeanija ya Bolgarime v Samigradsko i Banat*, Sofija 1987, str.

2 V. Stojančević, *Migracije iz Bugarske u Srbiju za vreme vlade kneza Miloša*, Glasnik Etnografskog instituta SANU, 1959, knj. VIII, str. 353.

3 V. Stojančević, *Srbija i Bugari 1804-1878*, Beograd 1988, str. 382

4 Tih. R. Đorđević, *Iz Srbije kneza Miloša*, Stanovništvo-Naselja, Beograd 1924, str. 171

5 V. Stojančević, *Srbija i Bugari 1804-1878*, Beograd 1988, str. 382.

6 Kliment Džambazovski, *Privredne veze Bugara s Kneževinom Srbijom u doba kneza Miloša Obrenovića i Ustavobranitelja*, SANU, Balkanološki institut, knj. 28, Beograd, 1986, str. 34.

добитък стават „снабдители на Цариградския пазар с добитък от Княжество Сърбия“⁷; българските търговци и занаятчии са „редовни посетители (и) на панаирите на Княжество Сърбия по средата на XIX век (особено на „зайчарския панаир“).

Колко българи е имало в Сърбия? Според достъпни сведения, смята се че броя на българите в Сърбия по времето на княз Милош е бил „от един до два процента от цялото население“⁸. А според А. Якшич 1833 година „Сърбия е имала приблизително 678 137 души“⁹. На края на XIX век, според сведенията на българското преброяване на населението (1900) в Сърбия са живеели 4 534 българи. Тия „жители в Сърбия родени в България“ са живели основно на селата – 3 474, а в градовете е имало 1 120. Българи е имало най-много в Топлишко (1 139), Вранянско (867), (Пиротско (661), а значително по-малко и в другите области. Занимавали са се основно със земеделие, въпреки че е имало и занаятчии, търговци, държавни чиновници. Интересно е, че според спомнатото преброяване от 1900 година в България е имало 3 771 сърби, в градовете 2 063, в селата 1 648.

Трябва да се подчертае: сръбско-българските отношения по повод миграциите от България в Сърбия трябва да се разглеждат като отношение на Сърбия, (нейните владетели и органи на властта), и самото българско население. Значи, като отношения на Сърбия и България 1804-1878. Българите в Сърбия са не само приети, но и се ползват с пълна подкрепа, особено по времето на княз Милош. Сърбия с материални, морални както и с дипломатическо-политически средства допринася за политическото и културно-просветно възраждане на българското население. Белград и Крагуевац стават средища на тяхната политическа и културно-просветна работа. Например, само в периода 1833-1839 година в Белград и Крагуевац са напечатани трийсетина книги „на български или черковнославянски език за училищни или църковни нужди на българите“.

Бройни са били и българските политически емигранти в Сърбия: Г. Раковски, Л. Каравелов, като най-известни и др.¹⁰ Млади българи дори се обучават във военната акаде-

мия. Издават се и два вестника.

Но миграциите от България в Сърбия са се провеждали, въпреки че турските власти в определени периоди са настоявали да попречат на сръбското прихващане на българските бежанци.¹¹ По времето на княз Милош в сръбско-българските отношения е имало няколко спорни въпроса: „1. политически, около ангажирането на Сърбия, нейната власт и гражданите в бунтовете в Западна България през трийсетте години; 2. миграционни, във връзка с приемането на мигранти и бежанци от българските краища след 1829 година; 3. икономически, въпроса с търговията на сръбски граждани в българските краища и български търговци в Сърбия след 1929 година; 4. просветен, във връзка с печатането на български книги в държавната печатница на Сърбия в Белград или Крагуевац; 5 българите на служба при княз Милош като чиновници в сръбското държавно управление“.

В историята на сръбско-българските отношения остава забелязан като спорен и тнр. емигрантски въпрос. Именно, след потушаването на Тимошкия бунт 1883 година десетина участници – принадлежащи към Сръбската Радикална партия, предвождани от Никола Пашич и А. Станойевич са избягали в България.¹² Тъй като продължават с „борбата срещу режима на крал Милан“, сръбските власти отправят протест. Това пък предизвиква противодействие на българския режим. От българска страна се актуализира тнр. бреговски въпрос. Съвместно с емигрантските въпроси се стига до дългогодишни сръбско-български спорове.

II Българите в Кралство Югославия

След Първата световна война, съгласно решението на великите сили на Мирната конференция в Париж 1919 година, България е била длъжна да отстъпи на Кралството на сърби, хървати и словенци Цариброд, Босилеград и Струмица, както и части от територията на десния бряг на Тимок. Териториалното разширение в полза на Кралството на СХС обхваща 2 566 квадратни километра с около 92 000 жители.¹³ „Сръбско-хърватско-словенско гражданство ще получат равноправно, с изключение на българските поданици настанени на териториите дадени на държавата Сърби-Хървати-Словенци“ – е определено с член 39 на Ньойския мирен договор. Фактическа власт над тази територия Кралството на СХС налага едва на 6 декември 1920 година. Предварително, заедно с българските окупационни власти, в София и други български градове са емигрирали „заедно със силна великобългарска пропаганда“, няколко хиляди лица – „чиновници, свещеници, учители и други представители на режима който при оттеглянето на властите си отива заедно с окупатора...“¹⁴ Това е била така-наречената национална емиграция. Но без оглед на този факт по продължение на югославско-българската държавна граница, особено в Царибродска и Босилеградска околия е останало да живее повечето българско население.

Обаче, официалните югославски власти и югославската външно-политическа доктрина между двете войни,

11 Kliment Džambazovski, Bugarski stočarski trgovci u Kneževini Srbiji u prvoj polovini XIX veka, Balcanica, VI, Beograd, 1975, str. 172-181

12 Kliment Džambazovski, Bugarski trgovci na panadjurima u Kneževini Srbiji sredinom XIX veka, Balcanica, VIII, Beograd, 1977, str. 273.

13 Iz ovoga izlazi da je u kolonizaciji Srbije pod knez Milošem brojnost bugarskog stanovništva iznosila najverovatnije, jedan ili dva procenta od celokupnog stanovništva Srbije, odnosno dvostruko više procenata u odnosu na ukupan broj doseljenika između 1815- 1839. godine, pošto se obično uzima da je stanovništvo za četvrt veka knez Miloševe vlade naraslo dvostruko... Cit. po: V. Stojančević, Migracije iz Bugarske u Srbiju za vreme vlade kneza Miloša, Glasnik Etnografskog instituta SANU, 1959, knj. VIII, str. 74.

14 V.Jakšić, Gustina naseljenosti Srbije, Glasnik Srpskog učnog društva, 1871, sv. 31., str. 114.

7 Slavko Gavrilović, Prilog istoriji trgovine i migracije Balkana – Podunavlje XVIII i XIX vek, SANU, Odeljenje društvenih nauka, knj. 67, Beograd, 1969, str. 16.

8 Kliment Džambazovski, nav. rad, str. 15.; Dr Vladimir Stojančević, Knez Miloš prema Bugarskoj i Bugarima, Istorijski glasnik, 1954, br. 4, str. 75.; Dr Kliment Džambazovski, Kulturno-političke veze Bugara sa Kneževinom Srbijom od početka XIX veka do Pariskog mira, SANU, Balkanološki institut, knj. 13, Beograd, 1982, str. 26.

9 Kliment Džambazovski, Privredne veze Bugara s Kneževinom Srbijom u doba kneza Miloša i Ustavobranitelja, SANU, Balkanološki institut, knj. 28, Beograd, 1986, str. 29.

10 Kliment Džambazovski, Bugarski baštovani kao pečalbari u Kneževini Srbiji, Balcanica, IV, Beograd, 1973, str. 225-227.

отричат съществуването на българско национално малцинство. В юбилейния сборник за живота и работата на Кралството на СХС 1918-1928 година, д-р Л Ленард изтъква, че българи като народно малцинство не съществуват в нашето Кралство, но че има известни български елементи: „1) български политически емигранти. Това са принадлежащите на Земеделската партия на Стамболийски, които временно се намират в нашето Кралство. Има ги около 900 и повечето са концентрирани във Вършац; 2) български градинари. Това са сезонни работници, подвижни елементи, които работят по градините а през зимата със спечеленото се завръщат в отечеството си. Такива градинарски паспорти годишно се издават около 5-6 хиляди; 3) таканаречени банатски българи. Това е българско население което е избягало от турските насилия през Дунав в Банат и Бачка. Повечето от тях са приели католическата вяра, но са запазили имената си, песните, обичаите. След освобождението на България българското правителство е поканило тия бежанци обратно и им е дало земя. Сега те представляват около 40 богати и много добре уредени села. Но много от тях не са искали да се върнат и техните потомци днес живеят сред нашето население с което почти са се асимилирали. Те сега за нас могат да бъдат само предмет за научно-фолклорни изследвания”¹⁵

Що се отнася до „българските политически емигранти” и „българските градинари” могат да се посочат следните факти: след падането на А. Стамболийски и неуспеха на септемврийското въстание в България 1923 година, приблизително 2 000 българи, повечето принадлежащи на БКП, работници, но и членове на Българския земеделски съюз, са емигрирали в Кралството на СХС. Водещите членове на БКП на чело с Г. Димитров отиват на Запад, съответно в Москва, докато повечето политически емигранти, прихванати и подпомагани от официалната власт са останали в Кралството. Броя на българските градинари, т.е. градинарите които са идвали на работа в Кралството на СХС през по-късните години е намалял на 1 400. Всъщност, от друга страна, е съществувала традиция и на тър. отиване на печалба от Кралството на СХС в България. Такива взаимни миграции на населението стават и предмет на междудържавно регулиране. Така с писмото към Споразумението за търговия и плаване между България и Югославия сключено на 24 май 1934 година се регулира тяхното положение. „Броя на българските градинари на работа в Югославия се утвърждава на 1 400 лица (също толкова и югославски печалбари в България)”¹⁶ Обаче остава същественият факт: Съществуването на българско население край границата на което не се признава статус на национално малцинство.

Въпреки че в Кралство Югославия 1921 и 1931 година е направено преброяване на населението, няма точни сведения за броя на българите. При преброяването от 1921 година не са взимани предвид сведенията за национална принадлежност, а само за майчин език и вероизповедание. В графата „славянски езици” е дадено сборно сведение за броя на поляците, руснаците и българите – 57 947. Преброяването от 1931 е проведено само въз основа на сведенията за вероизповедание (без майчин език). Смята се, че между войните в Югославия е имало 55 000 българи. Но ако се има предвид факта, че след разграниченията с България, държавата СХС с новоприключените територии е получила нови 92 000 жители, че в Сърбия до Първата световна война е имало 4 534 българи, както и това, че след войната (до 1920), няколко хиляди българи са емигрирали, излиза,

¹⁵ B.Jovanović, Stanovništvo Kraljevine Bugarske po popisu 1900. godine, Beograd 1909, str. 7.

¹⁶ V.Stojančević, Bugari u Beogradu i Kragujevcu u vrijeme kneza Miloša, Oslobođenje gradova u Srbiji od Turaka 1862-1867, Zbornik radova, Beograd 1970, str. 365. V.Stojančević, Knez Miloš prema Bugarskoj i Bugarima, Istoriski glasnik, 1954, br. 4., str. 68.

че в Кралството на СХС са живели около 95 000 българи. От българска страна се сочи сведението за 120 000 българи.

Трябва да се каже, че българите в Кралство Югославия не са имали никакви национални (малцинствени) права. Защото със Сен-Жерменския договор, Югославия практически е била „разрешена” от задълженията по член 35 от Мирния договор на Берлинския конгрес от 1878 година. Всъщност, държавата СХС е отказала да признае действието на разпоредбите за защита на малцинствата на ония територии които са присъединени към Кралство Сърбия 1913 година, тълкувайки, че те се отнасят само на ония югославски територии които със Сърбия са създали новата държава след Първата световна война. По този начин освен българското, непризнати са останали и албанското и турското малцинство, както и македонската нация.

Значи, на българите в Кралство Югославия не се признава статус на българско малцинство. Още повече, от 1920 година официалните власти с редица мерки и акции провеждат асимилационна политика. България, в стремежа да запази сънародниците си в „западните покрайнини”, предявява териториални аспирации и към „Южна Сърбия”, тоест Македония. Българските власти организират и териториално подпомагат терористичните организации ВМРО и ВЪРТОП. Докато ВМРО е имало за цел „освобождаване и присъединяване на Македония към България”¹⁷, ВЪРТОП, съставен основно от български емигранти от Цариград и околията се бори за присъединяване на „западните покрайнини” към България.¹⁸

Териториално-малцинственият въпрос става актуален и парещ и в югославско-българските отношения между двете войни. Въпреки че е имало и периоди на взаимно сближаване (взаимните посещения на цар Борис и крал Александър, богатата договорна практика, почвайки от Нишкото споразумение (1923), до Споразумението за вечно приятелство (1937), с цел създаване на сигурност на държавната граница, тия спорни въпроси получават и международно измерение. На Конгреса на националните малцинства на Европа 1930 година в Женева, българският делегат е обвинявал Югославия, че провежда асимилационна политика към българското малцинство, изнасяйки при това „списък от над сто избити и измъчвани цивилни граждани сред които имало и деца”.¹⁹ Като контраобвинение, делегатът на Кралство Югославия е обвинявал България „за организиране и прехвърляне на терористични групи”.

III. Участието на българите във войната 1941-1945 г.

Интересно е да се разгледа въпроса: какво е било участието на българското национално малцинство в освободителната война 1941-1945 година?

България във втората световна война е окупирали източните части на Сърбия и западните краища на Македония. Това е била тър. временна анексия.²⁰ При това тя е създавала военно-окупационен апарат. На окупираната територия е провеждано насилствено българизиране на сръбското и македонското население. Българското малцинство, **фактически, със самия чин на окупацията, е припаднало на**

¹⁷ Na primer, slučaj bugarskog emigranta Genadija Stojanova, Vidi: V. Stojančević, Bekstvo Genadija Stojanova u Srbiju pred turskom poterom, Ujedinjena omladina srpska, Zbornik radova Matice srpske, Novi Sad 1968, str. 413-498.

¹⁸ Grupa bugarskih emigranata, sklonivši se u Srbiju, obrazuje i vežba jednu svoju legiju, tu su izdavali svoja dva lista: Dunavski lebed i Vstok, tu se školovao dobar broj bugarskih omladinaca. Cit.po: V. Čorović, Borba za nezavisnost Balkana, Beograd 1937, str. 92.

¹⁹ V.Stojančević, Knez Miloš prema Bugarskoj i Bugarima, Istorijski glasnik, 1954, br. 4, str. 67-68.

²⁰ V.Stojačević, Bugari u Beogradu i Kragujevcu u vreme kneza Miloša, Oslobođenje gradova u Srbiji od Turaka 1862-1867, Zbornik radova, Beograd 1970, str. 364- 365.

държавата майка.

Обаче, повечето принадлежащи към българското малцинство в Царибродска и Босилеградска околия, както германското национално малцинство е изиграло ролята на пета колона, не са приели „насилствения режим на грабеж, палеж и убийства, но са се определили за народно-освободителното движение на югославските народи“.²¹ Релевантен исторически факт е, че принадлежащите към българското малцинство, разбира се с една та си част, са сътрудничали с освободителното движение, а в началото на 1944 година, са взели участие в заключителните операции срещу българските окупационни сили. Под ръководството на Главния щаб на Сърбия в Царибродска околия е формиран Царибродски отряд, а в Босилеград една българска партизанска чета. През септември 1944 година, Царибродският отряд е „разоръжил цял един български полк от състава на 29 българска дивизия“. По-късно е прераснал в бригада. От друга страна, партизанската чета на Босилеградска околия, към края на войната е освободила самия град и по-широката околност на Босилеград“.²²

Положението във втората Югославия

На територията на СР Югославия, според сведенията на Съюзния завод за статистика, 1991 година са живели 10 345 456 жители. Сред тях и 25 214 българи. Значи, в националния състав на населението в Югославия принадлежащите към българското национално малцинство са участвали с 0,2 %. Според първото следвоенно преброяване през 1948 година в Югославия са живели 61 140 българи. Вече през 1953 година е имало 61 708 българи (0,36%). Според преброяването от 1961 година, в Югославия са живели 62 624 принадлежащи към българското национално малцинство. От тях в Сърбия са били 54 391 (1,1), във Войводина 3 852 (0,2%), на Косово 251 българин. Значи, в Сърбия е имало 58 949 българи. В останалите бивши югославски републики: В БиХ – 231, Словения – 180, Хърватска – 593, Македония – 3 087 (0,2%) и в Черна гора – 39. По нататък според статистическите преброявания на населението в Югославия през 1971 е имало 58 627 принадлежащи към българското национално малцинство и 1981 – 36 189.²³

При преброяването на населението 1991 е имало 26 922 лица които са се декларирали като българи (намаление от 45%). В Сърбия са концентрирани 99%, тоест в централна Сърбия 90 % от българите. Техния брой е спаднал в периода 1948-1991 в централна Сърбия от 55 894 на 24 335, във Войводина от 3 501 на 2 363. Участието на българското население в цялото население през 1991 г. в централна Сърбия е 0,4 % , а във Войводина 0,1 %. В периода 1948-1991 броят на българите на Косово и Метохия се е увеличил от 77 на 178, а в Черна гора от 13 на 36.

Числеността на българското национално малцинство до 1971 година е в лека стагнация а в периода 1971-1991 в чувствително опадане. Кои причини са довели до „изчезването“ на българите в Югославия? Преди всичко ниска естествен ръст, изсяняването на българите като югославяни, процеса на застаряването, миграциите от планинските, земеделски територии и промишлени центрове, сключване на смесени (национални) бракове, и изселване. Въпреки че са достъпни, няма точни сведения. Могат да се посочат някои релевантни факти. Да кажем, в периода 1952-1995

21 Sofi ja, 5. novembar 1883 . Okružnom upravniku, Vidin: Pašić, Stanojević, Milenović i drugih šest srpskih izbeglica mole da ostanu u Vidinu. Ako nema smetnji, ostavite ih u Vidinu, ali pod uslovom da miruju i ne izlaze iz grada prema srpskoj granici. Cankov. Cit. po: J.D.Mitrović, Pašić kao emigrant o pitanju oslobodjenja „srpske zemlje“ u Bugarskoj, Timička buna 1883. godine i njen društveno-politički značaj za Srbiju devetnaestog veka, Zbornik radova SANU, Beograd 1986, str. 365.

22 I. Pržić, Spoljašnja politika Srbije 1804-1914, Beograd 1939, str. 53.

в димитровградска община бележи отрицателен естествен ръст от 1,55, а в периода 1957-1965 дори 2,07 на сто. В периода 1981-1991 броят на родените е 4283, броя на починалите 5893, което означава, че естествения ръст е – 1 610. Или, в крайграничните райони на Югославия има 26 общини които през 1981 година имат по-малко жители отколкото през 1948 година. Й. Маркович посочва че това са „... (и) Голубац, Княжевац, Пирот, Димитровград, Бабушница, Църна Трава, Сурдулица и Босилеград в централна Сърбия... Най-дълбока обезлюдваща пропаст представляват общините Димитровград (индекс 66), Бабушница (64), Църна Трава (47)“.²³

1. Подобрене на материалните условия за живот и работа на българското национално малцинство

Крайграничните територии по продължение на югославско-българската граница където основно живеят принадлежащите към българското национално малцинство са стопански изостанали. Земеделието е основно занимание на населението в тия краища и след Първата световна война когато са получени от България. Земята е обработвана с примитивни средства за работа. До 1926 година, не е съществувал нито един промишлен обект. Едвам тогава е построена първата хидроцентрала. По късно е открита и мина за кафяви въглища „Ерма“.

Затова, след Втората световна война, с политиката за по-ускорено стопанско развитие на изостаналите краища във всички републики индиректно е дадена възможност за икономическото развитие на националните малцинства. Безспорен е фактът че е подсигуриено тяхното по-голямо трудоустрояване в производствените отрасли, че е подобрена квалификационната структура, чрез училищната мрежа е осигурено по-широко образование, подобрени са общите условия за живот и работа. Според сведенията за 1970 година участието на българското национално малцинство в определени категории на стопански активното

население изглежда така: - 80,9 %, заети в промишлеността, минодобива, занаятчийството и транспорта -10,1 %, заети в търговията и услугите – 1 %, неквалифицирани работници – 1,7 %, административен персонал, специалисти и художници 4,4 %.

Стопанското развитие на този край се движи в посока на модернизиране на земеделското производство, особено на животновъдството, ресторантьорско-туристическа дейност, използване на хидропотенциалите на реките Ерма и Драговищица, както и богатите залежи на кафяви въглища в Ерба и лигнит в Забърдието. Големите пиротски фирми (текстилна промишленост) построиха в Димитровград

23 R. Busch-Zenter, IV. Von San Stefano bis Neuilly, Bulgarien, Leipzig 1943, str. 96.

и Босилеград свои фабрики с цел трудоустраиване на тамошния излишък на работна ръка. Имайки предвид географското положение на Димитровград (граничен пункт между-континентална пътна и железопътна магистрала) изградена е и модерна пътна инфраструктура. Например, 1965 година е изграден пътят Ниш – Димитровград – държавна граница с кредит (3 милиона долара) който България е отпуснала на Югославия 1963 година.²⁴ За стопанското развитие на този район от изключително значение е и трансграничното сътрудничество (в областта на електродобива, водостопанството, транспорта, малограничния оборот и др. между Югославия и България.²⁵

Нй-важните стопански обекти в димитровградска община днес са: Гумарска индустрия – Димитровград (която е работила в състава на пиротския „Тигър“); модната конфекция „Свобода“, 33 „Стоچار“; частната мина за кафяви въглища в село Мъзгош, който от 1993 г. е собственост на българин, завърнал се от Германия, Николай Стефанов, (от 1998 е акционерно дружество); УТП „Балкан“, гостилничарско-туристическа организация създадена още през 50-те години. Важно е да се изтъкне че в контекст на югославско-българските водостопанско сътрудничество, се строи канал и система за пречистване на отпадъчните води от „граничния пункт Калотина и Градина... в „лагумите“ низводно от града. И на спортен план се гради инфраструктура – спортна хала със стрелбище с капацитет 2000 места²⁶.

2. Развитие на образованието на български език

Вече през 1945/6 година в Сърбия са открит 89 български основни училища със 153 паралелки, 6397 ученици и 117 учители (главно от България), както и 2 цялостни гимназии с 38 паралелки и 1311 ученици и 22 преподаватели. През училищната 1947/48 година е открито и Учителско училище на български език. През училищната 1951/2 година е имало 101 основно училище със 135 паралелки, 4918 ученици и 121 преподаватели; 1 осмогодишно училище със 6 паралелки, 289 ученици и 4 преподаватели; 13 прогимназии с 43 паралелки и 47 преподаватели, 2 цялостни гимназии с 40 паралелки, 1775 ученици и 44 преподаватели и 1 учителско училище с паралелки, 218 ученици и 7 преподаватели. В българското малцинствено учителско училище през 1951 са се дипломирали 151 учители. „Освен това, постоянно пристигат и дипломирани студенти – принадлежащи към българското национално малцинство от Философския факултет при Висшето педагогическо училище където следват 29 български студенти“²⁷ Значи, през този период на 1000 българи в Югославия е имало 2 училища, над 4 паралелки и 4 преподаватели. На 1000 принадлежащи към българското национално малцинство има 142 прихванати с училища ученици.²⁷ Образователната структура на принадлежащите към българското национално малцинство е значително подобрене в сравнение непосредствено преди края на войната. Например броя, и съвместното участие на жителите по стари от 10 години които имат повече от основно образование е 18 процента. Близко до това средно равнище са и българите. Или броя на студентите на 10 000 жители през 1963 година – 86, а 1980 – 198 студенти. Броя на българските студенти през 1963 – 108, а през 1980 – 220.²⁸

24 S.Zlatković – C.Vasev – A.Videnović, nav.delo, str.96.

25 Službeni list FNRJ, 1963, br. 6, str. 385-387.

26 B.Pavlica, Jugoslovenko-bugarski odnosi posmatrani kroz državne ugovore u periodu 1955-1975. godine, magistarska teza, Beograd, 1980, str. 170-172.

27 Vidi: V.Čirić, Price o gradovima – Dimitrovgrad, Kapija za Istok, „Večernje novosti“, 1. XI 1998, str. 14-15.

28 Lj. Stojković – M. Martić, Nacionalne manjine u Jugoslaviji, Beograd, 1953, str. 209.

От осемдесетте години в основните и средните училища в Димитровград и Босилеград децата – принадлежащи към българското национално малцинство се образоват на сръбски език, докато майчиния – български език изучават в рамките на един предмет. Провеждането на обучението на сръбски език се осъществява върху свободно изразената воля на техните родители. Собствени дългосрочни интереси: по-късното следване на децата им, по-големи възможности за работа, както и социалната промоция на гражданите на Сърбия са главната причина за такова решение.²⁹ Но, такова решение става „круциален факт“ („нарушено им е правото да се образоват на майчин „език“) който българите членове на ДСБЮ, както и ония които са избягали в София използват в кампанията за мнимото нарушаване на правата на българското национално малцинство в Югославия. Всъщност, проблемът е в разкола в самия Демократичен съюз на българите.³⁰

През училищната 1994/95 в общините Димитровград и Босилеград са работили четири основни училища, „които с подведомствените паралелки имат 2210 ученици“. Обучението в тези училища – „според закона и желанието на родителите се провежда двуезично или на сръбски език“, но с изучаване на български език и придобиване на знания за българската история и национална култура. В тези градове работят и две гимназии, в които са учили 600 ученици от българска националност. Обучението на младите българи все още е възможно на Филологическия факултет в Белград съществува група за български език и литература. Обучението на български език в основните училища, през посочената училищна година, са посещавали 1400 млади българи. В предстоящата реформа на нашето образование – според думите на Р. Конатар, съветник на министъра на просветата на Сърбия – включени са и активите на преподавателите и страните майки. „Активна на преподавателите на български език искат да се увеличи броя на часовете по майчин език“. Или общо, в областта на образованието (преподаване на български език или двуезично обучение) се провежда в 38 основни училища които посещават 2451 ученик и то в общините Босилеград и Димитровград.³¹

3. Информирание на български език

Прилежащите към българското национално малцинство в Югославия, чрез средствата за масова комуникация на своя език, имат двойна възможност, не само да бъдат информирани, но и да изявят и основните белези на своята национална индивидуалност. Непосредствено след приключването на войната на български език е излизал вестник „Глас на българите“³² Днес в Ниш на български език излизат вестниците „Братство“, политическо-информационен седмичник, „Другарче“ седмичен вестник за

29 11 Isto, str. 209-210.

30 K.Jončić, Narodnosti u Jugoslaviji, Zbornik radova, Beograd, 1982, str. 473.

31 „Narod ovog kraja govori tzv. Šopskim dijalektom, to je mešavina bugarskog i srpskog jezika; i do sada nije postojao neki veći interes za učenje bugarskog. Razlozi su uglavnom poznati: socijalni interesi i mogućnost nastavka daljeg školovanja... Na početku svake školske godine roditelji osnovaca se izjašnjavaju na kom će jeziku deca pohađati nastavu. Do sada je 99 odsto građana bilo za nastavu na srpskom jeziku, ali i sa učenjem bugarskog jezika...“. Cit. po: Izjava D.Koleva, „Borba“, 7-8. V 1994., str. 10. „Pod imenom DSBJ opstruira grupa od dvadesetak osionih nacionalista i separatista, koja svoj oslonac nalazi u VMRO-SMD („Unutrašnja makedonska revolucionarna organizacija – Saveza makedonskih društava“) najekstremnije nacionalističke partije u Bugarskoj i u „Savezu zapadnih pokrajina“, stecište IB emigracije – kaže se u oceni OD SPS u Bosilegradu, koji iza sebe ima 950 članova i preko 70 odsto biračkog tela u opštini...“. Cit.po: V.K., Demokratski savez Bugara u Jugoslaviji ostao bez podrške naroda – prizivanje stranih emisara, „Borba“, 6.II 1995, str. 9. 14 D.Lukić, Bugari u Jugoslaviji i- Srbi u Bugarskoj, “

32 D.Lukić, Bugari u Jugoslaviji i- Srbi u Bugarskoj, “Borba“, 19. X 1995, str. 8.

деца, „Мост“, списание за литература, наука и обществени въпроси. Радио-Ниш 32 година има своя емисия на български език, а от януари 1977 година Телевизия Белград излъчва ТВ журнал на български. В рамките на издателската дейност, „Градина“ печата литературни и научно-публицистични творби.³³

През 1993 година на български е публикувана една книга. Или от общо 285, 827 излъчени радио и ТВ програми в СР Югославия през 1994 година за принадлежащите към националните малцинства на български език са излъчени 105 часа. Миналата година е открита и частна телевизия „Цариброд“ която излъчва осмочасовна програма български и сръбски език.

Развитие и утвърждаване на националната култура

Развитието и общественото утвърждаване на националната култура на българското малцинство след войната отбелязва постоянен възход. В общинските центрове където са концентрирани принадлежащите към българското национално малцинство, е изградена материално-техническа база и са „подготвени кадри за културна дейност“, насърчавана е културната самодейност и са създавани професионални институции, (културни домове, работнически и народни университети, кино-зали, библиотеки и читалища, музеи и архиви и др.)³³

В рамките на културно-художествените самодейни състави и особено в техните многобройни секции се тачи културното наследство на българското малцинство. Българите гордо изтъкват, че „един от най-известните и най-много награждавани театри в Сърбия“ е техния театър „Христо Ботев“, след това духовия оркестър на димитровградската гимназия, димитровградските художници и други хора на изкуството.³⁴ Години наред в Димитровград са провеждани „Майски срещи“, събирали са се писатели, художници и други български интелектуалци. Таченето на българската култура, традиции, обичаи на майчин език, гостуване на културните радетели в България, сътрудничество с държавата майка, на културно-просветен план дава възможност за опознаване, провеждане и утвърждаване на националната култура на българското малцинство в Югославия.

Например, към края на 1985 година в организация на българското списание „Мост“, в Димитровград е проведена първата среща на писателите на народите и народностите от СР Сърбия.³⁵

През последните години (1998г.) е отбелязан юбилей 110 години от съществуването на театъра „Христо Ботев“. Народната библиотека притежава „над 40 000 загла-

33 Cit. po: S.Dimitrijević, *Образovanje na jezicima nacionalnih manjina – Na maternjem jeziku do doktorske titule*, „Politika“, 10. II 1999, str. 13.

34 16 G.Janoši, *Škole za pripadnike narodnosti – nacionalnih manjina u Jugoslaviji*, „Međunarodna politika“, 1963, br. 325, str. 16.

35 M.Mladenov, *Narodnosti u sistemu javnog informisanja u SFRJ*, „Međunarodna politika“, 1977, br. 648, str. 33-36; Republika Srbija „fi nansira novinsko izdavačku ustanovu „Bratstvo“, u okviru koje Bugari u našoj zemlji izdaju svoj list, časopise za decu i za književnost i umetnost i sadržajnu izdavačku delatnost, zatim u okviru Radio-Niša informativne i druge programe na bugarskom jeziku, kao i informativni dnevnik „TV-žurnal“ na programu RTS. Pored toga u Dimitrovgradu radi Radio-televizijski centar „Caribrod“, a u Bosilegradu lokalna radio stanica, koje se fi nansiraju iz opštinskih budžeta...“. Izjava ministra za ljudska prava i prava manjina RS Ivana Sedlaka, T.Nešić, *Razgovori u Nišu o informisanju – Potpuna sloboda osnivanja medija na svim jezicima*, „Politika“, 26. XI 1997, str. 6.; Povodom 5 godina od pokreta lista „Glas Bugara u Jugoslaviji“, prvog javnog glasila bugarske narodnosti, 40 godina od pokretanja lista „Bratstvo“, isto toliko godina od osnivanja istoimene novinsko-izdavačke ustanove, Dragan Tomić, predsednik Skupštine Srbije, primio predstavnike „Bratstva“, Vidi: „Politika“, 21. XI 1999, str. 14.

Prava nacionalnih manjina, „Jugoslavenski pregled“, 1996, sv.2, str. 42. 54

вия, от които почти половината са на български език“. Основното училище също чества юбилей – 130 години от съществуването си. Гимназията („с училищното читалище... от 16 000 заглавия“), чества 120 години от съществуването си. Освен театъра, в този град „живеят и творят около 50 академични художници и стотина самодейци“, които годишно организират „над 15 изложби“. Съществува и художествена колония „Погановски манастир“, която обединява както български, така и други югославски художници. За културния живот на димитровградската община, от голямо историческо и духовно значение е манастирът Свети Йован Богослов от XIV век, който се намира „в ждрелото на живописната река Ерма“.

В сдружението на писателите на Сърбия, в рамките на представянето главно на литературния опус на принадлежащите към националните малцинства, през февруари 1999 година е представено и литературното творчество на българските писатели в Югославия. Българският писател Денко Рангелов, изтъква богатството на културния, просветния и литературния живот на българите в Сърбия: голям брой училища, библиотеки, вестници, списания и издателски къщи, които тачат писаната реч на български, а след това със свои творби се представят Миле Николов Присойски, Симеон Васов, Милорад Геров, Велимир Костов, Мила Васов, Новица Иванов, Елизабета Георгиева и Арсо Тодоров.³⁶

На края трябва да изтъкнем – цитирайки думите на министъра за човешки права и права на малцинствата в Правителството на Сърбия, Иван Седлак – че на българското малцинство в Сърбия му е дадена възможност за свободно културно и литературно творчество, информирани на майчин български език, издателски и новинарски къщи на майчин език, свободна комуникация и връзки с държавата майка, точно всичко онова което в дългия период след Втората световна война, а някъде и сега не е разрешено на сърбите в някои съседни държави... (Защото), за утвърждаването на културата и литературата на българското национално малцинство в нашата страна чрез финансова помощ и по други начини пълен принос е дала и държавата Сърбия... Писателите, като хора на чувствата и ума, бяха и останали посланици на културите на нашите две страни, защото творейки на своя майчин език в нашата страна, нашите български писатели и преводачи, по възможно най-добрия начин обединяваха и проникваха културите на двата съседни народа. Оттук и значителните литературни творби на нашите български писатели създадени в Република Сърбия, са потвърждение на освидетелстваното богатство на българската национална култура и едновременно с това и доказателство за качествено образование на езика на това малцинство в нашата страна.

Осъществяване на равноправие в обществено-политическата система и живота

36 Prava nacionalnih manjina, „Jugoslavenski pregled“, 1996, sv. 2, str. 42. Tokom 1985. godine, recimo, „kada je reč o književno-publicističkoj delatnosti u Jugoslaviji postoji 11 specijalizovanih izdavačkih kuća: izlazi 62 lista i časopisa na mađarskom, albanskom, italijanskom, turskom, bugarskom, slovačkom, češkom, rusinskom, rumunskom i romskom jeziku. Dakle, na deset jezika narodnosti u SFRJ objavljuje se: 13 informativno-političkih listova, 15 književnih, 13 listova i časopisa za decu, 5 za omladinu i studente, 1 humoristički list, 4 ilustrativno zabavna, 10 stručnih i 1 časopis za žene ... (dakle).. i „Bratstvo“ (na bugarskom) sa svoja tri glasila: časopisom „Most“, informativno-političkim listom za bugarsku narodnost u SFRJ „Bratstvo“ i listom za decu i omladinu „Drugarče“. T.N. Cvetković, *Bogatstvo jezičke raznolikosti*, „Komunist“, 21. VI 1985.; Ili, prema podacima za 1994. godinu, u SR Jugoslaviji su izlazili listovi (novine), časopisi i razni bilteni, i to prema jeziku izdanja: na mađarskom 75, na rumunskom i rusinskom 17, na češkom i slovačkom 12, na albanskom 25, na turskom 3, na bugarskom 3. Na više jezika izdaje se 9 listova i 36 časopisa“. Prava nacionalnih manjina, „Jugoslavenski pregled“, 1996, sv. 2, str. 40.

Равноправното участие на принадлежащите към българското национално малцинство в обществено-политическата система и живота – както констатира д-р Йончич – се осъществява по три начина: а) чрез участие на техните принадлежащи и представители в органите на властта, обществено-политическите и други обществени организации; б) чрез равноправно използване на техния език в работата и взимането на решения; в) чрез слагане на дневен ред на въпросите за които те особено са заинтересовани.

Срещу разпадането на бившата СФРЮ и българите, както и принадлежащите към други национални малцинства, създават своя политическа партия – Демократичен съюз на българите в Югославия, въпреки че принадлежащите към българското малцинство са членове и на други политически партии в Сърбия.

На последните избори СПС на местно равнище превзе властта. В ОС Димитровград, например, от 33 общински съветника СПС има 25, 4 са от редовете на СКПЮ, 2 от ДЕПОС, двама са независими, а “ДСБЮ няма нито един”. Кмета и председателят на изпълнителния съвет са българи, а “от седем членове на Изпълнителния съвет петима са българи. В Отдела за вътрешни работи 75% са от редовете на българското национално малцинство, в основното обра-

зование този процент се движи и до 93% а в гимназията от 39 работещи, 35 са българи”.³⁷ Също така и в Босилеград градоначалникът, както и преди, е от редовете на българското национално малцинство. Впрочем, “прилежащите към българското национално малцинство сами са решили, и то стопроцентово, децата им да учат на сръбски език, а българският да учат като майчин език, тоест като предмет за тачене на майчиния език. Освен обучението на сръбски език, българското национално малцинство осъществява всичко друго което му дава национална принадлежност – информиране на майчин език, печат на книги, двуезичие в общините където живее... Съюзното правителство неотдавна прие меморандум за положението на българското национално малцинство който проследихме на Обединените нации, което е отговор на обвиненията на българския представител в Комитета за човешки права в ООН, че в СРЮ се нарушават правата на българското национално малцинство”.³⁸

“Едно от съществените условия за свободно развитие е и гарантиране на възможността за изразяване на българската култура, провеждане на българските културни традиции, свобода на сдруженията и съответно участие в средствата за публично информиране. Осигурена е също и съответна подкрепа в издателската и публицистичната дейност на езиците на народностите...”

37 Do 1960. g. „na bugarskom jeziku, italijanskom i turskom izdato je 146 udžbenika“, na bugarskom jeziku je u periodu 1945-

1950. g. „izdato 5 naslova... sa tiražom od 12.750 primeraka... Godine 1958. bugarska nacionalna manjina ima 29 kulturno-umetničkih društava i 51 biblioteku sa oko 25.000 knjiga“. Cit.p: K. Jončić, Nacionalne manjine u Jugoslaviji, Bg., 1962, str. 82. i 90.; U okviru izdavačke kuće u Bosilegradu od 1953. do 1960. štampano je „bugarskih 26 knjiga... u preko 123.000 primeraka“. A Sorić, Nacionalne manjine u Jugoslaviji, „Naše teme“, 1960, br. 4, str. 656.

38 „U prilog ovakvim nastojanjima jeste i zajednička zbirka pesnika i proznih pisaca naroda i narodnosti koja će biti objavljena na srpskohrvatskom i jezičima narodnosti...“. Cit.p: T.N. Cvetković, Bogarstvo jezičke raznolikosti, „Komunist“, 21. VI 1985, str. 18.

На втората среща на литературните творци на българската народност в Югославия 1991 година, председателят на ОС Босилеград Спаско Спасков, точно това констатира. Имайки предвид автентичната литература на българите в Югославия, С. Спасков поздравява писателите събрани около списанието “Мост”: “вашите творби, написани на български език – литературен или с примеси на местния диалект, допринасят за развитието на културата на читателите, но утвърждават и съществуването на нашата народност и нейната самобитност”.³⁹

Българите във и за (своето положение) в Югославия

Положението на българското малцинство става актуален и остър въпрос в югославско-българските отношения.

Докато македонския въпрос, и преди всичко положението на македонското национално малцинство в Пиринска Македония в целия следвоенен период (1948-1949) представляваше съществен въпрос в двустранните отношения, в България след 1992 година се актуализира въпросът с положението на българите в Югославия. Още повече, 1994 година българският представител в ООН-е предава меморандум на Комитета за човешки права, в който се сочи, че “в СРЮ се нарушават правата на българското национално малцинство”. Лидерите на Демократичния съюз на българите в Югославия се обръщат към българския парламент. В българския печат се изтъква: “За несправедливия Ньойски мирен договор който изправи десетки хиляди хора пред тежката алтернатива: да приемат чуждото гражданство или завинаги да напуснат родните огнища – красноречиво свидетелстват думите на професора по международно право и гражданин на една държава която воюваше срещу България, Богаевски. През 1925 година той пише: “Територията на България, между другото, е настанала в резултат на стремежите на нейния народ да създаде разумна и справедлива база за своя културен и национален живот. Безусловно необходимите части за този живот бяха откъснати и по политически причини придадени към съседните страни”.

Между тези отстъпени, според член 27 на Ньойския договор, безусловно необходими части се намират и 1550 квадратни километра територии в областта на Цариброд, Трън и Босилеград в който, според тогавашната статистика, са живели 55 000 българи и 127 сърби. Парижкото мирно споразумение от 1947 година окончателно установява границите между България и Югославия. Тогава броя на българите на тази територия е 60 000. Днес, според официалните сведения, техния брой е само 25 000.

Припомняме за тези неприятни факти от нашата найнова история, не от носталгия за пропуснатите исторически възможности или от реваншистки аспирации. Всъщност, връщаме се към миналите времена, защото сме загрижени за съдбата на хората за които комунистическия режим у нас десетилетия наред се правеше, като че ли изобщо не съществуват... Напълно в този дух е и декларираното желание на Демократичния съюз на българите в

39 Z.Radisavljević, *Stvaralaštvo bugarskih pisaca u Jugoslaviji – Neuništiv duh knjige*, „Politika“, 10.II 1999.

Югославия и нашето правителство българското население в страните на бившата федерация да бъде мост на разбиране между народа на България и нейните славянски съседи. За постигането на това желание трудно може да допринесе пренебрегването на легитимните права и интереси на това население.

За съжаление, от многобройни изказвания, сега се налага заключението, за лишаване на царибродските и босилеградските българи от политическо представителство в избирателните органи на властта, за ограничаване на правото им да учат на майчин български език и да обучават своите просветни кадри, за сърбизация на бащините имена...

България днес има не само морални причини, но и голямо морално задължение към българите извън територията на родината, на които в продължение на четири десетилетия беше мащеха”.

Или, тогавашния лидер на ДСБЮ Иван Григоров изтъква, че: “В Югославия от 1961 до 1991 изчезнаха 60% от българите, нарушено им е правото да се обучават на майчин език, правото на информиране също, ограничено им е правото свободно да тачат и развиват националната и културната традиция. При това, те нямат право на богослужение на майчин език, нито на граждански книги”... (?)

Председателката на “Хелзинския комитет за защита на правата на българите в Югославия” (?) Зденка Тодоров заявява, че: “българите на периферията на източна Сърбия са застрашени от пълно изчезване”. Хелзинския комитет и хуманитарната организация “Солидарност” “неотдавна” в Димитровград “обърнаха внимание на демократичната общественост за агонията на това национално малцинство в Югославия”.⁴⁰

През 1995 д-р Марко Шукарев, лекар в Здравния дом в Димитровград, Зденка Тодоров-петров, “които като стипендианти на българското правителство се намират на следдипломни студии в София”, публикуваха “Декларация за нарушаването на правата на българското малцинство в Югославия”, във вестник “Македония” (орган на ВМР-СМД). Между другото се изтъква, че “Българите в бивша Югославия проведоха 75 години под чуждо потисничество върху откъснатите от България свети земи”... (и по-нататък), се иска: “върху териториите там където преобладава българско население да се открият български училища с български учители, погребенията да се провеждат с присъствието на български свещеници...”. Тази Декларация – памфлет са изпратили на Дипломатическата мисия на ОСЦЕ в София, което беше повод през февруари в Димитровград “ненадейно” да дойдат представителите на швейцарското, австрийското и италианското посолство

40 Z.Panić, Bugari neće nasesti – Intervju sa predsednikom OO SPS u Dimitrovgradu Draganom Kolevom, „Borba“, 7-8. V 1994, str. 10.

от Белград, за да разберат всичко от “ръководството на ДСБЮ” за “нарушаването на човешките права на българското малцинство”.⁴¹

Председателят на хуманитарната организация “Солидарност” Миле Тодоров, е посочил десет точки, които, по негово мнение, “показват незавидното положение на българското национално малцинство”: “1. всички обяви и съобщения в царибродска община се изтъкват на сръбски език. Пример за това е Центърът за култура. На български език се афишират постановките на Димитровградския театър само когато са на български – което днес е истинска рядкост; 2. Почти всички протоколи (в училищата, в общината...) се водят на сръбски език. До 1954 година, протоколите се водят на български; 3. В Димитровград и Босилеград всички съдебни спорове се водят на сръбски език. Съдиите не знаят български език; 4. Всички покани за разни прояви са написани на сръбски; до 1960 година българските фамилни имена на жените в Сърбия са писани граматически идентично с фамилните имена на жените в България; днес това вече не така; 5. Информациите които се дават на вярващите са изключително на сръбски; дори и некролозите са на сръбски; некролог на български е истинска рядкост; 6. Гласоподавателните бюлетини, на последните избори бяха отпечатани само на сръбски, както и всички други информации; 7. От общо 60 държавни институции в Димитровград, незначителен брой от тях са изписани двуезично; 8. В Димитровград имената на автогарата и железопътната гара са написани само на сръбски език; нито едно от разписанията или каквато и да е друга информация във връзка с пътуването не е изписана и на двата езика” (?) 9. Звонска баня е отнета от Димитровград и присъединена към Бабушница, а в тази баня и село Звонци, (не Звонце както те казват), живее българско население; 10. На димлянката за Звонска баня е нарисувана картата на тази част на Сърбия. На картата се намира дори и село Суково, но не и Димитровград”.

Накрая, и българския посланик в Белград, Ивайло Трифонов в интервю във вестник “Данас”, изтъква, че един от важните въпроси в нашите двустранни отношения... е статуса на българското национално малцинство в Сърбия. Правата които са обезпечени с конституцията и законите на практика не са осъществявани. Това са главно проблемите с опазването на националната и културна идентичност и езика. Учениците от българска националност в Димитровград, на който скоро с решение на общинските власти, ще се върне старото име Цариброд” (?) “и в Босилеград през последните двадесетина години изучават майчиния език като втори чужд език. Поставихме този въпрос и се надяваме това да бъде решено. Сърбия сега се демократизира и сега ДОС е на власт във всички общини. Убеден съм, че този въпрос, изучаването на българския, стъпка по стъпка, ще бъде решен. За това говорихме на няколко нива, а в Белград беше и нашия външен министър... надяваме се, че новия закон за националните малцинства ще осигури реално прилагане на практика на всички права на националните малцинства в Сърбия и СРЮ, връзка с държавата майка и изучаване на майчиния език. Трябва да кажа, че най-тежкия въпрос на тези общини е трагичното

41 Ministar za ljudska prava i prava manjina u Vladi Srbije I. Sedlak, prilikom nedavne posete Dimitrovgradu, između ostalog, navodi: „Pokušaj politizacije bugarske manjine u Dimitrovgradu i Bosilegradu od strane Demokratskog saveza Bugara u Jugoslaviji apsolutno nije uspeo. To potvrđuje i izborni rezultati sa poslednjih izbora za odbornike Skupštine opštine. Od 33 odbornika u opštinskoj skupštini većina je bugarske nacionalnosti, od toga 8 su članovi SPS, po dvoje JUL-a i koalicije „Zajedno“ i jedan SRS, a nijedan član iz Demokratskog saveza Bugara u Jugoslaviji i one ne mogu da budu legitimni predstavnici bugarske nacionalne manjine...(i) lokalna samouprava je mnogo uradila u oblasti standarda, kulture, obrazovanja i informisanja, u sredini gde živi 52 odsto bugarske nacionalnosti, 22 odsto srpske i isto toliko Jugoslovena“. Cit.po: „Politika“, 27. III 1997, str. 17.

икономическо състояние. Те вече 80 години не се развиват. Средната заплата в Димитровград до преди няколко месеца беше 10-15 марки. Републиканското и съюзно правителство трябва да помогнат развитието на този район. Разбира се и България ще помага колкото е възможно тези общини, с което ще се развие и целия регион". (?) "Бившият режим в Белград обвиняваше България, че иска да присъедини тези общини", (?) "което е чиста лъжа". (!) "За съжаление такава пропаганда водеха и българите, но те са, както другите ги наричат, еничери. Всичко това сега е минало".⁴²

По повод последните разисквания на проектозакона за националните малцинства, Миле Тодоров изтъква: "На българското малцинство се отрича образованието на своя майчин език. Проблемът с образованието е стар повече от 25 години. Обаче, в последните десет години са съкратени двуезичните паралелки, на български и сръбски, които съществуваша до 1990 година. Това бе целенасочен ход на стария режим и в това участваха и послушниците на режима в Димитровград и Босилеград. За да се провежда обучението само на сръбски език, родителите бяха изложени на разни натисци. При това никой не ги питаше дали те искат децата им да се откажат от майчиния език. С помощта на тия листчета принадлежащите към българското национално малцинство се разделяха на ония които са лоялни и националисти...".⁴³

Миле Тодоров изнася становището, "че една малцинствена общност може лесно да се разбие с измисляне на нови етнически групи, както това бе случай с опита на бившия режим, една част от българското малцинство в Димитровград да се превърне в шопи. Имаше опити да се запечатат и някакъв шопски речник, но поради големия натиск на обществеността в Димитровград, не се осмелиха да го направят..."

Или, "процеса на асимилацията в много страни е твърде успешен и чрез него се намалява процента на националните малцинства в популационната структура, което се случи и с българското национално малцинство, защото тук са асимилирани над 80 000 души. Значи, съществуват държави които отричат съществуването на национални и езикови малцинства, а на малцинствата не е угодно да разберат, че са осъдени да изчезнат и не е изненадващо това, че те най-често са недоволни със статуса си и ситуацията в образованието, вероизповеданията и т.н... в бившия режим сред принадлежащите към българското национално малцинство бе разпространен един анкетен лист, с който от родителите се иска да се изяснят да ли искат децата на българското национално малцинство да учат майчин език. Този анкетен лист се използва и сега, когато имаме нова власт... В бившия режим родителите се викаха на информативни разговори, а българския език се изучаваше като чужд език, два часа седмично, както и английския. Значи, прокламираните права не се използват...".⁴⁴

42 Intervju Ivajla Trifonova, ambasadora Bugarske u SR Jugoslaviji, „Nemoma teritorijalnih pretenzija ni prema Makedoniji niti prema Srbiji“, „Danass“, 26. mart 2001, str. 12-13.

67 Mile Todorov, Koji kriteriji za defi nisanje manjina, u: Manjine i tranzicija, „Helsinkiška sveska“, Beograd 2002, str. 75.

43 68 Mile Todorov, Podrška distriminatomu potezu, u: Manjine i tranzicija, „Helsinkiška sveska“, Beograd 2002, str. 106.

44 Mile Todorov, Podrška distriminatomu potezu, u: Manjine i tranzicija, „Helsinkiška sveska“, Beograd 2002, str. 106.

Specijalan izveštaj Elizabet Ren o manjinama. Komisija za ljudska prava, E/CN. 4/1997/8, 25. oktobar 1996. godine, Cit.po: Nacionalne manjine u međunarodnom i jugoslovenskom pravnom poretku, ur. V.Milinković, Beograd, 1997, str. 322.

Specijalan izveštaj Elizabet Ren o manjinama. Komisija za ljudska prava, E/CN. 4/1997/8, 25. oktobar 1996. godine, Cit.po: Nacionalne manjine u međunarodnom i jugoslovenskom pravnom poretku, ur. V.Milinković, Beograd, 1997, str. 322.

Specijalan izveštaj Elizabet Ren o manjinama. Komisija za ljudska

Специалния пратеник на ОСЦЕ за правата на малцинствата констатира: Ф. Българска общност 93. Специалния пратеник се среща с представителите на българската общност, при последното си посещение на Съюзна Република Югославия, през май 1996 година. Това малцинство представлява 0,3% от цялото население на Сърбия (около 25 000 души) и живее главно в селищата около Димитровград, Босилеград и Звонци в югоизточна Сърбия.

94. Главните забележки и обвинения в областта на човешките права които изнесе тази общност, са насочени към образованието. Според правителствени информации, обучение на български език има в 38 основни училища в Босилеград и Димитровград. Обаче Специалният пратеник е осведомена, че в някои случаи местните власти, които са надлежни за образованието, обезкуражават и преподавателите и учениците да използват български език на часовете. Освен това, в училищата на българското малцинство, както се твърди, не се разрешава да се чества българския национален празник, деня на св. Кирил и Методий. Според докладите, повечето исторически паметници от значение за българското малцинство са в разрушено състояние поради не поддържане и изглежда, че властите не правят достатъчно за да се подобри положението.⁴⁵

Директора на културно-информационния център в Босилеград, Александър Димитров припомня, че тази институция на югославските българи, създадена 1999 година, "едва наполовина успява да оцелее в пределите на двете общини в които най-много живеят българите, в Босилеград и Димитровград... А се занимава с разпространяване и опазване на българската култура, чрез концерти, изложби и всички други форми, за да присъства повече на споменатите пространства".

Но се обръща и критически: "Не ни се дава възможност и за информиране на радио Босилеград. От самото начало издавахме бюлетин с тираж от 200 бройки. Това е бюлетин, който се занимава с местните проблеми на Босилеград. За съжаление, от министерството получихме писмо, че трябва да го спрем, защото не бил регистриран както трябва, без оглед че е безплатен... Да не говоря за книги, списания и дневен печат на български, който би могъл да идва в Босилеград, но за съжаление, и това бе забранено, а сътрудничеството не е разрешено: винаги когато съм пътувал съм носил по 10-15 книги, но не ми разрешаваха да пренеса повече от три книги. Казваха ми, че три книги са достатъчни. Моите забележки, че работа в центъра не намираха разбиране.

Какво се промени след 5 октомври? Получихме разрешение да ползваме Дома на културата, и определени предимства на радио Босилеград..."

На края, Димитров прави заключение: "Моето последно изречение е, че днес е 8 ноември, а това е Деня на Западните покрайнини, както българите наричат териториите Босилеград и Димитровград (?)"⁴⁵

Може би тия становища на директора на Културния дом в Босилеград, Александър Димитров, символично, твърде пластично очертават диалектичното развитие на българското национално самосъзнание "при" принадлежащите към българското национално малцинство в Югославия.

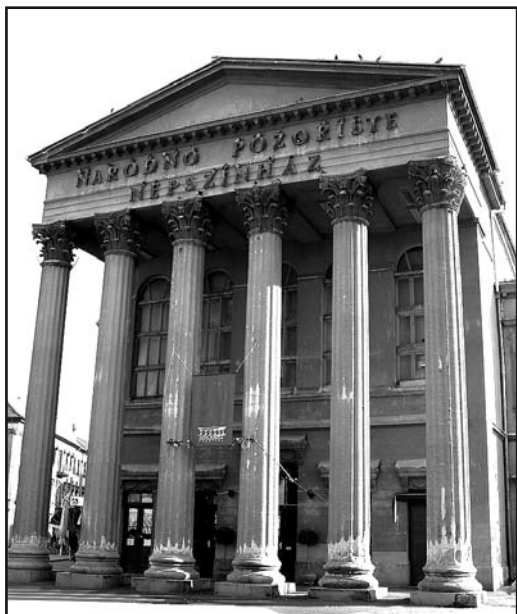
Бранко Павлица

/Продължава в следващия брой .../

prava, E/CN. 4/1997/8, 25. oktobar 1996. godine, Cit.po: Nacionalne manjine u međunarodnom i jugoslovenskom pravnom poretku, ur. V.Milinković, Beograd, 1997, str. 322.

45 Specijalan izveštaj Elizabet Ren o manjinama. Komisija za ljudska prava, E/CN. 4/1997/8, 25. oktobar 1996. godine, Cit.po: Nacionalne manjine u međunarodnom i jugoslovenskom pravnom poretku, ur. V.Milinković, Beograd, 1997, str. 322.

Войводина – застрашени гражданските права

Проблемите които среща АП Войводина чрез постоянното нарушаване на нейния многоетничен потенциал, кулминираха през втората половина на 2008 година с отричането на проектоустава на покрайнината. Това беше повод за още една

вълна от кампанията срещу идеята за децентрализацията тоест автономия на Войводина. Бе задвижена и Петиция срещу този устав под който се подписаха 75 интелектуалци и академици. Изтеклата година бе отбелязана с косовския въпрос и отново бе активирана античерногорската и антихърватската пропаганда. В този политически контекст, предложението на устава на Войводина, чието донасяне е задължително според действащата Конституция на Република Сърбия, бе дочакавано като план за създаване на “още една държава в държавата” и като “стъпка към независимостта” на покрайнината.

Проектоустава бе обявен за неприемлив и антидържавен, защото съгласуван с действащата Конституция, но и от “становището на интересите на гражданите” както и от “становището на националните и държавните интереси на Сърбия”. Главните сподвижници на тази риторика са Демократичната партия на Сърбия, (която направи и юридически анализ и предложи в рамките на “предвидената, правно издържана процедура,” да се утвърди нов проектоустав на АПВ), след това Сръбската Радикална партия на чело със Милорад Мирчич, (шеф на парламентарната група на СРС във Войводина). Големите опозиционни партии можеха само да благодарят на медиите за живописните заглавия: “Лалите цепят Сърбия”, “Дръжте си ръцете по-далеч от Войводина” (Правда), “Докъде стигнаха автономистите на Пайтич с разбиването на северната сръбска покрайнина”, (Таблоид), “Дали във Войводина ще бъде пробвана формулата “повече от автономия, по-малко от независимост”, (Глас), “Държавността на Войводина и възможности за откъсване” (Печат). Върху тия оспорвания можем да прибавим и екстремните течения на националистката политика. Тук имаме предвид по-възрастните кадри, Сръбската академия на науките изкуствата (САНУ), но и близките до тях младежки десни организации които се обадиха по въпроса за устава (Сръбско народно движение “Светозар Милетич”, Движение 1389). Акцента е върху антикомунизма, критиката на Устава от 1974, опитите за дистанциране от военните престъпления; обвинението за откъсване (логически се прави сравнение с “разтурянето на СФРЮ” от страна на хърватите и словенците), на “урока” с Косово. Самарджич заяви, че “в документа представен като проектоустав на Войводина, се промъкват разни сепаратистки и квазисепаратистки тенденции, които имат тежък държавен проблем с другата покрайнина”¹

Първите реакции на донасянето на устава на АПВ бяха изявленията, (в края на август) на партиите ДСС и СРС за подготовка на собствени версии на устава. Така експертния екип на ДСС, замисля своя устав като *cori paste* вариант на Конституцията, и в Чл. 1. се стига до определения които отричат многоетничния и многорелигиозен състав на обществото във Войводина.

*Автономната покрайнина Войводина е автономна териториална общност, създадена с Устава на Република Сърбия, в която се гарантира конституционна равнопоставеност на сръбския народ и всички граждани и етнически общности които живеят в нея.*²

Това противоречи на оригиналния проект който предвижда концепция за гражданско общество, което се вижда от Чл. 1. от проектоустава:

Войводина е автономна покрайнина на граждани и гражданки (в по-нататъшния текст граждани) които живеят в нея, в състава на Република Сърбия, настанала въз основа на особени национални, исторически, културни и други особености на областта като многонационален, многокултурен и многорелигиозен демократичен европейски регион.

Войводина е съставна част от единственото културно, цивилизационно, икономическо и географско пространство на Средна Европа.

Автономната Покрайнина Войводина е автономна териториална общност в Република Сърбия.

Значи, още от самото начало става ясно, че съдържанието на проектоустава, по някакъв начин определя посоките в които би трябвало да се движи държавното устройство на едно многоетнично общество. Също така, проекта е опит за поправка на срамната конституция, (с което Войводина и нейните граждани/ки само потвърждават своя вече изказан гняв, когато на референдума се решаваше за най-високия държавен документ на Република Сърбия).

Имайки предвид факта, че предишното правителство на Войводина започна донасянето на устава, кампанията против новото правителство и неговите “сецесионистки претенции” започна веднага след неговото формиране.³ Повода беше изявлението на новоизбрания председател на Скупщината на Войводина, Шандор Егереси, че ще се застъпва за откриване на представителства на покрайнината в Брюксел, (което беше инициатива и на Боян Костреш в предишния състав). Решението бе обосновано с тежението на Войводина да бъде близко “до огъня”, т.е. като възможност за ползване и конкуриране за фондовете, но и “близко до европейските институции пред които ще можем да лобираме не само за Войводина, но и за Сърбия”.¹ В медиите, (Вечерни Новости) решението бе проследено със заглавие “(Не)самостоятелен път на Войводина в ЕС”. Този ход очевидно бе още един принос към съпротивата на централизираната практика която провежда държавата: “Белград за Сърбия е това, което е сърцето за организма – то може да задвижи всички останали органи да работят по-добре, но и спре цялата система. Заради това е важно Градът и Републиката да функционират като цяло”.² В този контекст залагането за децентрализация най-добре формулира Боян Костреш, чието виждане за този проект не се отнася само за региона на Войводина: “250 региони имат свои представителства в Брюксел и не виждам причина защо Войводина да няма. Белград и всички по-големи градове, би трябвало също да се потрудат за свои представителства”.² Милорад Мирчич отпрати критики към Костреш и каза, че това е очевидна подготовка на Войводина за получаване на по-голяма самостоятелност която “би могла да доведе и до независимост”. Нова Сърбия прецени, че това предложение трябва да се оттегли защото представлява

оправдава "автономистките и сепаратистки цели на ЛСВ".³

Критиките отправени върху съдържанието на устава не-посредствено преди неговото гласуване във Скупщината на Войводина на 14 октомври, продължиха със същата остро-та и по времето в което се чакаше устава по процедура да дойде на дневен ред в републиканската скупщина, след което да влезе в сила. Те са с изразително политикантски харак-тер с едно основно послание: "Войводина е сръбска". Тъй като устава още не е на дневен ред в Скупщината на Сър-бия, (очаква се че това ще стане през февруари 2009 година), има достатъчно пространство за медиен шум и засилване на етническата нетърпимост във Войводина. Високоговорите-лите на тази потеря са партийните лидери на десните пар-тии подпомагани от "експертните" анализи на професора на Правния факултет (Радко Маркович) и академиците (Коста Чавошки и Василије Крестич). ДСС, СРС и НС считат, че с проектоустава се нарушават основните определения на Конституцията, и че АП е съставна част на територията на Сърбия, че не може да се преименува Изпълнителния съвет в Правителство на Войводина, а покрайнинските секретари в министри, както е предвидено с устава, защото това са пър-вите признаци, че Войводина иска да си прибави прерогативи на държавност. ДСС счита, че откриване на представител-ства в чужбина, означава да се използва "преписания рецепт при разтурянето на СФРЮ". Тогава тази партия призова ДС "да оттегли предложението си и да не предизвиква вече виж-даните нещастия".⁴

С новия устав се предвижда формиране на банка за раз-витие на Войводина, Академия на науките и изкуствата на Войводина, както и формиране на отделно тяло при Скупщи-ната на АПВ – Съвет за народи и национални общности (със смесен състав, с еднакъв брой представители от мнозинство-то от народа и малцинствените общности), и прилагане на латиничното писмо на сръбски език като служебен. Това са и най-оспорваните точки от предложението на устава.

Още едно от ключовите определения, което бе критику-вано, е правото на гражданите на покрайнинска автономия което е гарантирано с Член 3. от проектоустава:

(...) Територията на АП Войводина не може да се про-меня без съгласието на нейните граждани, изразено на ре-ферендум. Референдумът е валиден ако на него гласуват повечето от записаните избиратели на територията на АП Войводина. Решението за промяна на територията е взето, ако за промяната гласуват повечето от всичките избиратели записани на територията на АП Войводина.

Този член в споменатото предложение на устава на ДСС бе променен. Текста на преправения ДСС-ов Член 3. гласи:

Територията на Автономната покрайнина Войводина е съставена от териториите на общините установени със закон на Република Сърбия.

*Територията на Автономната покрайнина Войводина не може да се променя без съгласието на гражданите изра-зено чрез референдум, съгласно законите на Сърбия.*⁴

Същото това е казано в член 182 от Конституцията на Република Сърбия но малко по-различно:

³ Демократичната партия която участваше в писането на проектоустава има мнозинство в Скупщината на Войводина с 65 от 120 посланици (тия гласове принадлежат на коалицията Заедно за европейска Сърбия съставена още и от партияте ДС и Г17 плюс). В изпълнителния съвет на Войводина, ДС също има предимство с повече от половината членове и с председателското място което държи Боян Пайтич. На чело на Скупщината е Шандор Егереси (СВМ), за първи избран някой който не е от сръбска народност. Не учудва факта, че обвиненията на опозицията за сесионизъм са отправени колкото към актуалната властваща гарнитура толкова и към малцинствените партии във Войводина. Но обвиненията които отправи ДС са повече с цел събиране на политически поени от опозицията, защото ДС гласуваше за приемането на Конституцията която сега ограничава истинската автономия както и възможността и други региони да получат такава автономия. Не бива да се забравя че и самият Пайтич беше против откриването на представителство на Войводина в Брюксел, считайки че е достатъчно само едно лице което да води сметка за лобиране за средствата от фондовете на ЕС.

⁴ Шандор Егереси, Новости, 17 юли, 2008..

Автономните покрайнини са автономни териториални общности основани с Конституцията в които граждани-те осъществяват правото на покрайнинска автономия. Република Сърбия има Автономна покрайнина Войводина и Автономна покрайнина Косово и Метохия. Истинската автономия на Автономна покрайнина Косово и Метохия ще се определи със специален закон който се донася по про-цедурата предвидена за промяна на Конституцията.

Нови автономни покрайнини могат да се основават, а вече основаните да се съкращават или съединяват по процедурата предвидена за промяна на Конституцията. Предложението за основаване на нови или съкращаване или съединяване на съществуващите автономни покрай-нини утвърждават гражданите с референдум, съгласно зако-на.

*Територията на автономните покрайнини и условията под които може да се промени границата между автоном-ните покрайнини се определя със закон. Териториите на покрайнините не могат да се променят без съгласието на нейните граждани изразено на референдум, съгласно зако-на.*⁵

Значи, Демократичната партия на Сърбия която обявя-ва устава на Войводина за противоконституционен, сама в предложението си фалшифицира най-високия държавен документ и с това директно застрашава гражданските права във Войводина. Тежнението е въпросът за референдума да се сведе не само до волята на гражданите на покрайнината, но и на нивото на републиката, и затова се изхвърля същест-веното определение което гарантира това, (волята на "ней-ните граждани"). Но не трябва да се изпусне от предвид, че и самата Конституция не е благосклонна по този въпрос. Оста-вено е достатъчно място за различни тълкувания на член 182, защото с него се предвижда възможност за съкращаване на автономията на някоя покрайнина, ако с референдум така решат повечето граждани на републиката. За тия неясноти в Устава, т.е. на въпроса кой решава за референдума, (граж-даните които пребивават в региона) предупреди в доклада си и Европейската правна комисия за демокрация, (Венециан-ската комисия).⁶

Споменатия член 33 от проектоустава бе критикуван и от Сръбската радикална партия: "Даване на възможност на гражданите само от тази част от територията на Сърбия с референдум да се изясняват за отделни въпроси които биха могли да бъдат и от сепаратистки характер, ясно показва, че се следва вече изпитания план за разбиването на Югосла-вия".⁶

Подобни са и реакциите на проф. на Правния факул-тет Радко Маркович който счита, че с този член "се желае непроменяемост на териториите". Той също счита, че със споменатия член 1. от устава се нарушава Конституцията защото: "С декларирането на Войводина като европейски регион интегриран в европейската система на региони, пред-ложението на проектоустава излиза от тази концепция за-щото Конституцията не познава това. Това не може да бъде едностранно решение прописано с устава, но само Сърбия може да го донесе".

Това не отговаря на фактическото състояние в покрай-нината, защото Войводина в момента е членка на асоциаци-ята на мрежата от региони в Европа, в която са включени 33 региона и то само ония които принадлежат към Европейския съюз. Такива обвинения обезсмислят член 12. от Консти-туцията чийто смисъл е, че покрайнините със своите решения могат да ограничават държавната власт.⁷

Това, разбира се, отговаря на проекта за децентрализация на цялата територия на Сърбия за която нпр. се залагат ЛДП и ЛСВ.

Радко Маркович също критикуваше член 26. Служебни езици и писма считайки, че "прилагането на латиничното пис-

⁵ Данас, 17 юли 2008 година, Изявление на Борис Тадич по повод напрежението при изборите за Градската скупщина на Белград.

⁶ Глас јавности, 17 юли 2008.

⁷ Полиитка, 23. август 2008

мо не може да се регламентира с решение на покрайнинската скупщина „, защото в Сърбия в служебна употреба е сръбският език и кирилицата. Тук се отрича Закона за служебната употреба на езиците и писмата с които е гарантирано правото на служебно ползване на езиците на малцинствата. При това не се споменава нпр. проблема с не съществуването на ромския език като служебен и неговата стандартизация но и тук има инициативи.

Въпроса с езиците на Войводина, както и с Войводинската академия на науките и изкуствата, (ВАНУ) се счита за опасен, защото е валидно уверението, че „така тръгна и Черна Гора“ със създаването на национална черква, служебно писмо и „Дуклянската академия“. На този въпрос особено настояваха академиците: „Тъй като Сръбската академия на науките изкуствата съществува вече 167 години, като най-висока научна институция на сръбската държава, таканаречената Войводинска академия на науките и изкуствата може да бъде само несръбска Академия на някаква несръбска квази държава, подобна на самопровъзгласилата се държава върху окупираното Косово и Метохия“.⁹ Това беше повод и САНУ да излезе с публично съобщение с което оспорва създаването на Войводинската академия считайки, че е достатъчно че съществува клон на САНУ в седалището в Нови Сад. Председателят на това отделение академик Зоран Кнежевич предлага следното обяснение: „Клона на САНУ в Нови Сад е създаден точно заради специфичността на Войводина, за да могат националните малцинства специално пространство за развитие и изследване на своите науки и култури. Академиите са национални творения, настанали относително късно, а Войводина засега няма своя нация.“¹⁰

За да се укрепи с един ход доминирането на мнозинството от населението, а малцинствата да се доведат в опасност, защото всяко тяхно искане за зачитане на гражданските права се тълкува като поканата за защита на сръбството, група интелектуалци, сред които и 19 академици, на 16 октомври изпратиха открито писмо до президента на държавата, правителството и представителите в скупщината на Сърбия с иск да отгледат подкрепата си за Предложението на устава на Войводина, мотивирайки се с това, че с него на покрайнината се придават черти на държавност и отваря път за нейното отцепление. 64 подписници в отвореното писмо твърдят, че са противоконституционни всички уставни постановления които на покрайнината дават свойства на държавност и суверенитет. В писмото членовете на САНУ, професорите на университета, историци, художници, журналисти и спортни работници сочат пет свойства на държавност и суверенитет които предложението на новия устав дава на покрайнината: „Този устав произлиза от днешното комунистическо фалшифициране на историята, чиято цел е разбиване на сръбския народ чрез създаване на нови държави и изкуствени нации“.¹¹ Академик Василие Крестич като подписник на това писмо изтъква, че е абсурдно „от една страна да се борим да запазим територията (на Косово и Метохия) която временно ни е отнета, а от друга страна да създаваме условия за загуба на другата част от територията (Войводина)“¹² Василие Крестич и в края на ноември на тържеството в Матицата сръбска, заявя че поведението на нашите политици „може да се окаже пагубно“; припомни за историческите прилики и събития преди 25 ноември 1918 година, деня, когато Великата Народна скупщина взе решение за присъединяване на Бачка, Банат и Бараня към Сърбия: „защо нашите бащи и дядовци са взели такова решение, а днешните политици на Войводина, а отчасти и на Сърбия искат да обърнат историческите процеси“?⁸

Често пъти се използват и антикомунистическите фрази като критика. Така нпр. на проф. Радко Маркович пречи създаването на смесени делегации съставени от представители на органите на Сърбия и Войводина с цел по-добро сътрудничество в покрайнината защото това уж е отживелица на социалистическото самоуправление. Но същия този социализъм не им пречи, когато става дума за инициатива анах-

ронните изрази като покрайнински секретари“ да се сменят с „министри“.

Коста Чавошки счита, че крайната цел на донасянето на новия Устав на Войводина е, тя да се отдели от състава на Сърбия и нейната територия да се сведе до преди кумановската Сърбия от 1912, което означава без Войводина, Рашка, Косово и Метохия. Той преценява, че творците на този устав искат „или части или цялата Войводина да бъде присъединена към Унгария, под изговор, че така по-скоро ще влезне в Европа“.⁹ Чавошки изтъква и опасността от откъсване на Суботишка област,¹⁰ „че рано или късно, ще се пристъпи към нейното присъединяване към Унгария“. Чавошки счита, че това е вече „познат сценарий“: „Най-напред административно се отделя и обособява територията върху която националното малцинство има мнозинство в населението. След това върху тази територия се създава някакъв вид автономия, което според проектоустава (член 32, ал. 1) ще се направи с решение на скупщината на покрайнината. Накрая се проблематизира положението на такава малцинствена национална автономия в рамките на Сърбия за да се оправдае иска за нейното присъединяване към държавата майка“.¹⁰

Освен критиките на Устава които водят академиците, дясно екстремните групи много бързо реагират с организирани на митинги и протести срещу Устава.

Над 1000 граждани, (според писането на Правда) на 26 август мирно са протестирали пред седалището на ДС искички подкрепа за обвинените в Хага и свалянето на режима на Борис Тадич. Гражданите са носили транспаранти с образа на Радван Караджич, плакати с картата на Войводина на която е писало „Независимост на Войводина? Дали това е проект?“ и фотографии на Б. Тадич и Боян Пайтич които държат ножове и вилници. На протеста са говорили някогашния дипломат Владимир Кръшлинин и Лука Караджич. Организаторите на протеста са дясно екстремистката група 1389.

Председателят на Сръбското народно движение „Светозар Милетиц“, проф. Драган Неделкович счита, че устава е „крачка към отцепление и злоупотреба на автономията“: „Автономията имаше смисъл в чуждото царство, когато тя беше щит срещу германизацията и унгаризацията, и че тя няма този смисъл и оправдание в сръбската и югославската държава“.¹¹ С позоваване на историческата аргументация и освобождението от Австро-Унгарското владичество е удобно да се обясни защо на сръбския народ тогава, а не сега, му е необходима автономия (защото с присъединяването към Сърбия е изчезнала необходимостта сръбите да се сепарират в собствената си държава). Националистическите групировки очевидно трудно приемат реалността. Въпреки че във Войводина живее мнозинство сръбско (или сръбскианско) население, предложението на устава все пак получи подкрепа на представителите в Скупщината на покрайнината.

Използвайки „свободата на печата“ медиите призоваваха на протести: „Само парламентарната борба няма да бъде достатъчна, опозицията трябва да бъде подготвена и за протести и за всички позволени със закона форми на гражданска непослушност които могат да забавят или спрат стремглавото отиване към федерализацията на Сърбия. Ако създаването на новата република мине без сериозна съпротива, следващите крачки в които Войводина, за начало, в самата себе си ще получи още някоя автономия, ще бъдат ускорени и може би неспираеми“.¹² Технологиата на оспорването на устава напомня на онази, която Слободан Милошевич използваше при организирането на антибюрократичната революция във Войводина, което беше увод в промените на Конституцията и съкращаването на нейната автономия.

Павел Домони

9 <http://www.dss.org.yu/newsitem.php?id=7048>

10 Доклад на Венецианската комисия Мнение за Конституцията на Сърбия, Страсбург, 19 март 2007 година..

11 Политика, 4 октомври 2008.

12 Глас явности, 16. октомври 2008.

“Отплата за Косово” – цел или средство на сръбската национална политика

Аз ще говоря за Косово не като цел а като средство на сръбската национална и държавна политика. Косово във функция на много по-големи и сериозни териториални аспирации представлява константа на националната политика на модерната сръбска държава. Същността на модерната сръбска държавна идея, от самото начало на създаването на националната държава, беше и си остана държавно обединение на всички земи които се смятат за сръбски по етническо или историческо право. Тази държавна идея през историята бе наричана “отплата за Косово”, а днес по-често връщане на Косово. Политиката на “отплата за Косово” през историята по правило подразбираше война за територии, но не задължително за територията на Косово, тоест не само за Косово. Особено в ХХ век, след 1903 година когато след идването на Карагеоргиевичите на сръбския престол започва реализацията на проекта за Велика

Сърбия, Косово става символ и най-силен мобилизиращ фактор за териториална експанзия, за историческо пространство с което започва, но не завършва разширението на сръбската държава. Както свещеник Милан Джурич, известен радикал, гръмка съобщи в сръбския парламент преди Първата световна война. Задачата на учителя в Сърбия винаги е била да “възпитава децата, да знаят завещаната мисъл, козовските юнаци... да възпитават потомството как като бъдещи граждани ще покаят

Косово и ще създадат Велика Сърбия”. Сръбския народ с векове е робувал и се е борил... само да отмъсти за Косово и да освободи разпокъсаното сръбство... това козовско завещание в началото на минали век е повдигнало нашите предци... Ние не смеем да седим със скръстени ръце, когато вадят сърцето от недрата на сръбския народ... Босна, старото сръбско кралство и Херцеговина – войводството на Свети Сава...”

Така, след няколко войни, вдъхновявайки се от козовския мит и лозунга за “отплата за Косово”, Сърбия стигна до югославската държава 1918 година. В нея този лозунг временно загуби своята функция, но не бе забравен. На края на ХХ век, когато Сърбия отново сложи на дневен ред предефиниране на сръбския национален интерес, “отплатата за Косово” отново стана национално-политическа формула за легитимиране на проекта за териториална експанзия – както и по-рано независимо от това дали териториалните аспирации се обосновават на етническо или историческо право и без оглед на това дали са насочени на юг или на запад от Балканите.

Най-голямото преподреждане на бившето югославско пространство започна след историческото 8 заседание на Централния комитет на Сърбия със слагане на дневен ред на козовския въпрос и неотстъпно искане на Сърбия то отново да се завърне в конституционната система на Сърбия. Както се показва, конституционното положение на Косово беше само повод, но не и основна цел на задвижване-

то на конституционния въпрос в Югославия, а особено не крайна цел. Задвижила веднъж въпроса с конституционната реформа и реинтегрирането на покрайнините, Сърбия получи за това и политическа подкрепа и правно съгласие на всички югославски републики. Така се стигна и до промяна на републиканската конституция през 1989 която с физическо насилие над албанците направено в условия на извънредно положение което въведе федералната власт на тогавашна Югославия. Оказа се, че Сърбия е искала рецентрализация не само в собствените си републикански граници, но и в цяла Югославия и че 8 заседание съвсем не е безобидно събитие в историята на Югославия и че е много повече от вътрешнопартийно стълкновение. Именно тя отбележи началото на радикалния обрат на официална Сърбия в югославската политика. Това бе отхвърляне на политиката на вътрешноюгославското договаряне и усвояване

на политиката на сръбското надмощие над Югославия дори и по цена на геноцид. Тогава лозунга “отплата за Косово” стана боен повик.

Конституцията от 1974 година която сръбския елит 20 години представяше като джелат над Сърбия в полза на останалите републики, след амандманите от 1989 година които обезпечиха четири гласа на Сърбия във федерацията (Сърбия държеше под контрол не само покрайнините, но и Черна гора) – тази конституция изведнъж стана съюзник на

Сърбия в нейната борба за надмощие над Югославия защото известно време ѝ осигуряваше привидна легалност на насилието което вършеше над Хърватия, Словения, Босна и Македония подготвяйки се за война. Идеолозите на централизирана Югославия които по това време бяха общоизвестни в обществеността тогава обясняваха, че конфедерална, тоест договорна Югославия подразбира война за промяна на границите от Унгария до Адриатическо море, война която може да струва над един милион жертви. Тази ужасяваща закана на сръбските интелектуалци набързо се превърна в югославска реалност. “Отплатата за Косово” приключи с отмъщение към Югославия.

За тази роля на Косово в сръбската национална програма – роля в която Косово е средство, а не цел на сръбския национален проект – днес е важно да се говори защото тази негова роля в този момент е отново актуална въпреки ужасите които в близко минало произведе на цялото бивше югославско пространство.

За какво иде реч? В началото на тази, 2003 година, две години след падането на режима на Слободан Милошевич, Сърбия всъщност отново отвори въпроса с държавните граници на Балканите. Както и винаги досега в своята два века дълга история и този път тя направи това чрез Косово, заканвайки се че Сърбия ще поиска нов Дейтън и цялостно предефиниране на границите на Балканите ако Косово продължи да настоява за независимост. Вицепремиера на правителството Чович тогава обясни, че становището на

правителството по въпроса за статуса на Косово. “Ако те (т.е. Албанците) са за независимост, ние (т.е. сърбите) сме за разделение на Космет”, каза той преди повече от година, повтаряйки по кой знае колко пъти старата идея за разделение на Косово която сръбските националисти от кръга на Добрица Чосич приеха още във втората половина на 60-те години на миналия век. Сърбия, значи, на иска за независимост на Косово отговори с листата на собствени териториални аспирации, от които най-значително място винаги е имала и продължава да има – Босна и Херцеговина. В този момент въпроса за статуса на Косово продължава да е открит, а Сърбия не оставя впечатление, че е променила позициите си. Става дума за опит за търговия с територии: Косово, тоест една негова част, за Република Сръбска. Но тази политика на териториални компенсации освен делението на Босна и Косово подвежда под въпрос границите в целия регион.

Сръбските националисти и творци на националния проект сега вече трудно могат да скрият, че винаги са имали предвид и историческата тенденция на Сърбия да приобщи в държавната си територия и Македония, макар и само една нейна част. Ако към това се прибави и Черна Гора, като “втора сръбска държава”, като “сръбска Спарта” – тогава е ясно, че Сърбия не смята въпроса за границите за приключил и че разчита на втория кръг за разчертаване на етническите граници. Няма съмнение, че и днешната сръбска държавна стратегия, както и онази отпреди 5 октомври, почива на принципно непризнаване на тнр. авноуовски граници, тоест границите по Конституцията от 1974 година. Единствено така може да се стигне до идеята Република Сърбия да се изравни с Косово.

Това че политическия елит на Сърбия поне в по-голямата си част не е научил много от близкото си минало, показва и отношението което той има по въпроса за конституцията. На този въпрос, който става все по-актуален, ще се стигне до изостряне на различните позиции, което, ако няма мъдрост и особено толеранция може да доведе до сериозни вътрешни напрежения и стълкновения които имайки предвид сложния състав, (например Войводина) може да стане и интерна-

ционализиран. Въпреки това, модела според който Сърбия се държа по въпроса за конституцията при разпадането на Югославия, бе видим и в СРЮ, и в Сърбия и Черна гора и се заканва да стане доминиращ и вътре в самата Сърбия: сръбския политически елит не престава да настоява за централизация, драматично изоставя зад реалните процеси, зад историята. Така Милошевич с промяна на Конституцията през лятото на 2000 година се опита да централизира общността Сърбия и Черна Гора което доведе до по-нататъшна дезинтеграция. Тогавашната опозиция и последвалата я нова власт, прегърна и тази конституция на Милошевич, въпреки че тя беше дълбоко нелегитимна поради което региона получи още една бивша държава. Подобен модел на поведение може да се пр о - следи

и вътре в самата Сърбия: проектите за регионализация, които занемаряват реалността и се опитват с конституцията да ги променят и отново да централизират държавата и особено да премахнат автономията на Войводина. Всичко това те прикриват с уж модерни регионални решения. Отново се актуализира либералния национализъм, подобно както някога с формулата “един човек един глас”; както по времето на разпадането на Югославия се предлагаше “модерна федерация”, сега се предлага “модерна регионализация”. Върхът на парадокса са проектите които в рамките на регионализацията

предвиждат съвсем неестествено, необяснимо деление на Сърбия на автономни региони чийто статус да се изравни с Войводина а в някои вариации дори и с Косово! Почти е невероятно сепаратистките тенденции в случаят с Косово, и автономистките в случаят с Войводина, да могат да се амортизират с регионализация на Сърбия. С фалшива симетрия те се опитват да се отхвърлят решенията каквито са специален статус или дори превръщане на Сърбия във федерация. В Сърбия наистина съществува традиционна обсебеност с конституции – трудно разбираемо уверение, че с конституции могат да се спрат и пренасочат автентичните исторически процеси. Съществува необикновено доверие в жизнената мощ на конституцията и същевременно крайна немарливост, дори безразличие към елементарната конституционност и законност; една парадоксална комбинация на фасцинираност и същевременно пренебрегване на конституционните норми.

Накрая, трябва да се каже, че за илюзията на Сърбия, че с конституции могат да се анулират историческите реалности угажда и то систематично и международната общност която възпрепятства окончателното разпадане на Югославия и дори и сега, както и в първите години на последните десетилетия на XX век подкрепя пропадналите и нелегитимни държавни творения и съучаства в проектирането на държавната карта на Балканите, която представлява насилие над реалността. Какво е друго, ако не насилие над реалността настояването за международна субективност на държавното творение съставено от три конституционни части на бившата югославска федерация, от които две искат свои самостоятелни държави, а третата да владее с тях? Такъв начин на третиране на държавния въпрос на бившето югославско пространство само продължава нейната агония, на всички, може би най-много на Сърбия, непрекъснато отнема енергията и не дава възможност да се изправи сама срещу себе си. И което е най-опасно, допълнително насърчава голямата тукашна илюзия за етнически граници, които – не бива да се губи от предвид – не са само сръбска илюзия.

Какво пропускат сърбите

В Генералната скупщина на ООН бе гласувана Резолюция за Косово която никому не е от полза.

Със 77 за, 6 против и 74 въздържа-ли се гласове на страните членки на ООН-е, бе прието сръбското предложение за Резолюцията с която се иска въпроса с обявяването на независимостта на Косово да се постави пред Международния съд на правдата. Това решение с нищо няма да допринесе за старанията да се постигне трайна стабилност на Косово и на Балканите. Статусът на Косово вече е решен и няма връщане назад. Въпроса за независимостта на Косово трябва да се разглежда в контекста на разпадането на бивша Югославия, а не като едностранчиво обявяване на независимостта, както неаргументирано твърдят властите в Белград. Косово отдавна е загубен случай за Сърбия и то вече не ѝ принадлежи. Без независимостта на Косово не може да има мир и стабилност на Балканите, нито пък напредък в региона в посока членство в Европейския съюз. Това бе потвърдено в близкото минало което тежко погоди всички граждани на Европейския съюз. Насилието и репресиите на режима на Слободан Милошевич, етническото прочистване, насилственото разселване на един милион албанци от Косово, хиляди избити, изчезнали, измъчвани, изнасилвани, арестувани, напълно унищожени домове и стопански обекти и др., тежко нараниха и оставиха дълбоки следи сред албанците на Косово. Всичко това не може лесно да се забрави. Ясно бе изразена волята на гражданите на Косово, не само на албанците, но и на повечето принадлежащи към малцинствените общности за независима и суверенна държава

Косово. Обявяването на независимостта не е прецедент, а случай *sui generis*. Ако погледнем политическата карта на света, ясно ще видим, че през последните години десетки държави станаха независими без съгласието на държавите в чийто състав бяха. Освен държавите настанали от бившите републики на Югославия, тук са и държавите от бившия Съветски съюз, Украйна, Летония, Естония, Литва, Азърбейджан, и др. които получиха независимост. Обявяването на независимостта на Косово, не е едностранен акт както подчертават сръбските власти, защото в това са включени държави и международни организации, САЩ, ЕС, ООН, Контакт-групата, разни експертни групи и пр.

След обявяването на независимостта на Косово, след десетилетия конфликти се вижда истински напредък, постигнат е окончателен мир и Косово има нормално функциониращи институции. Държавата Република Косово е призната от петдесетина държави сред които са и всички съседни освен Сърбия. В Скупщината е приета нова Конституция в която са вградени принципите според които Косово ще остане мултиетническо, ще защитава културното наследство на всички свои жители и ще даде възможност за изпълняване на общите интереси и аспирации на албанците, сърбите и останалите етнически общности които си приличат по това, че искат сигурно бъдеще, ще участват в демократичната власт и ще имат икономически шансове. На принадлежащите към сръбската общност мирът и сигурността вече не представляват проблем. Създаден е благоприятен климат за всички граждани. Очевидни са усилията на институциите в Косово чрез систематични мероприятия и главно чрез законови и институционални решения, на сърбите от Косово да им се гарантира нормален всекидневен живот на Косово и на всеки гражданин да се гарантират правата и свободите. Увеличена е ефикасността на работата на полицейските служби на Косово. Засилена е борбата срещу организираната престъпност, корупцията, узурпирането на имуществото. Подоброено е сътрудничеството между институциите на Косово и международните организации, основно с UNMIK, EULEX, ICO, OEBS, KFOR. Гражданите на Косово и техните политически представители твърдо са определени за демокрация, уважава-

не на човешките права и евроатлантическите интеграции. Всичко това дава надежда за по-добро бъдеще и перспектива на всички граждани на Косово.

Общността на сърбите от Косово и властта на Сърбия, вместо да движават инициатива въпроса с независимостта на Косово да се постави пред международния съд, трябва да се ангажира с по-голяма политическа активност на самото Косово. В техен интерес е да участват в работата на институциите на нивото на централната и местната власт, които са отговорни за бъдещето на Косово. Отбивайки да приемат новата реалност на Косово и да се интегрират в нейните институции, сърбите на Косово пропускат възможността да говорят за своето и бъдещето на Косово. Вместо да оспорват независимостта, задвижването на такива инициативи на властите в Белград трябва да помогне на сърбите да повярват, че те си имат място в политическите, а не в нелегалните паралелни институции. Политиката на Белградската власт въпроса с обявяването на независимостта на Косово да се постави пред Международния съд на правдата е голяма несполука. Без оглед на това, че инициативата мина пред Генералното събрание на ООН-е и че Белград преценява това решение като голяма дипломатическа победа, тя не е постигната в резултат на убедителните сръбски искания. Това по-скоро е резултат на техническо неединство между страните на ЕС и пасивността на албанските лидери, политици и институции във външната политика. С тази Резолюция практически нищо няма да се получи и няма да може да се промени реалността на терена – независимостта на Косово. Напротив, това ще намали политическото влияние на сръбската общност на Косово и ще създаде място за лоши последици за тях. Резолюцията няма задължителен характер, нито пък дава възможност за нови преговори за статуса на Косово и е трудно да се повярва, че страните които вече признаха независимостта на Косово ще оттеглят решенията си. Най-новите признания са най-добър отговор на лошата политика на Белград към Косово, но и послание към косовските албанци, че пасивността във външната политика и опиране само върху помощта на външния фактор, не винаги донася високи резултати.

Скендер Хисени

Санджак - нова концепция за идентичността

Без уважаване на идентичността на всички общности и тяхното враждане в културния модел на Сърбия трудно е да се очаква че Сърбия ще направи по-сериозна крачка към Европа.

В светът в който, както казва Вацлав Хавел, "...всичко е възможно и нищо не е се знае...", въпроса за идентичността става основна тема за всички. Многобройни външно-политически анализатори говорят за "новият световен хаос". Може би това определение е най-точно за сегашните международни отношения.

Когато говорим за балканския регион, дългата криза, разпадането на страната, срива на ценностната система, съпротивлението срещу прехода и реформите, войните и масовите военни престъпления създадоха простор за силно въздействие на различни сили, включително и на верските институции които стават особени силови центрове със силно влияние върху посоката на промените. Преображението което се развива пред очите ни, се провежда в знакът на хармонизацията, но и на разногласието. Този процес доведе до това, че хората които никога не са имали нищо толкова общо, именно това да ги кара да доказват различията си. В този процес между новия дух на времето и усилването на нуждата от идентичност, религиозната идентичност стана един от начините в търсенето на отговора за нуждата от духовност и идентичност. Обаче в нашия регион често се търси убежище в ценностите и символите на една стара традиция.

Не можем да говорим за проблемите на идентичността на Санджак и да нямаме предвид всичко онова което се случи през деветдесетите години когато Белград провеждаше в Босна една политика на геноцид срещу бошнаците. Че това е така, говорят и присъдите в Трибунала в Хага, но и присъдите на Международния съд на правдата. Опит на Санджак от това време подсказва, че и той бе на удара на тази политика. Този опит стана важен фактор в изграждането на бошначката идентичност. Това че всички народи – включително и сръбската - са минали или преминават през кризата на идентичността, потвърждават и фактите с които всекидневно се срещаме. Обаче легитимното утвърждаване на идентичността – на пример сръбската – през изтеклия

десетилетия отиде твърде далече, защото засегна правата на другите. Така сръбския национализъм, ксенофобия и расизъм отидоха до границите които доведоха до погрома на бошнаците, което превърна в агресор една група която се чувстваше застрашена. Не бива да се забравя и обстоятелството, че и самата Европа е в процес на уважаване на исляма като равностойна европейска религия. Този процес е изправен пред бройни недоразумения и трудности.

През европейската история ислямът е имал ролята на враг при създаването на политическа Европа което се е отразявало и на Балканите. В сръбската интерпретация на историята – и не само на сръбската – ролята на Сърбия в Европа е тълкувана като преграда за ислямския наплив на Запад. От XIX век когато е формирана сръбската модерна държава, такава тълкуване на историята е било оправдание за коренно изгонване на мюсюлманите от Балканите. Тази политика в края на XX век се оказва драматична. Да припомним, тя започна с изгонването на 300 000 турци от България. Шейсетте години от Югославия си отидоха много тнр. оптиращи мюсюлмани в Турция. Ислямът, през историята, имаше голяма способност за съжителство. Балканския ислям винаги показваше тази черта без оглед на опитите да се радикализира и да се представи като нетолерантен. За съжаление, Европа не посвети достатъчно внимание на особеностите на балканския ислям. Отношението към исляма и мюсюлманите в Югославия започна да се изостря и получи вражески призив още през осемдесетте години когато бе задвижена кампанията срещу мюсюлманите и когато се излезе с тезата за "ислямския фундаментализъм който застрашава Югославия с унищожаване".

В тази кампания участваше и Сръбската православна църква. Това отношение от тогава не се е променило значително и днес се пречупва през бошнаците в Санджак и ислямските общности. Тезата за заплахата – сега на Сърбия – от "ислямския фундаментализъм" най-добре се вижда през "случая вехабити" който приключи пред съда. Още не е донесена присъда поради липса на доказателства, но затова пък междуременно бе разбита ислямската общност като единствена институция на бошнаците в Сърбия.

В условията на разорено общество, криза на идентичността и общ вакуум, Сръбската православна църква за съжаление не беше представител на основните човешки права и ценности, на толерантността, уважаване на различията на всеки индивид а на

ценностната система която допълнително затваря Сърбия и я отдалечава от европейската опция. Ценностите които представя Сръбската православна църква се отличават с краен архаизъм, колективизъм, антизападни настроения и ксенофобия а нейните публични изказвания с висока степен на нетолерантност и агресивност.

Ислямската общност е също ключова матрица за идентичността за бошначката общност при отсъствието на други институции. Поради това тя бе на удара на Белград и на белградските "служби", всичко с цел тя основно да се дестабилизира.

Това доведе до разцепление на ислямската общност и създаване на напрежение в бошначката общност, което при нужда бързо може да се превърне в кризисна точка.

Да осмисляш и да създаваш нова Европа, значи да градиш нова концепция за идентичност на всяка страна и на всеки регион който съставлява Европа. Затова и въпросът за идентичността на Санджак е европейски, колкото е и въпрос на Сърбия. За съжаление, Сърбия все още отказва политиката за включване на всички малцинства и религиозни общности в по-широката политическа и културна общност на Европа. За съжаление, Сърбия все още се отказва от политиката на включване на всички национални малцинства и религиозни общности в по-широката политическа и културна общност на Сърбия.

Вместо това тя води политика на дискриминация и сегрегация, с което радикализира малцинствения въпрос. Без уважаване на идентичността на всички общности и тяхното враждане в културния модел на Сърбия трудно е да се очаква че Сърбия ще направи по-сериозна крачка към Европа.

И на края, в съвременен дълбоко свързания и дълбоко разделен свят, религията има изключително важна роля, включително и комуникационно измерение, което трябва да съдържа готовност за диалог. Основата за диалога трябва да са универсалните човешки ценности, уважаване на човешкото достойнство на всяка една личност, толерантност и уважаване на различията, съчувствие и човешка солидарност – това са важните послания вкоренени във всяка религия. Този диалог в Сърбия все още не е започнал, но не е стигнал далече и в другите страни в региона.

Затова е скъпоценна отговорността на световните лидери и водещите църковни общности и другите участници за демократична трансформация на Сърбия и мирно съжителство в целия регион.

Соня Бисерко

Меморандум

Асоциация на българите по света Световен парламент на българите

Относно: Необходимостта от формулиране на нова национална политика спрямо Македония

1. Македонския въпрос – кратък исторически анализ

1.1. “Македонския въпрос” възникна в резултат на териториалните аспирации на Сърбия и Гърция към Македония, населена предимно с българско население.

В основата на сръбската политика на Балканите и специално към Македония стои нейната Национална доктрина – “Начертанието” (1844г.), създадена от Илия Гарашанин и Доктрината за “македонизиране на българите” (1888г.) на Стоян Новакович.

На базата на тези два документа е разработена цялата сръбска стратегия, пропаганда и политика, която успешно се провежда от сръбските правителства от над 164 години. За съжаление, българските политики и държавници не оцениха пагубното действие на тези доктрини върху съдбата на македонските българи и не се опитаха да разработят някаква контрастратегия за неутрализиране на тяхното реализиране.

1.2. След Берлинския конгрес (1878) България е разпокъсана. Македония и Тракия са оставени в състава на Османската империя. Тази несправедливост на Великите сили роди българския национален идеал за “Националното обединение”, в името на който България принесе пред Олтара на Отецеството стотици хиляди жертви.

Берлинския конгрес пося семето на раздора между балканските държави и народи.

За съжаление, нерешените въпроси за Македония и Тракия стоят повече от сто години. По тях в различните исторически периоди след Освобождението на България българските правителства проявяват различна степен на активност, но в повечето случаи безотговорна пасивност, особено след Втората световна война, включително след 1989г., до днес.

1.3. Липсата на Българска национална доктрина, която да очертае националната ни стратегия и етапите за нейното реализиране, е основната причина за nihilистичното поведение на повечето български правителства. Затова въпросът за обединение на България с Македония и Тракия вместо да бъде постоянен и неизменен, се превръща в конюктурен стремеж.

Редуват се периоди на адекватна защита при Стефан Стамболов и без-

различие по времето на управлението на Александър Стамболийски до национално предателство по време на Георги Димитров и БКП.

1.4. След Освобождението “Българската егзархия” поддържа до 1913 българското национално съзнание в Македония и Тракия. Тя ръководи духовните дела с помощта на 1 300 свещеници, служещи в 1 600 черкви и 73 манастира. С помощта на българската държава организира образователното дело, като изгражда 1 373 български училища, от които 13 гимназии. В тях работят 2 266 учители, които обучават 78 854 ученици.

Българската държава по това време всячески подпомага делото на егзархията. По този начин се изгражда един ефективен национален щит срещу сръбската пропаганда и попълзновение в Македония и Одринско (Тракия).

1.5. По това време възниква и национал-освободителното движение в Македония и Одринско.

На 23 октомври 1893г. в Солун се създава Български македоно-одрински революционен комитет (БМОРК) от Дамян Груев, Петър Попарсов, Иван Хаджиниколов, д-р Христо Татрчев и др. дейци.

Създателите на организацията си поставят за цел да се борят за извоюване на “пълна политическа автономия като етап към обединение с България”.

На 2 август 1903г. преименованата във ВМРО организация вдига Илинденското въстание в Македония, и на 19 август Преображенското в Одринска Тракия.

Въстанието е отчаян опит да реши безизходното положение на българите в Македония и Одринска Тракия. Разгромът на въстанието принуждава над 50 000 озлочестени българи да по-

търсят спасение в България.

След Първата световна война Тодор Александров (през периода 1918-1924г.) възстановява и консолидира ВМРО като продължава борбата със сръбските окупатори и техните креатури – български ренегати. Иван Михайлов продължи неговото дело.

През 1934г. превратът на Военния съюз и правителството на Кимон Георгиев, под натиска на Сърбия, забраняват дейността на ВМРО и нейните поделения в България.

С цялостната си революционна дейност ВМРО защитава успешно българското национално съзнание и идея за освобождение на Македония и Тракия.

1.6. Решаването на Македонския въпрос и Тракийския въпрос не може да се осъществи с мирни средства. Това положение открива пътя към войната на Балканите.

Започва подготовката на Балкански военен съюз.

Балканската война (1912-1913г.) бе посрещната от българския народ, както в Княжеството, така и в Македония и Тракия, с голямата надежда, че българския народ най-после ще реализира националното обединение.

Българската войска изнася основната тежест на войната. Докато българската войска воюва на източно-тракийския военен театър, съюзниците окупират голяма част от Македония. Нарушавайки грубо Договора с България, Сърбия и Гърция заявяват, че териториалното разделение в Македония трябва да стане не на етническа основа, т.е. чрез самоопределение на местното население, а на базата на фактическата окупация на територии в Македония. Това е основната причина за възникване на непреодолимите спорове между съюзниците и започване на Междусъюзническата война.

Освен Сърбия и Гърция, териториални претенции към България отправя и Румъния, а Турция чака удобен момент да нахлуе в Източна Тракия.

През този период сръбските и гръцките войски са окупирали голяма част от Вардарска и Егейска Македония и провеждат масов терор над българското население. Всички учители и свещеници са арестувани и прогонени в България. Организирана е кървава вакханалия над тези, които не приемат тяхната окупация, което е описано добре в Карнегиевата анкета.

В отговор на редицата провокации от страна на сръбските и гръцките военни части в Македония, на 16 срещу 17 юни 1913г. българската войска

започва военни действия срещу тях. Започва Междусъюзническата война. Румъния и Турция се възползват от положението, атакуват тила на българската армия и нахлуват в Южна Добруджа и Източна Тракия.

България е победена и поставена на колелена, след една справедлива и почтена битка, която водеше за националното си обединение.

Втората Балканска война завърши с национална катастрофа. Над 250 000 бежанци от Македония и Тракия се отправиха към България. По този начин се стигна до Букурещката мирна конференция.

Букурещката мирна конференция през 1913г. раздели Македония на 3 части: Вардарска Македония получи Сърбия, Егейска Македония – Гърция, и Пиринска Македония – България, а Южна Добруджа е окупирана от Румъния.

1.7. През 1914 година започна Първата световна война.

На 24 август 1915г. България подписва съюзен договор с Германия. В българската войска участват 150 000 българи от Македония. Сформирана е 11-та Македонска дивизия, както и формирования, съставени от 34 000 българи от Македония, дезертирали от сръбската армия и 19 000 души, дезертирали от гръцката армия. Те показаха чувствителни подвизи в битките за Македония, Поморавието и Добруджа.

Голямата война е загубена. България е изправена пред съда на победителите. Присъдата е Ньойския мирен договор.

Всичко това довежда до нова вълна от 200 000 бежанци от Македония, Тракия, Добруджа и Българското Поморавие към България. На България са наложени тежки репарации.

1.8. През 1941г. започва Втората световна война.

В резултат на една блестяща дипломатическа дейност на цар Борис III и неговите правителства, е подписана Крайовската спогодба, съгласно която ни се връща Южна Добруджа през 1940г.

Пред България възниква дилемата – война с разгром и последваща окупация или съюз с Германия, който предполага национално обединение. Необходимостта от съхраняване на държавата и народа от ужасите на войната надделява.

Изборът е направен. На 1. 03. 1941г. България се присъединява към Трестранния пакт. Цар Борис III и правителството на проф. Богдан Филов приемат “формулата” за осъществяване на националния идеал – “Обединена България” срещу неизвестността на бъдещето.

Без нито един войник на българска-

та войска да пролее кръв по бойните полета, България е обединена. Макар и за кратко време България постига своя национален идеал – “Обединено Отечество”.

1.9. В новоосвободените земи българската войска се посреща от цялото население като освободителка с цветя, венци и хоругви. Издигнати са арки с надписи: “Добре дошли, освободители”.

В новоприсъединените земи към България започва изграждането на държавна администрация. Нейната конструкция е подготвена от Акционните комитети. Българската държава започва една огромна работа по строителството на училища, болници и черкви, пътища и мостове. Прави градоустройствени планове за всички градове на Македония. Открива университет в Скопие. Общите инвестиции за трите години на свобода на Македония възлизат 30% от националния бюджет на България. Няколко месеца след като се утвърждава новата държавна администрация, всички граждани на Македония и Тракия от български произход получават статут на “български поданици”, което значи – равноправни граждани на Царство България.

1.10. На 27 ноември 1941 в Бихач на заседание на антифашистката коалиция на Югославия (АВНОЮ), се взема решение за изграждане на федерална държава, в която вардарска Македония да има статут на съставна република.

С декрет на правителството на новосъздадената Н Р Македония се създава “македонска нация”, “македонски език” и “македонска история”. Тя се формира на базата на фалшификация на българската национална история.

Югославия организира огромна по размери пропаганда за признаване на македонската нация, език и история. Така македонистите успяха да създадат мощни лобита в Русия, Полша, САЩ и Канада, които защитават всички неправомерни акции на представителите на Скопие.

Основната задача на югославската комунистическа партия е формирането на “еничерски корпус”, съставен от синовете и дъщерите на ренегати-антибългари от годините преди Втората световна война.

След 1945г. тези ренегати са превърнати във фанатизирани функционери на ЮК Партия и добиват прозвището “сърбокомунисти”.

Този яничарски корпус, предвождан от сръбски и черногорски партийни инструктори, започва масови репресии в Македония – убийства, затвори и концлагери на всички, които са били лоялни на българската власт

и се чувстват българи.

Децата на тези яничари днес управляват Македония, възпитани и пропити със същата органическа омраза към българите и всичко българско, каквато са изпитвали и техните родители.

Македонските правителства от времето на Киро Глигоров до днес водят двулична политика спрямо България. От една страна се търсят контакти с българския Президент и представители на правителството, като се декларира желание да се развият добросъседските отношения, а от друга организират системна дипломатическа и медийна кампания срещу България. Антибългарската пропаганда се води чрез разнообразни средства.

В редица държави се пишат и издават книги по въпросите на Балканската история, където българската история се представя в невярна и неточна светлина. Излязлата напоследък в САЩ “Енциклопедия на национализма”, разделите за България и Македония са написани по един абсурден начин, съставен от лъжи и антибългарски твърдения, които уронват честта и достойнството на България и българската нация.

В Историческия архив на Конгресната библиотека на САЩ през последните 13 години срещу 3-4 публикации от България на английски, лавицата за Македония е изпълнена с над 150 монографии и публикации с долнопробни фалшификации за нашата история. Това се дължи на обилното финансиране на Блаже Ристовски, докато България не отдели нито една стотинка за публикации, които да защитят българската история или да опровергаят неверни твърдения по тези въпроси.

Българските граждани, посещаващи Р Македония, се малтретират от полицията при всеки опит да се защити българската история.

В Скопие е създаден център за пропаганда на македонизма към Македонската академия на науките и изкуствата (МАНУ) начело с рупора на антибългаризма, акад. Блаже Ристовски. Той активно залавя невярна антибългарска информация международните институции. В доклада на Кризисната група за Р Македония под председателството на Марти Ахтисари са включени антибългарските становища и изводи. Втори и трети доклад за България на Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността ползва материали на този център, които са изпълнени с неверни и клеветнически твърдения срещу България. Дипломатическата активност на сърбокомунистите доведе до това, че четиримата “зелени евродепутати” поставиха пред външната

комисия на Европейския парламент въпроса за “обезправените македонци” в България.

1.11. След 09.09. 1944год. БКП провежда непоследователна и противоречива политика спрямо Македония. Под натиска на СССР и ЮКП, политбюро на БКП, начело с Георги Димитров, започва в Пиринския край македонизиране на българите. Над 186 000 българи в Благоевградска област са подложени на терор и насилствена асимилация. Този терор се изразява в убийството на 164 бивши членове на ВМРО, някои от които бивши войводи, участвали в революционните борби за освобождение на Македония. Хиляди са въдворени в концлагери или разселени в далечни райони на страната, затова че са отказали да се обявят за “македонци”.

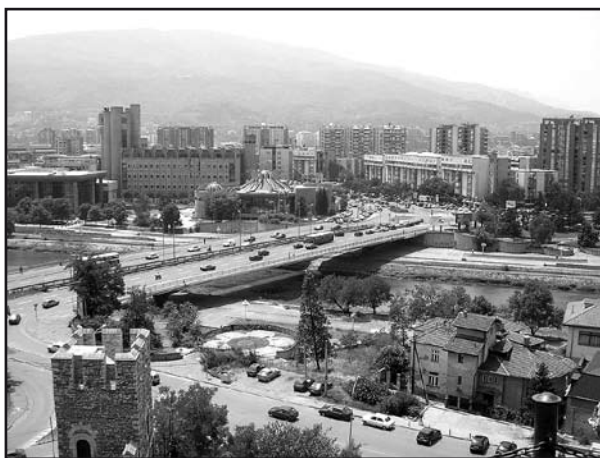
В тези тежки времена за българите в Македония нашите правителства не можаха да намерят сили да отправят нито една нота в защита на малтретираните българи.

1.12. След 10. 11. 1989г. в условията на демократизация общото очакване на българския народ и особено на интелигенцията бе, че най-после българските правителства ще се освободят от матрицата на Коминтерновското решение от 1934г. и ще намерят сили да започнат една истинска национално отговорна политика по въпроса за защита на българите от варварските репресии и геноцид. Оказа се, че националнихилизмът е дълбоко имплантиран в мозъците не само на комунистическите лидери и членове, но и сред т.нар. дисиденти и демократи в партиите от опозицията.

Досегашните български правителства са чужди на въпроса за българските национални интереси в Македония. Те се крият зад формулата, че има създадена Македонска държава, която е призната от много страни в света и че трябва да се откажем от своите виждания и претенции спрямо българите в Македония. По този начин те демонстрират своето отчуждение с провежданата от тях рестриктивна политика към кандидатите от Македония при даване на българско гражданство. След разпадането на Югославия възникна неударжим процес на ребългаризация в Р Македония. Народът постепенно се освобождава от страховата психоза. Възникна огромен интерес сред македонските младежи да учат в България. До 2008 год. у нас следват 4 500 младежи и девойки от Македония. Това е огромна инвестиция в полза на националната ни кауза. Уплашени от този огромен

интерес, скопските еничери взеха спешни мерки, за да пресекат този голям поток на студенти към България. Те разкриха нови факултети в Охрид, Прилеп и други населени места, като по този начин ограничиха притока на студенти към България в рамките на 500-600 души.

Днес десетки хиляди българи от Македония започнаха смело да декларират българската си принадлежност, чрез искането им да получат българско гражданство. Въпросът за българското гражданство на македонските българи е фундаментален въпрос който поради неразбиране на правителството не намира своето решение. Създадена е огромна корупционна

схема, в която участват чиновниците на службите за гражданственост пред очите на прокуратурата.

Българските правителства не разбраха необходимостта от нова политика спрямо Македония. Те продължават старата ретроградна политика, подчинена все още на решенията на Коминтерна от 1934 год.

В България израснаха три поколения българи, които не познават историята на героичните борби на македонските българи за свобода и единство с България. Каузата на Македония бе отчуждена от националното съзнание на младото поколение българи. Затова новото поколение политици и бъдещи управници не проявяваха интерес към тази тема, защото тя вече им беше чужда.

Няма българска национална институция, която да пропагандира с достойнство българската ценностна система и историческа памет в Македония. Още по-малко, да се полагат никакви усилия за защита на националните ни интереси.

2. Време е да формулираме нова национална политика на България спрямо Р Македония

2.1. Българската външна политика трябва да се основава на един основен принцип, който твърдо да се отстоява:

“Един народ в две държави (България и Македония)”. Тази теза се подкрепя енергично във възванието на 200 интелектуалци начело с проф. Галев от Македония. На тази основа са изградени отношенията между Гърция и Кипър, Румъния и Молдова, Германия и Австрия. С този принцип се лишават рупорите на македонизма да словоблудстват и да търсят различия между българи и македонци. Постигането на тази цел ще бъде трудно, но не невъзможно дело. Нека вземем пример от Гърция, която непреклонно отстоява своите национални интереси относно името Македония. Така и България трябва да отстоява твърдо и последователно тезата за “Един народ в две държави”.

2.2. Да се направи всичко възможно, за да се признае съществуването на българската национална общност в Македония. Това произтича от първия постулат. В Македония официално живеят македонци, албанци, сърби, власи, цигани, торбешки и всякакви други, но не и българи.

2.3. Българската външна политика да прекрати опита и практиката на политиката, провеждана от тоталитарния режим спрямо Македония, основана на пълно и мълчаливо съгласие с “доктрината на македонизма”. Трябва смело да се излезе от хралупата на интернационализма (националнихилизма) и да се воюва с помощта на всички съвременни цивилизовани средства за защита на националните ни интереси в Македония.

2.4. Да се ревизира “аматъорската” политика за спазване и развитие на добросъседски отношения на всяка цена, поставена от Скопие, която доведе до признаване на държавата Македония през 1991 год. без никакви предварителни условия. Тази стъпка се възприема от македонистите като израз на слабост и страх, каквито демонстрирахме в продължение на десетилетия. С нашата твърда позиция да се противопоставяме на двуличната политика на македонските държавници и дипломати, които по време на официалните преговори говорят едно, а в Македония и по света правят точно обратното.

2.5. Българското правителство открито и смело да подкрепя пробългарските организации и сдружения в Р Македония. Така тя ще отговори на многобройните обвинения на македонските българи, че България ги е забравила и не се интересува от тяхната съдба.

2.6. Държавата и компетентните органи да организират без отлагане:

* Разпространение на български вестници и списания в цяла Македония;

* Да се открият български книжарници в големите градове на Македония;

* Да се монтират мощни ретранслатори, за да се покрие с радио и телевизионен сигнал цяла Македония;

* Да се финансира издаването на български вестник в Македония;

2.7. Да се създаде българо-македонска комисия от историци, която да прегледа текстовете на учебниците по история и литература с оглед отстраняване на всички фалшификации по отношение на:

* Царуването на Самуил;

* Българската архиепископия в Охрид;

* Българското възраждане в Македония и неговите дейци;

* Делото на Българската екзархия в Македония и Одринска Тракия;

* Национално-освободителните борби и техните дейци в Македония;

* Да се реставрират надписите по църкви, икони и обществени постройки построени от български царе и ктитори.

2.8. Държавата да финансира дейността на Македонския научен институт. Институтът да разработва проекти, свързани с публикуване на архивни материали по Македонския въпрос и да разяснява българската позиция чрез монографии, студии, статии, които да се разпространяват по всички университетски и граждански библиотеки по целия свят.

2.9. Да се възложи на културните ни аташета да издирят учени, журналисти и политици в Македония и в други страни на света, които стоят на българската позиция по Македонския въпрос, както и да се създадат дискуссионни клубове.

2.10. Ние предлагаме МВНР да създаде научна група, може и към Македонския научен институт, със задача:

* Да следи всички издания и публикации в Р Македония, отнасящи се до нашата история и фалшификациите, които се фабрикуват от различни институти;

* Да проучи информацията за България, съдържаща се в различни енциклопедии и справочници по света и да предлага промяна на текстовете, които невярно, необективно или изопачено представят българската национална история;

* Да следи докладите и материалите, издавани от международните организации, в които се съдържат негативни за България твърдения и да предлага съответни корекции;

* Да проучи въпроса с разпространение на българските книги, периодични издания и други материали, свързани с Македония в големите библиотеки по света;

* Да предлага мерки за попълването им с издания, които вярно представят България и нейната политика;

* Да се засили ролята и мястото на българските медии по въпросите, свързани с езика и историята на македонските българи.

2.11. Да се разшири икономическото сътрудничество с Р Македония, като се увеличават непрекъснато българските инвестиции. Българските фирми да назначават на работа лица с ярко изразена българска национална идентичност.

2.12. Да се следи пунктуално изпълнението на Декларацията за добросъседски отношения подписана на 22 февруари 1999 година. При всяко нарушение от страна на Р Македония да се протестира енергично и дори "шумно", за да разбере целия свят, че не може да се нарушават споразумения от страна на един член на НАТО и ЕС.

2.13. България да предупреди правителството на Р Македония, че ако други институции, включително медиите, продължават да водят такава враждебна политика, както досега, Р Македония няма да получи подкрепа на България за приемането ѝ в НАТО и ЕС.

2.14. България периодично да информира Европейската комисия за всеки враждебен акт на Р Македония, свързан с нарушение на посочената по-горе Декларация за добросъседски отношения.

2.15. Да се регламентира правото на представителите на българската общност да извършват съдебната регистрация на културно-просветни дружества, политически партии и движения. Да не се допуснат повече прояви от рода на нерегистрация на българското движение "Радко" и преследване на неговите водачи, "Движението на приятелство и сътрудничество между България и Македония" и др.

2.16. Придобиването на българско гражданство от македонски граждани е част от българската национална кауза. Въпросът за българското гражданство е фундаментален и при неговото решаване трябва да се вземат предвид следните факти:

* Възрастовият анализ на кандидатите за българско гражданство от Р Македония показва, че 60% са над 50-годишни, т.е. мъже и жени без шанс на борсата на труда в ЕС;

* Защо да искат да вземат това българско гражданство? За да

декларират националната си принадлежност. Така те очакват да намерят морална опора и защита от своето Отечество – България. Това за тях е гаранция, че няма да се повтори периодът от 1945 до 1991 год., когато във Вардарска Македония са избити без съд и присъда 30 000 българи, а в концлагерите на Югославия са страдали над 125 000 българи от Македония, само защото са заявявали, че са българи.

Не мислим, че проблемът за даване на българско гражданство може да се реши по три възможни варианта:

Първи вариант. Възстановяване на българското гражданство за нашите сънародници от Р Македония, Беломорска Македония, Западна Тракия, Западните покрайнини и част от Българска Моравя, които са били български граждани от 1941г. до 9 септември 1944г., може да се реализира чрез следните три възможности:

- може да ползва законодателно решение на Народното събрание и на правителството от 1998 год. за възстановяване на българското гражданство на всички, които са имали българско гражданство. Така на всички емигрирали евреи през 1948г. е възстановено българското гражданство. По този начин може да се възстанови и гражданството на всички българи от Македония с български произход, които са били български поданици през 1941 год.

- Втората възможност е нашите сънародници да придобият българското си гражданство по силата на Закона за бързо уреждане на неотложни въпроси в освободените земи и на Наредбата за поданството в освободените през 1941 год. земи. ДВ, бр. 124 от 1942г. Тези нормативни актове им предоставят автоматично българско гражданство със самия факт, че са с български произход и живеят или са родени в освободените през 1941 год. земи.

След 9 септември 1944 год. тези освободени в 1941 год. земи се включват отново в пределите на Югославия и Гърция.

Българското гражданство на сънародниците ни в тях не е отменяно със задна дата със законодателен и друг конституционен акт. На практика обаче, след 9.9. 1944г. това поданство не им е признавано от българските власти.

Известно е, че законите за българско гражданство от 1948 год., 1968 год. и действащия Закон от 1998г., както и действащата Конституция от 1991 год., обявяват за български граждани по рождение всички лица, родени от двама или един родител

български гражданин. Това се отнася и за българите, родени в земите, които са били в пределите на страната от 1941 до 1944 год., респективно за наследниците им, които са останали български граждани със самия факт на раждането им от поне един родител български гражданин.

- третата възможност е да се приложи реда за възстановяване на българското им гражданство съгласно чл. 26 от Закона за българското гражданство. Това означава да не се следва доста усложнената процедура за придобиване на българско гражданство по чл. 12-19 от Закона за българско гражданство, изискваща от нашите сънародници над 15 различни документи.

Научния център за българска национална стратегия предложи преди около пет години на вниманието на Съвета по гражданство при Министерството на правосъдието посочения облекчен ред за предоставяне на българско гражданство от Р Македония, Беломорска Македония, Западна Тракия, Западните покрайнини и живеещите в България (Източна) Моравя.

Тогава нашето предложение бе подкрепено от Държавната агенция за българите в чужбина. С него обаче не се съгласиха някои членове на Съвета по гражданството, дори изтъкнаха несъстоятелни "аргументи" като това, че посочените освободени български земи били тогава "окупирани" от българската войска. А такъв "аргумент" противоречи на нормите на международното право, отнасящи се за режима на окупацията. Известно е от международното право, че войска, дислоцирана на дадена територия, в чийто състав са рекрутирани до 15% от местното население, не е окупационна.

Пета българска армия в Македония включваше в състава си 70% офицери и 45% войници, родени в Македония. В края на краищата Съветът по гражданството тогава не прие предложението ни и последваха още по-големи затруднения за придобиване на гражданство от българи от посочените райони.

Втори вариант. За да се ускори процесът за даване на гражданство предлагаме:

* Да се облекчи процедурата с представяне на документи. Предлагаме да не се изискват документи за физическо и психическо здраве (за които се заплащат скъпи изследвания), а също и за български произход, ако в други техни официални документи изрично се сочи, че един от възходящите им е българин;

* Необходимо е в работата по

обработка на документите да се включат повече служители от министерствата, на които са възложени тези задачи;

* С оглед предотвратяване на корупционни прояви да не се приемат молби за българско гражданство с пълномощно. Би трябвало молбите да се подават лично в София или в съответното българско посолство или консулство в чужбина. Придобиването на българско гражданство е достатъчно значим въпрос за всеки за да се изисква от него лично подписване и представяне на молбата пред съответното длъжностно лице. По аналогичен начин това се изисква от законодателството у нас и в други държави при определени правни сделки, нотариални действия, промени в личния статус, заявления пред органи на съдебната власт и при други подобни случаи.

* Известно е, че съгласно чл. 25, ал. 2 на Конституцията лицата от български произход, придобиват българско гражданство при "облекчен ред". Законът предвижда българите да придобиват гражданство в срок от три месеца след подаване на документите. Това не се случва. За да се получи български паспорт е необходимо да се чака 3 и повече години.

Трети вариант. Ние предлагаме даването на гражданство да се осъществява по два различни начина за българите живеещи в чужбина!

Тук се включват всички българи, живеещи далеч от съседните територии на страната – Молдова, Украйна, Русия, средноазиатските републики на бившия СССР, също САЩ, Канада, Австралия и живеещи в други страни на света. Тази група българи придобиват българско гражданство по реда на чл. 12-19 от Закона за българското гражданство, т.е. по усложнената процедура. Тя е утежнена чрез разпоредбите на Наредбата на министъра на правосъдието от 19 февруари 1999 год. – ДВ, бр. 21 от 1999 год. Тази Наредба противоречи на Конституцията, предвиждаща в чл. 25, ал. 2 придобиване на българско гражданство "по облекчен ред". Наредбата противоречи и на Закона за българското гражданство тъй като законът предвижда за българите предоставяне на по-малко документи, отколкото изисква наредбата.

Преди около пет години Научния център за българска национална стратегия предложи същата Наредба да се измени, като се приведе в съответствие с Конституцията

и Закона за българското гражданство. Тези свои искания представихме и при среща с Марио Димитров, тогава заместник-министър на правосъдието и правната евроинтеграция. Той отначало пое ангажимент да се съобрази с нашето предложение, но по-късно настоя да се запази предишния утежнен ред за придобиване на българско гражданство от българи.

Създаването на по-благоприятен ред за придобиване на българско гражданство от българи ще отговаря на стремежите им да се чувстват част от българската нация.

Главното за нашите сънародници е да поддържат жива връзката с Отечеството. Твърдението на националнихилистите, именуващи се "граждани на света", бе българите искат българско гражданство само за по-благоприятните им възможности за пътуване и бизнес, не трябва да се възприема като нещо лошо. Те ще пътуват по света не като македонци или гърци-славянофони, а като българи. Нещо повече, българското гражданство ще засили българското им самосъзнание и привързаност към страната.

2.17. Възстановяването на всички 471 военни гробища на територията на Р Македония, както е допуснато в Гърция, Сърбия, Франция, Англия и Германия да възстановят и поддържат военните гробища в Македония.

2.18 Няма място за деликатност и прекалена дипломатичност в отношението към тези, които непрекъснато хулят и плюят по адрес на нашата нация и държава. Предупреждението на Президента Георги Първанов не намери отражение в тяхната политика към нас. Никога не е късно да им се даде достоен отпор от една суверенна и независима държава, която да защитава националните си интереси.

2.19. Допущането на Македония в НАТО и ЕС трябва да се подкрепи от България само при условие, че се спазват нашите елементарни искания, основани на историческата истина и необходимостта от цивилизовано отношение между два еднокръвни народа и техните държави.

Учредителният конгрес на РО “Босилеград”

Националноосвободителното движение на българите от Западните покрайнини между двете

свевтовни войни е обект на множество проучвания и документални публикации. Осветлени са редица събития, свързани с легалното бежанско движение и с Вътрешната западнопокрайска революционна организация “Въртоп”. В българската историография ВЗРО “Въртоп” се приема като единственото революционно проявление в покрайнините. Изключение правят кюстендилските историци Денчо Митев и Тодор Димитров, които дават сведения за съществуването и дейността на Революционна организация “Босилеград”. След като наскоро протоколната книга на тази структура беше подарена от семейство Кортенски на Регионален исторически музей – Кюстендил, се създаде възможност за по-цялостно изследване на нейното минало.

През 1929 г. се появява Революционна организация “Босилеград”. Наличните протоколи от учредителния конгрес и от заседания на ръководството не дават възможност да се отговори на въпроса, защо се пристъпва към изграждането на нова структура, при положение че вече съществува подобна. Дейците предпочитат да изтъкнат само патриотични подбуди, като запазят мълчание за други мотиви. Информация в тази посока дават източници от държавната власт и полицията, които отблизо следят дейността на новата организация. Конкретният повод за появата е конфликт в средите на ВЗРО “Въртоп”, провокиран от неотчитането на сумата от 300 000 лв. Липсата на пари в касата принуждава несъгласните босилеградчани да предприемат действия за създаване на нова орга-

низация. Като инициатори се сочат капитан Владимир Йонов и поручик Анастас Радойков. Двамата офицери са дейни участници в легалното западнопокрайска движение, във “Въртоп”, и са близки до македонската емиграция. Убийството на ген. Александър Протогеров е поводът да се оттеглят и противопоставят на михайловисткия курс във ВМРО. Като съратници на Дамян Велчев във Военния съюз те споделят друга политика и подкрепят протогеровистите. Оформят се две основни причини за създаването на РО “Босилеград” – едната от вътрешно западнопокрайска естество, а другата е породена от кризата в македонското движение, резонирала и върху останалите организации на българите, попаднали под чужда власт след мирните договори. Възможни са и други причини, които не са споменават в наличните документи. Мълчанието в протоколите по тази тема не дава категоричен и изчерпателен отговор за всичките мотиви на самите дейци, освен декларираните от тях патриотични подбуди.

Учредителният конгрес на РО “Босилеград” се провежда на 22 април 1929 г. в местността “Родоцки камък”, в Милевската планина, Босилеградско. За събитието са съставени два протокола с една дата, което подсказва, че всичко протича в един ден. Първият протокол очертава мотивите за създаването на организацията. Те са формулирани в съпоставка със значими факти и личности от българската история. Учредителите изтъкват своята принадлежност към средновековните върхове, постигнати от царете Симеон и Асеновата династия, и обвързват борбата с вдъхновение от примера на националреволюционерите – апостоли като Васил Левски, Христо Ботев, Георги Раковски, Стефан Караджа и Хаджи Димитър. Приемствеността с героичното минало се съчетава със съпоставяне с новата действителност след окупацията от началото на ноември 1920 г., в която българите са “душени, тормозени и убивани от самозвания брат тиранин”. Учредителите декларираат своята воля за съпротива, позовавайки се още на възпитанието, получено в образова-

телната система на България от началното училище до университета. Те представляват две категории хора – прокудени и останали под чужда власт.

На учредителния конгрес са взети няколко решения и са приети основните организационни документи. Прави впечатление голямото сходство между тях и устава и правилника на ВЗРО “Въртоп”. На първо място е формулирана целта: “Поддържане на националния дух и освобождаване на поробено “Босилеградско” – присъединяването му към майка България”. Много близка е целта на “Въртоп”: “чл. 1. Целта на Организацията е освобождението на поробените Западни български покрайнини и присъединяването им отново към България”. Отличават се основно по териториалния обхват – докато първата съсредоточава своето внимание само в откъснатата част от Кюстендилското краище, втората визира земите от старите предели на България, които са предадени на Югославия. За разлика от сепаратистките тенденции в македонското, тракийското и добруджанското движение тези две организации се борят за възстановяването на българския суверенитет в обсега на своята дейност. Като една от основните причини за този подход може да се приеме обстоятелството, че тези земи от Освобождението изцяло са били под управлението на София и тук живее изключително компактно българско население.

Много близки по съдържание са и клетвите им, при “Босилеград” е формулирана в чл. 6, а при “Въртоп” – в чл. 4 на устава. “Заклевам се в Бога, честта и съвестта си, че ще работя с всички средства за свободата на поробено Босилеградско и че в действията си ще се съобразявам и подчинявам на интересите и наредбите на организацията, като не могат да ме съблазнат никакви земни блага и щестлавни подбуди. Ако наруша тази си клетва нека бъде най-строгово наказан.” – приемат учредителите. Разликите с тази на “Въртоп” са предимно редакционни промени, използването на синоними и вметването на няколко малки добавки, които не променят духа ѝ. Клетвата на “Вър-

топ” има следния текст: “Заклевам се във вярата, честта и съвестта си, че ще работя за свободата на поробените западни покрайнини с всички свои сили и средства и че в действията си ще се съобразявам и подчинявам на интересите и наредбите на Организацията. Ако наруша тая си клетва нека бъде наказан”. Сходна е структурата на наименованието им – тя се състои от две части, като втората задължително изтъква някое значимо място в Западните покрайнини – връх Въртоп в Трънско или селището Босилеград в Кюстендилското краище. На конгреса са приети още устав и правилник на организацията.

Второто заседание на учредителите се провежда през същия ден и на същото място, което е обособено в отделен протокол под № 2. Местност на име “Рода” съществува в Милевската планина и е описана от известния из-

следовател Йордан Захариев в труда му “Кюстендилско Краище”. Част от нея и днес се нарича “Родски камък”, разположен в землището на село Милевци. С голяма сигурност може да се приеме, че това е двукратно споменаваната местност “Родоцки камък”. Другият въпрос, на който трябва да се отговори, е какъв ден от седмицата е 22 април 1929 г. Според вечния календар е понеделник и същевременно е вторият ден на Великден по източноправославния стил.

На заседанието в съответствие с приетия устав са структурирани ръководни и контролни органи. Избран е Централен комитет от четирима души – председател Стефан Недялков, секретар-касиер Атанас Иванов и членове Тодор Василиев и Величко Мицов, и към него двама допълнителни членове – Захари Стоичков и Владимир Йосифов. Избрана е и Контролна комисия с трима действителни членове – Григор Антонов Янков, Георги Митрев, Ев-

страти Захариев и един запасен член – Владимир Йонов. И двата протокола са подписани от седем души, които може да се приемат като всичките присъстващи учредители или за бюро на конгреса. От подписите може да се установи, че това са всичките членове на Централния комитет и Георги Митрев от Контролната комисия.

За разлика от ВЗРО “Въртоп”, за ръководството на която няма все още категорични доказателства и се предполага, че сред тях са Иван Гьошев и Славчо Лазаров, без да са

готовят изцяло нови, предпочитат да направят редакция на спорните текстове и да внесат някои добавки.

Централният комитет в четиричленен състав (председател, секретар-касиер и двама членове) е структуриран съгласно чл. 19 от устава. При “Въртоп” този въпрос е решен в чл. 18, като се избират петима души – председател, секретар, касиер и двама членове. Длъжностите са същите, като при “Босилеград”, в едно лице са съсредоточени функциите на секретаря и касиера. Допълнителните членове са двама

и за двете организации, като в босилеградския устав това е чл. 28, а във въртопаджийския чл. 27. Съвпада чл. 41, който касае контролната комисия не само по номерацията, но и по състава – трима действителни и един запасен член. Сходството в структурата на уп-

равленските и контролните органи е очевидно, което отново доказва изключителна близост между двата субекта.

Пред 80 години е проведен учредителният конгрес на РО „Босилеград”. Нейното създаване е вследствие на настъпили противоречия в средите на ВЗРО „Въртоп” и кризата, обхванала македонското движение. Учредителите съсредоточават своето внимание изключително върху откъснатата територия от Кюстендилското краище. Изработени и приети са основните постановки и документи за по-нататъшната организационна дейност. Избрани са върховните ръководни и контролни органи, които са натоварени със съответните пълномощия. Създателите се ангажират с една патриотична идея, която е в съзвучие с практиката на националноосвободителните борби на българите преди и след Освобождението.

и за двете организации, като в босилеградския устав това е чл. 28, а във въртопаджийския чл. 27. Съвпада чл. 41, който касае контролната комисия не само по номерацията, но и по състава – трима действителни и един запасен член. Сходството в структурата на уп-

равленските и контролните органи е очевидно, което отново доказва изключителна близост между двата субекта.

Пред 80 години е проведен учредителният конгрес на РО „Босилеград”. Нейното създаване е вследствие на настъпили противоречия в средите на ВЗРО „Въртоп” и кризата, обхванала македонското движение. Учредителите съсредоточават своето внимание изключително върху откъснатата територия от Кюстендилското краище. Изработени и приети са основните постановки и документи за по-нататъшната организационна дейност. Избрани са върховните ръководни и контролни органи, които са натоварени със съответните пълномощия. Създателите се ангажират с една патриотична идея, която е в съзвучие с практиката на националноосвободителните борби на българите преди и след Освобождението.

н.с. д-р Ангел Джонев

За връщането на Южна Добруджа... и още нещо

Датата 7 септември 1940 година е знаменателна в българската история. На този ден преди 68 години е сключен Крайовският договор с който Румъния ни връща заграбената през 1913 година Южна Добруджа. По-късно през 1919 година безумно скроената Версайска система препотвърждава това заграбване и откъсването на ред още територии за които няма да иде реч сега.

Връщаме се назад в историята ни за да припомним онези знаменателни дни, когато се поправя несправедливостта касаеща отнемането на Южна Добруджа.

На 21 септември 1940 година в София е издаден Манифест на Цар Борис III, съобщаващ на българския народ за ставащото изключително важно историческо събитие, а именно мирното връщане към пределите на България на отнетата ни през 1913 година Южна Добруджа. Ето го този исторически документ.

Манифест към българския народ

Българи,

Съ договоръ, подписанъ на 7 септември т.г. въ Крайова, между България и Румъния се възстановява старата граница и Добруджа се връща на България. Въ съгласие съ този договоръ, Азъ заповядахъ на Моите доблестни войски да завзематъ наново този скъп български край и обявявамъ на възлюбения Ми народъ това щастливо събитие.

Ние дълго чакахме тоя часъ. Чакахме го с воля напрегната към бъдещето и съ непоколебима вяра въ тържеството на правдата. Нашите мирни усилия и нашето бдително търпение съ възнаградени. Добруджа е пакъ наша. Нейното връщане към Отецеството става по миренъ начинъ, който не може да остави задъ себе си семена на вражди и жажда за отплата, а отваря широко пътища за възстановяване на традиционното приятелство между два съседни народа.

Добруджа посреща днес родната войска и надъ нейната плодородна равнина се развяват гордите знамена върху които са написани имена и дати съ безсмъртна слава.

Българи от Добруджа!

Вие, които дълго носихте тежкия кръстъ на съдбата, запазете завинаги въ душите си гордостта на показаната отъ васъ доблестъ. Вие поддържате безбоязнено високия пламъкъ на българския духъ, свето пазихте българските завети, българската речъ и не забравихте никога Майката-Родина. Вашиягъ дългъгъ подвигъ увеличи достойнията на българската история. Целиятъ български народъ се радва, че вие се връщате пакъ при насъ да присъедините вашите високи добродетели и пламенно родолюбие къмъ общия подеъмъ на българските духовни сили.

Българската войска влиза в Силистра

Българи!

Едно свещено българско възделение се изпълни. Нека благодаримъ на Бога, че ни даде възможность да дочакаме този исторически день. Нека всенародната ни радостъ издигне още по-високо и по-крепко народното единение, устрема и вдъхновението за безспиренъ възходъ и светли бъднини.

Да живее България!

Издаденъ въ София на 21 септември 1940 година

На първообразното събствена на Негово Величество Царя рѣка написано: "БОРИСЪ III".

Манифестътъ е приподписан от министър-председателя проф.Богдан Филев и министрите на цялото тогавашно правителство.

На 21 септември 1940 година министър-председателя, тогава проф.Д-р Богдан Филев произнася реч в На-

родното Събрание по повод подписания Крайовски договор за отстъпване на Южна Добруджа на България.

В нея той съобщава, че на 7 септември в румънския град Крайова е подписан мирен договор връщащ иконната българска Южна Добруджа в пределите на Отецеството. Непосредствено преди речта си, той получава телеграма от генерал-лейтенант Попов, командувач III армия в която командувачият докладва, че българските войски са преминали границата и в обстановка на неописуем възторг всред населението от селищата през които преминават войските, те напредват към старата българска граница. Тази телеграма взривява емоциите

в Народното Събрание и всички народни представители бурно, продължително и на крака изразяват радостта си. След това проф. Богдан Филев прави кратка историческа справка на проблема Южна Добруджа. Той припомня битките, които води българската армия за връщането на тази земя: Тутраканската епопея и неотразимостта на българската конница предвождана от генерал Колев. Богдан Филев отбелязва и благо-

горазположеността на

ред Европейски държави подкрепили искането ни за връщането на тази територия. Германия, Италия, Великобритания, Съветския Съюз и САЩ одобряват и считат за справедливо мирното връщане на Южна Добруджа на България. Разбира се, освен чувството за правда тук прозират и намеренията на Великите сили да привлекат България към себе си в условията на разединена и воюваща Европа.

"Добруджанският въпрос – казва Филев – който се разрешава съ сключения въ Крайова договоръ, не е новъ. Той съществуваше у насъ отдавна. Българският народъ никога на беше се примирилъ съ постановленията на Ньойския диктатъ.Той винаги се надяваше, че тези постановления ще бъдат премахнати. Той беше винаги ревизионистично настроенъ, обаче той чакаше да стане тази ревизия по миренъ начинъ. Той беше убеденъ, че този резултатъ може да бъде постигнатъ по миренъ начинъ и чакаше спо-

койно това да бъде осъществено”.

И по-нататък... “Както Румъния, така и България, и двете страни бяха въодушевени от желанието да дойдат до мирно споразумение, което да даде възможност да се възстановят наново онези традиционни връзки, които са съществували в миналото между тия две страни... Възстановяването на тези добросъседски връзки е една нова гаранция за затвърдяването на мира на Балканския полуостровъ... По такъв начинъ се възстановява извършената по отношение на България неправда, връща се всичко онова, което беше българско... по такъв начинъ... беше възможно да се създаде една база, на която да могат да се възстановят приятелските отношения между двете страни.”

Интересно е да се знае финансовата страна на това историческо за българския народ събитие.

Присъединяването на Южна Добруджа към майката – отечество създава необходимост да се дадат допълнителни средства за задоволяване на нужди от военно, административно, поземлено-земеделско и друго естество. Редовният бюджет на България преди Крайовският мирен договор е 8 милиарда и 400 милиона лева. Присъединяването на Южна Добруджа налага на правителството да гласува един допълнителен бюджет от 930 милиона лева от които 610 милиона са за извънредни военни разходи. Нещата се утежняват от една точка в договора българите в Северна Добруджа да се преселят в България, а румънски колонисти в Южна Добруджа да се приберат в Румъния и то за краткото време от три месеца. За да облекчи съдбата на тези принудително преселени българи правителството предвижда допълнителни кредити. Това включва осигуряване на пари за различни техни нужди, даване на земи на преселниците, засяване с пшеница и ръж на буквално всеки квадратен метър щото да не остане незасята и педя земя. Целта е ясна: да се увеличи предстоящата житна реколта. Поради малкото време с което разполага държавата е предвидено това есенно засяване да започне веднага и в него да участвуват трудови войски, местното население и преселниците. Предвидени са 34 милиона лева за поправка на сгради в Южна Добруджа и 20 милиона лева за поправка на пътища и

свързването им с пътищата от старата територия. Министърът на финансите в правителството на Богдан Филев – господин Добри Божилов в една обстойна, професионално издържана реч пред Народното Събрание запознава народните представители със състоянието на бюджета, потребността от гласуването на допълнителен такъв и начините и средствата за намиране на необходимите допълнителни пари, които да покрият големите наскрещни разходи от присъединяването на Южна Добруджа.

Така през 1940 година бива осъществено мирното присъединяване на Южна Добруджа към Майката-Родина..

Не мога да се слържа и да не направя сравнение между Южна Добруджа и Западните Покрайнини. В крайна сметка и двете територии са отнети от

Висши български и германски офицери приемат парада на победата в Силистра

България по силата на договори след две национални катастрофи. Ньойският диктат утвърждава безмилостно и двете заграбвания.

Връщането на Южна Добруджа е красноречив пример за това как може да бъде решен един толкова болезнен въпрос с чисто мирни средства. Факт е, че след поправянето на тази вопиюща несправедливост с проявеното разбиране от румънска страна и подкрепата на Великите Сили взаимоотношенията между България и Румъния стават трайно добри. Между нас след това не е имало военни конфликти, гранични спорове, и всякакви недоброжелателности. Дори при управлението на Чаушеску характеризиращо се с изолационализъм и непревдвдимост не се стигна до кризи в отношението между страните ни. Разбира се и сега има много да се желае за сближаване на двата народа чрез общ прочит на балканската ни история, засилване на взаимния туризъм, културните връзки, общия бизнес и

прочие и прочие. Но важното е, че не ни тегнат несправедливости от миналото и така по-лесно се изгражда приятелско бъдеще.

А как изглеждат нещата със Западните Покрайнини и Сърбия? Защо сърбите са се вкопчили в тези стари български земи населени със 100% чисто българско население? Стратегическите съображения да се задържа една такава безумна граница от 1919 година насам са обезсилени. Съвременните бойни средства със съвременни технологии и модерни стратегии за водене на бойни действия позволяват да се нанасят унищожителни удари от високо и далеч. Нещо, което сърбите изпитаха на гърба си по време на бомбардировките от силите на НАТО. Ракетите долитаха изневиделица и поразяваха с неотразима точност всеки обект белязан за унищожение. Кому е нужно това продължаващо разделение на българите от абсурдно теглената гранична бразда? Разделените села, махали, дворове, гробища и къщи удивлява съвременна Европа? При настъпилите разтърсващи промени на континента ни с образуване и възстановяване, разделяне и събиране на държави и народи, българското малцинство в Сърбия няма да бъде вече „мирна рая“.

Достатъчно врагове-съседи си създаде Сърбия след десетгодишните братоубийствени войни, които води с бившите си републики. В Сърбия много добре знаят, че нямат вече и юридическо основание да задържат Западните български покрайнини при себе си поради заличаване на държавата им която ги получи даром от съюзниците си.

Заради тези земи отношенията ни никога не успяха да бъдат истински добри. Казвам истински, защото лицемерно приятелските обноси ги демонстрирахме под натиска на бившия Съветски Съюз. Пък и лакеите в БКП се престараваха както винаги, когато заповедите идваха от Кремъл. Сега на почит излезе национализма. Той не е вече мръсна дума в България за която човек може да бъде изпратен в Белене. А и българите в Западните Покрайнини вече обърнаха поглед към Родината си. Кога за обучение, кога за работа или просто за почивка на море.

Нека имаме добрия пример стореното през 1940 година в Крайова. **Ако Сърбия реши да постъпи като**

Благодарност към Цар-Обединител Борис III

Румъния и върне на България заграбените от нея Западни български покрайнини какво би се случило от тази неочаквана за мнозина стъпка?

Някой ще каже – ще има бурни националистически изстъпления в цяла Сърбия, ще падне правителството и страната ще изпадне в тежка вътрешна криза. Да, това би се получило ако сръбското общество не бъде въведено и запознато правдиво с проблема Западни български покрайнини като история, настояще и бъдеще. Едно подготвено сръбско общество би разбрало справедливостта и ползите от едно възстановяване на историческата справедливост.

А ползите, които биха произтекли от едно такова мирно уреждане на проблема ще са огромни за сръбската държава. Ще изброя някои от тях.

Ще бъдат изчистени всички проблеми от нашата обща история от 1913 година насам.

Сърбия ще има на една от границите си най-последен един спокоен и приятелски настроен съсед.

Веднага могат да се осъществят жизнено важни неща:

- Мощно подпомагане и съдействие от страна на България за приемане на Сърбия в Европейския Съюз.

- Обща политика и близки позиции по засягащи ни проблеми обсъждани в различни Европейски институции.

- Пренасочване на големи български инвестиции в Сърбия за възстановяването на нейната икономика пострадала от десетгодишните войни и международната изолация.

- Съвместно излизане на международния пазар с общи крайни продукти. Това ще компенсира Сърбия загубила традиционните си позиции в износа.

- Тясно свързване на енергийните ни системи особено с построяването на новия ядрен реактор край Дунава. Това ще направи двете страни енергийно независими от международните сринове на енергийно производство и транзит.

- Даване на улеснен и пряк достъп на Сърбия до българското Черноморие за износ на промишлена и земеделска продукция към страните от ОНД, Близкия Изток и Азия.

- Максимално бързо излизане на сръбски стоки в посока турските пазари чрез магистрала към Свиленград.

- Спечелване на Европейски проекти за изграждане и модернизирване на шосейната мрежа на двете страни като част от транс европейските магистрала обслужващи Западна Европа в контактите и с Ориента.

- Сърбия ще стане предпочитано направление от българска страна за транзит на стоки и хора към Средна и Западна Европа.

- Още повече ще се развие обменния туризъм между двете страни /целогодишен морски и планински/.

- Фактът на сближение между Сърбия и България ще ускори подобряване отношенията на Сърбия с останалите и съседи тотално сринати в десетгодишната разчленяваща война.

- Най-последен това би променило пренебре-

жителното отношение и представа, които имат за нас в Западна Европа. Ще послужим като пример за решаване и на други подобни териториални и малцинствени проблеми на стария континент.

Да видим има ли политици в двете държави, способни на подобно помирително действие?

Ето тук удряме на камък. Колкото и да се взираме на запад и изток, политическия небосклон не блести с такива държавници способни да изиграят нетрадиционни, изненадващи политически ходове. В Сърбия политическият елит се тресе от див национализъм подклаждан от албански комплекси свързани с Косово. В България пък комунистическите управници (те никога не са излизали от властта) покорно си мълчат за да не си нарушат общите бизнес интереси със сръбските комунисти /справка: заводите на Христо Ковачки в Сърбия/ и с руските покровители, които са много чувствителни когато става дума за някакви си териториални преразпределения.

В паметта ми стоят две имена. Едното е **Зоран Джинджич**, а другото **Стефан Стамболов**. И двамата бяха убити от политическите си противници в Сърбия и България именно заради това, че отстояваха националните интереси на страните си. Сега няма такива държавници.

Търсят се!

11 януари 2009г
д-р **Валентин Янев**

П.П. Фотографиите се публикуват за първи път от деня в който са направени през 1940 година. Предоставени са с любезното съдействие на госпожица Невена Койнакова.

Добруджанки посрещат освободителните български войски

Босилеград – столица на “Привременно военно управление за Македония”

Решенията на Берлински конгрес 1878г. за разпокъсване на Санстефанска България са посрещнати с бурни народни протести в Княжество България, Източна Румелия и останалата под робство Македония. Тази люлка на българската просвета и култура през вековете с борческо българско население се вдига на спонтанен протест начело с българските владци Натанаил Охридски и Методи Кусев. Във вътрешността на Македония се настанили хайдушките чети на Ильо войвода, Димитър Попгеоргиев Беровски, Тодор Паласкаря, Стоян Карастоилов, Кочо Лютата и други. Набързо били сформирани нови чети от български македонски опълченци, участвали в Руско-турската война 1877-1878г. Между Охрид и Битола се появила четата на Васил Войвода от г. Ресен с около 500 души. Около Велес е действала четата на Константин Буфски. В други райони се появили четите на Наум Русков, Георги Аврамов, Димитър Илиев, Яначко Василев, Митре войвода и други. Етническото движение получило широка подкрепа в Княжество България начело с Митрополит Охридски. Той е роден в с. Кучевича, Скопско, и е първият български митрополит в г. Охрид след възстановяването на българската екзархия. Методий Кусевич е роден в г. Прилеп, висш български духовник, пръв ректор на българската духовна семинария в Цариград. За подпомагане на борбата против турския поробител на 29 август 1878г. в г. Търново се образува благотворителен комитет “Единство” от участници в националноосвободителното движение. Клонове на комитета се образуват в много други селища.

В началото на септември 1878г. в Кресненското дефиле се съсредоточават четите на Стоил войвода, Тодор Паласкаря, Коста Кукето, Кочо Лютата, Стойо Тураленко, дядо Георги Гаджала и други.

Софийския комитет “Единство” организира чета с войвода Адам Иванович, руски офицер, участник в Сръбско-турската война 1876г., служител при видинския губернатор, която действа в Разложкия край. Създадена е и още една софийска чета под ръководството на чеа Л. Войнекевич, женен за българка от Македония.

На разсъмване на 5 октомври 1878г. избухва Кресненско-Разложкото въстание, което през средата на ноември е потушено, като са унищожени 12 села, изгорени са 1320 къщи и стотици са убити.

Наложила се организация на оцелелите четници. По идея на митрополит Натанаил Охридски те идват в Княжество България, съсредоточават се в селата на Краище, където през зимата се подготвят във военно-техническо отношение. В настаняването им взел участие пратеникът на Търновския комитет “Единство” Стефан Стамболов, който донесъл 500 франка помощ. През 1878г. Краище е сполетяно от природно бедствие. Унищожена е картофената реколта, а също така и посевите от ръж, овес и елда. Много бедни селяни са варили кори от плодни дървета за уталожаването на глада. Въпреки тежкото материално положение населе-

нието с радост и загриженост е приело четниците. В нито едно село не е имало обществено помещение за тях, нито църковни и манастирски приюти. Къщите са тип кошари, без прозорци, претъпкани с многолюдна челяд.

На 16 декември 1878г. при голям снеговалеж и студ в с. Извор пристигнали митрополит Натанаил Охридски, Стефан Стамболов и Мирослав Хубмайер. През следващите дни обхождат селата, в които са настанени четниците. След като се завърнали отново в с. Извор, провели съ-

вещание с ръководителите на четите, на което било постигнато съгласие за общ ръководител на четите да бъде назначен Мирослав Хубмайер, който имал най-големи познания по военното дело. След съвещанието всичките участници в него заминали за Босилеград, където отново провели съвещание, на което поставили началото на новата структура, като приели единодушно “Временни правила за нареждане на Македонското въстание”. Били избрани членовете на “Привременно военно управление за Македония”, което за краткост назовавали “Военен съвет” в състав: Мирослав Хубмайер – командир, поп Коста Буфски – зам. командир, и членове: Димитър Трифонов, Георги Пулевски, Георги Караисаки, Кара Коста, Павле Янков и Коста Николаев. След съвещанието митрополит Натанаил Охридски и Стефан Стамболов заминали през с. Горановци за Кюстендил, а войводите се отправили към селата, където са четниците. От малкото запазени документи може да се установи в кои селища и по кое време са пребивавали.

На 1 януари 1879г. четата на Коста Николаев със 107 четници и 4 конници е в с. Горна Любата. Четата на Георги Пулевски от 70 души и 3 конници е в селата Горна Лисина и Долна Лисина. В селата Божица и Извор новата година посрещнали 100 четници от четата на Георги Караисаки. От 18 януари четата на Никола Македонски нараства на 112 души

и се настанява в селата Горно Тлъмино и Рикачево. По същото време четата на Коста Николаев намалява на 98 души и се намира в селата Брестница, Бистър и Млекоминци. Част от четата на Георги Караисаки остава в с. Божица, но по-голямата част от нея се премества в с. Трекляно. В с. Извор пристига нова чета с войвода Григор Огоноски от 75 души. Съставът на военния съвет в Босилеград нараства на 14 души.

На 28 януари 1879 г. разположението на четите е: четата на Никола Македонски – в Горно Тлъмино и Долно Тлъмино. На Коста Николаев – в селата Църнощица и Зли дол. В селата Горна Лисина и Горна Любата е четата на Георги Пулевски, а четата на Георги Караисаки – в Трекляно и Косово. Четата на Кара Коста, състояща се от 100 души, се настанява в Добри дол и Сушица. Във Военния съвет остават 9 души и 3 конници.

Снабдяването на четите с храни, облекло, обувки и други потребности е крайно незадоволително. Четниците достигат до 500 души. Средства няма от никъде. В писмото си от 24 януари 1879г. до Митрополит Натанаил М. Хубмайер пише: “Липсва това, което е най-нужно. Нема пари! Моля Ви! По какъв начин да проведем македонското въстание.” Той настоява за 100 товара дърва за огрев, 1000 чифта свински цървули, 600 шинели, 600 блузи, 600 панталони и по толкова ризи и чорапи, 500 оки тютюн, 200 оки ракия и голямо количество сол.

Острите икономически и битови проблеми довели до сериозни противоречия сред членовете на Военния съвет и лоша дисциплина в четите на 8 януари 1879г. от Военния съвет е отстранен Георги Балабанов. Но веднага се появява разпра между М. Хубмайер и войводата Никола Македонски, довела до арестуването на последния и отвеждането му в Кюстендил. За изглаждане на противоречията в Босилеград пристигнали Стефан Стамболов и Никола Обретенков – виден деец на българското национално-освободително движение, председател на Русенския таен революционен комитет. Пристига и митрополит Натанаил Охридски. След бурни разисквания се стига до промени в състава на Военния съвет, като М. Хубмайер е заменен с Григор Огонски. Било взето решение четите да се устроят по образец на войската в Княжество България. Преустройството е извършено през февруари 1879г., като всяка чета има стотник, взведен командир, конник и четници. По неизвестни причини на 26 февруари 1879 г. в с. Горановци е проведено съвещание с командирите на четите, които били повишени с войнствени звания капитани. По това време разположението на четите са: Първа чета на капитан Спири Иванов от 78 души – в Бобешино и Црешнево. Втора чета с капитан Георги Пулевски от 103 души – в Гурбановци и Дукаг. Четата с капитан Кара Коста със 122 души – в Горни Кортен. Липсват сведения за местонахождението на трета чета.

През пролетта на 1879г. четите се отправят за Македония.

Панталей Георгиев

Краище – прочут район на руди

Старите железодобивни райони по българските земи съвременната наука разделя в пет големи групи. Първата група е разположена на северозапад, между градовете Гостивар и Тетово в Македония. Втората е между реките Струма и Българска Морава с център в с. Божица. Третата е Рило-Пиринско-Родопската с център – рудниците в Самоковско. Четвъртата е Черноморската с център с. Малки Самоков, сега в Турция и петата група е Чипровската.

Ако природата е отнела плодородните равнини на Краище, то го е дарила с многобройни планини, пълни с подземни богатства – злато, сребро, олово, мед, желязо и други руди. Още през тракийско време е съществувало развито рударство, което е продължило и през римското господство. В землищата на Горно Уйно, Долно Уйно, Долни Кортен, Ресен, Ярешник, Горно Тлъмино, Трекляно и други се е добивало злато. Реките Драговищица и Треклянска са най-златоносните в страната. В землищата на селата Мусул, Горна Любата, Бария, Ръжана и други се е добивало само олово и мед. Известни селища на железодобив до средата на XIX век са: Божица, Метохия, Драгойчинци, Топли дол, Побит камък, Чешлянци, Габрешевци, Горно Кобиле, Добно Кобиле и други. Център на железодобива е с. Божица, което населението наричало златна Божица или Богата Божица.

Краищенската желязна руда е магнетит, който във вид на ситни зърна и кристали е впръснат в лесноразрушаващ се сив шисторен гнайс. Тези скали имат по-качествена руда. За разлика от другите места на железодобив, отделянето на рудата в Краище е ставало с механическата сила на водата. Използвани са буйните води на реките Колунишка и Топлодолска, като са отвеждани в широки вади, преминаващи през урви и планински височини на десетки километри. Водите на Колунишка река влизали в канали при църквата “Св. Архангел Михаил”, а на Топлодолската – при местността Претвор. Двата канала се събирали при Деянова махала в с. Божица. Оттук общият канал преминавал през селата Царица, Побит камък, Шатковица, Метохия, Горно Кобиле, Долно Кобиле, Драголевици, Трекляно и стигал до с. Габрешевци, където е имало мадан, край днешната махала Самоковска. Отклонение от канала е минавало за с. Горно Уйно. Каналът

е наричан от населението вада, което название е запазено до днес.

Робски труд е използван за построяването на каналите. За преминаване през дълбоки долини и пропасти са правени специални мостове от издълбани букови или дървени вековни дървета, покрити с щавени волски кожи. Запазена е преданието за прокарването на канала от Колунишката река. Майсторът не сполучил при проектирането на трасето, защото местността, през която трябвало да мине, била по-висока от нивото на реката. Неговият помощник го избавил от грешката. Хрумнала му идеята, която се оказала реална за изпълнение. Той задължил работниците по изграждането на канала преди изгрев слънце да се наредят по трасето на разстояние 10 аршина един от друг, като им дал указание, когато се появи слънцето, всеки един от тях да изкопае малка

дупка, дето първо е огряло слънцето земята. По този начин било очертано новото трасе на канала по който водата тръгнала.

В с. Божица и в съседните села желязната руда се е добивала от открити рудници, в които пускали вода за разрушаване на калявата маса. Където не е имало възможност да се използва вода, изкопавали рудата, като я пренасяли до канала или в дворовете си за плаване. Подземните галерии на рудниците достигали до два метра, без да се укрепват с дървено скеле. В една галерия са работили не повече от 15 души.

През топлите места населението се е занимавало предимно с промиване на рудата, дейност, наричана плаване. Това е ставало по няколко начина. Първият начин е натрупването на рудата на едно място.

Предварително събраната в голямо количество вода във вировете се пускала да облее рудата, като отнасяла пръста, а желязната руда оставала във вид на зърна. Процесът се повта-

рял няколко пъти, докато се получи чиста руда.

Вторият начин е пренасянето на рудата в дворовете на същите, където имало наредени едно до друго дървени корита, свързани помежду си за преминаване на водата. В най-горното корито се поставя рудата, натрошена на дребни късчета. В коритото пускали вода, която отнасяла към другите корита пръста във вид на мътилка. Ако в мътилката попаднат зърна от желязната руда, те се утаяват в другите корита. Този процес се повтарял няколко пъти, докато зърната от рудата останат чисти в коритата.

Получената чиста желязна руда се пренася в пещите за топене, които в Краище, Самоковско, Брациговско и Пещерско се наричали вигъни. Това наименование за топене на желязна руда е пренесено от майсторите, пристигнали от Словения, наименованието, което на български означава огнище или жаравя. За добиването на висококачествено желязо от голямо значение са използваните въглища. В Краището те се наричали угळेве или кюмюр, а в Самоковско – наган. Най-хубавите дървени въглища са получавани от леска или елешка, които дървета се срещат по-рядко в Краище, затова са използвани бук или дъб. Дървените въглища се получавали по средата на горите и оттам били пренасяни с кошове или чували. Местата, където се добивали въглищата, се наричали щетини, следи от които има все още запазени по горите. На една щетина накуп са натрупвали от 30 до 40 волски коли дебели дървета, които се запалвали едновременно от всичките страни. Лицата, извършващи тази дейност, се наричали кюмюрджии. Средно от един кубически метър дървета се добива около 100 ока въглища, а за нормалната работа на една вигъня за 24 часа били необходими най-малко 600 оки въглища и 100 оки дървета. За един самоков мадан – още 100 оки. Този голям разход на дървесина е довел до унищожаването на горите в Краище, и по тази причина през 1885 г. е преустановен добивът на желязо и рудниците са затворени. Населението изпаднало в голяма бедност, като оставало без работа и гори. Голите планински местности, някога обрасли с гори, бързо ерозирани от проливните дъждове, появили се дълбоки долини, а малките равнини край реките се покрили с чакъл и пясък.

Изследователите по рудодобив

допускат, че в Краище е имало 20 вигъни и няколко самокова. Само в с. Божица са съществували 9 вигъни, но има предание, че са били 25 вигъни и 7 самокова (мадани) през XVIII век. От съществуващите 9 вигъни, пет били на река Марушица, която населението наричало Вигъна или Златарска. Другите две вигъни били разположени край река Гаганица към Златановата махала, и още две вигъни по река Мутница при Деяновата махала.

Една вигъна е събирала средно около 300 оки желязна руда, от която се добивало от 120 до 160 оки желязо. Добитото желязо с коли се пренасяло в най-близкия самоков (мадан), намиращ се на около два километра под с. Божица, снабден с вода от Топлодолската река, идваща по широк канал. За този самоков въглища се добивали в селата Божица, Топли дол и Колуница.

При построяването на вигъните е строго спазвано правилото да бъдат в местност с голям пад на водата, която е предназначена да задвижва духалата, направени от волски кожи. Пещта е изградена в земята с дълбочина около метър и половина каменни зидове и един метър над земята. На половин метър, в така иззиданата пещ поставяли желязна плоча, а местото под нея наричали кладенец, в който по време на топенето на рудата винаги имало течаща вода за охлаждане на желязната плоча. Върху желязната плоча от 50 до 60 см. трамбовали добре обработена глина, повърхността на която се измазва гладко, след което се изрязва във вид на канали до желязната плоча, като задължително направените улеи също се измазват гладко. Вигънта задължително отначало се зида от основите от три страни и след като се направят глиненият насип над желязната плоча, започва изграждането на последната стена, като над каменния праг се поставя полугърков сводест отвор, висок от 30 до 40 см. и широк от 40 до 50 см. предназначен за събиране на желязото. От двете страни на пещта се поставят ковашки духала с дължина до пет метра, задвижвани от мощни водни струи за разпалването на въглищата. Вътрешните страни на вигънта се измазват с много добре обработена глина. Така измазаната пещ се изпича на силен огън. След като истине, се почиства и с дървен прах се изпълват кухините в глината над желязната плоча. Прахът не позволява на разтопеното желязо да се залепва по желязната плоча. В пещта се насипват дървени въглища, като над тях се нареждат едно до друго букови или дъбови пръти, наричани

наган, а върху тях много добре намокрената желязна руда, представляваща зърна или кристали, с дебелина една педя. Пак се нареждат въглища, пръти и руда до напълването на пещта. Задължително на една вигъна са работили трима души, от които един е майстор, а другите са помощници. Средно са необходими около 8 часа за топене на рудата, а полученото желязо от пещта е в зависимост от рудата и тежи от 100 до 150 оки и веднага се поставя в студена течаща вода. След като се извади от водата, с брадва се отстраняват полепналите остатъци от неразтопеното желязо, наричано шлака. Така обработено, желязото се прекарва с кола до самокова (мадана) за обработка. В божичките самокови е имало наковални с чукове с тежест до 300 оки, задвижвани от вода. Преди да се постави желязото на наковалнята, се нагрива до почервявяване и така с помощта на чука и сръчността на майсторите се изковават желязни пръти, които се извозват с воловски коли към Крива Паланка. Виден турски географ от XVII век хвали “несравнимите брадви и оръжия”, направени от желязото, добито в Краище.

В с. Топли дол е имало вигъна с руда, доставяна от Деяновата махала от с. Божица, а полученото желязо се обработвало в Божички самоков. В местността Зелен дол и Свилярниците в с. Драгойчинци е имало два вигъна. Толкова е имало и в село Метохия. Едната е била на границата със землището на с. Побит камък, а другата в махала Калуджевигъни. Полученото желязо се обработвало в самокова в с. Габрешевци. До 1790 г. в местността, Андаците в с. Чешлянци е промивана желязна руда, с вода по канал, идващ от с. Побит камък. Руда е промивана и в местността Манастир в с. Горно Кобиле с вода, идваща по канал от с. Метохия. В с. Долно Кобиле са добивани дървени въглища за мадана в с. Драголевци, където също е имало вигъна, а някои изследователи допускат, че в селото е имало два самокова (мадама). В село Габрешевци е имало три вигъни, за които рудата е докарвана от землищата на с. Драгойчинци, Побит камък и дори от Божица. Допуска се, че е имало два самокова. Работниците във вигъните и самоковите са били другоселци и са живеели в построената за тях кула, която след Освобождението е съборена до основи. Съществува преданието, че когато чуковете на самокова удряли върху нагорещеното желязо за изковаване на пръти, ехото му отеквало във върха на Хайдушки камък на планината и

под такта му кортенските моми играели хоро. В с. Побит камък желязна руда е добивана в местността Вуча дупка. Допуска се и в други селища да е добивана желязна руда, да са съществували вигъни и самокови. Собствениците на вигъните и самоковите са били богати турци, които са възлагали производството на желязо на майстори предприемачи. Последните много зорко са следели работниците да не изнасят желязо, което се продавало много скъпо на ковачите, изработващи от него клинци и подкови за добитък.

Галенитната руда в селата Бария и Мусул е експлоатирана от дружество “Благодат” с акционери от г. Венеция в Италия, които са имали подобни рудници в Мала Азия. Главното управление на дружеството било в Цариград. През 1902 г. българинът Петко Тодорове откупил рудника в с. Мусул за срок до 200 години. През 1906 година той построил фабрика за преработка на рудата край рудника, а също така построил два и половина километра железница до сръбско-българската граница за извозването на рудата с вагони. От последната спирка на железницата с волски коли се извозвала до жп. гара Корубевац. Над 130 души са работели в рудника, оловната фабрика и по превозването на рудата. Болшинството от тях са били италианци. От тях населението, което било неграмотно, отлично научило говорим италиански език.

След окончателното изчерпване на добива на дървени въглища, с което е преустановена работата във вигъните и самоковите, в продължение на десет години в с. Божица е била добивана желязна руда. С коне пренасяна в с. Върла Река в днешна Сърбия, където е имало вигън. На работниците е заплащана дневна надница от 1 грош, 30 пари, 20 пари и дори 2 пари – жестока експлоатация на тежкия им труд.

През годините на Втората световна война (1939-1945) желязна руда е добивана в махала Шумйе в с. Добри дол, в подножието на Земенската планина, с предприемач инж. Шишков от г. София. Рудата се извозваше с волски коли до гара Земен и оттам за Германия. След войната дейността беше преустановена. След втората световна война сгурията (шлаката) от вигъните в землищата на Габрешевци и Средорек беше извозена за преработка в Кремиковския металургичен завод край София.

Пантелей Георгиев
Краище, Библиотека “Краище”
2003г.

175 години от рождението и 100 години от смъртта на Кузман Шапкарев

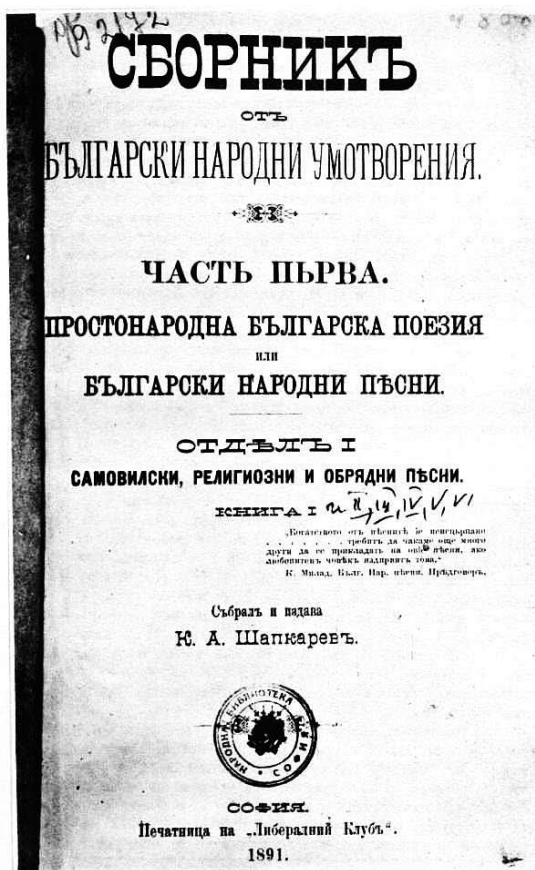
Видният деец на българското духовно Възраждане, фолклорист, дългогодишен учител и член на Българското книжовно дружество от 1900 г. Кузман Анастасов Шапкарев е роден на 1 февруари 1834 г. в Охрид. Учи в гръцко училище в родния си град, но при учителя Янаки Стрезов, който му е вуйчо. През 1853-1854 г. изучава взаимоучителната метода в Битоля и започва да работи като учител. В продължение на 30 години е учител в различни градове на Македония: Охрид 1854-1855, 1859-1861 и 1879; Струга 1856-1859; Прилеп 1861-1865, 1872-1873; Кукуш 1865-1872; Битоля 1873-1874. Първоначално започва да работи като гръцки учител, но 1858 г. въвежда преподаването на български език в Струга и навсякъде в училищата, където работи след това. Под влияние на Янаки Стрезов и Димитър Миладинов започва да издирва и събира народни умотворения (народни песни, приказки, пословици, гатанки и др.) Сближаването с Димитър Миладинов оказва голямо влияние върху творческото и идейно развитие на Кузман Шапкарев. Той се включва активно в църковно националните борби и в преустройството на българската просвета в Македония. По негово предложение са открити Солунската българска мъжка гимназия „Св. св. Кирил и Методий“ и Солунската българска девическа гимназия „Свето Благовещение“. Шапкарев учителства в Солун през 1880-1881, 1882-1883 и в Кукуш 1881-1882 г. През 1884 г. напуска учителството и идва в свободната част на отечеството, където работи като нотариус в Сливен и Стара Загора и като мирови съдия във Враца и Ботевград до 1892 г.

Едновременно с активната си учителска и обществена работа, Шапкарев развива огромна книжовна дейност. Сътрудничи в българския възрожденски периодичен печат с дописки по просветни и обществени проблеми. Още през 1875 г. става дописен член на Българското книжовно дружество. Издава учебници. Пише статии по езикови въпроси като се застъпва за съчетаване на източно българските и западно българските диалекти („наречия“ според него) във формиращата се книжовна норма на българския език. Публикува етнографски изследвания, историко-етнографски описания на местности и селища, издава книгите „Русалии“, „Материали за животоописанието на Бр. Миладинови, Димитрия и Константина“, „Сборник от народни старини“. В центъра на голямото му дело са издирените и събрани български фолклорни материали от 104 селища и краища, главно от Македония, най-много от Охрид и Охридско. С подкрепата на Марин Дринов и Иван Шишманов, той издава „Сборник от български народни умотворения“ (в 8 книги), един от най-богатите и най-ценните български фолклорни сборници. Чрез фолклора Шапкарев защитава и отстоява българщината в Македония – народните умотворения „вкупе очертават народния ни бит и живот, а най-осезателно характеризират и определят националността на населението, у което се намират“ пише той. Шапкарев оставя много трудове в ръкопис, като обширната автобиография – „Материали за историята на възраждането българщината в Македония от 1854 до 1884 год.“, „Градиво за български речник“ и др. С „Градивото“ той иска активно да подпомогне процеса на формирането на българския книжовен език. Още през 1870 г. в две свои статии, публикувани във в. „Македония“, отстоява идеята, че общобългарският книжовен език трябва да се изгражда на основата на всички български диалекти: „Българският народ, за да образуват и обработят новият си език и да го представят богат, как то си е наистина, по моето мнение трябва да

не ся ограничат само в едно, кое да е наречие, тракийското например, мизийското или македонското, ами да земат пред очи всичте наречия и поднаречия, та от всекое от них да извадят толкова вещество, колко что может да бидет сходно с язика ни, а другото да изоставят“. В „Голяма българска читанка или втора част на Българският буквар на наречие по-вразумително на македонските българии“, с удивително чувство за историзъм Шапкарев посочва, че отдалечаването на тези наречия едно от друго „би било гибелно за нашия език“. Опасенията му се потвърдиха през 20-ти век с конструирането на „македонски език“ като различен от български и не престаналите опити за създаване на „шопски език“, различен от български.

Според проф. Ив. Д. Шишманов, Кузман Шапкарев е „един от последните представители на ония генерации, които подготвиха националното Възраждане на България“. През 1900 г. Шапкарев е избран за действителен член на Българското книжовно дружество, а 1906 г. е отличен с орден „За гражданска заслуга“ V степен. Неуморният народен будител умира в София на 18 март 1909 г.

Изготвил: Йордан К. Колев

Свижданията на Славчето – подигравка с робите

Изложение от секретаря на Върховния комитет на бежанците от Западните покрайнини до министерството на външните работи и изповеданията за пограничните срещи в Калотина и Славчето

София, 27 юни 1935
№ 141

С писмо № 90 от 7.V.(1)935, молихме Вашето застъпничество пред Югославските власти да бъдат разрешени свиждания на традиционните гранични тържества на Стрезимировци, Славчето и Калотина. Такова беше дадено и на 24.V. на Стрезимировци макар и при една твърде негативна атмосфера и един ден по-късно, но станаха. В желанието си обаче да се създаде по-лека атмосфера при тези срещи ние Ви помолихме да направите повторни постъпки за празниците на Славчето и Калотина, а също и да уведомите и нашите военни власти. За голямо съжаление, обаче свижданията при повторните постъпки бяха отказани. Това огорчи твърде много емиграцията, която твърдо вярваше, че водената политика на сближение е достатъчно основание да не се откаже поне едно свиждане на изгнаниците с техните близки останали в робство. В Калотина не беше позволено дори отиването до границата, а на Славчето станаха работи, които мислим, че няма да бъдат без интерес да ги донесем до Вашето знание.

1) Югославският капитан отказа да присъства на панихидата и молебена, която се извърши на паметника на загиналите български войници.

2) След първото дадено разрешение много хора бяха писали на свои близки в Югославия и на празника имаше над 2000 човека, които бяха спрени в една долина до с. Извор. Емигрантите от наша страна бяха над 1000 човека.

3) Това положение застави нашите военни: началникът на участъка и на подучастъка да направят решителни постъпки пред югославския капитан, който като видя положението сам, по свое усмотрение разреши свиждането.

4) От начало се извикваха човек по човек и идещият от Югославия конвоиран от двама войника довеждаше се до границата, ръкуваше се със своя роднина и без да проговори нито дума го връщаха.

5) Това се продължи дълго време. И след като се видя, че ако върви така не може да се свършат вижданията и за 2 дни почнаха извикванията по села. Но при единия и другия случай не се позволяваше да се проговори нито дума освен да се запитаха близките и да се отговори, че са добре или че са умрели, каквито случаи доста имаше, без да знаят помежду си. Картината е поразителна. От 30-40 крачки се викат по име, плачат, протегат ръце, но щикът на войника ги спира дори да се прегърнат деца с бащи. Всичко плаче, целият събор от наша страна е на границата до самия трънен плет, през който се протегат ръце, за да се стиснат. Спонтанното чувство на братя наложи свиждането, но беше тъй тъжно и трогателно, че нямаше човек, който да не плаче, а плачеха дори и нашите офицери. Безучастни и нетрогнати останаха само сръбските офицери. Водеха се на свиждане, а водеха се като роби или пленници на които

липсваха само вериги на ръцете. Една жена викаше с глас: “Изтепаха ни да не дохождаме, ама ние па дойдохме”. Жената на Божичкия кмет, една смела и самоотвержена българка викаше на сръбските офицери: “Това не е свиждане. Не съм доволна. Съборете този плет, та да се измешаме. Така се прави свиждане”. Всички от Югославия бяха дошли с ядене. За жалост дори не се позволи да седнат един при друг. Оставени малки братя не познават братята си оттам. Единствената по-продължителна и при по-мека атмосфера беше срещата на боижчени с кмета на селото Владимир Петков Побиевски. Кметската длъжност там стои много високо и заради него им е дадена по-голяма свобода на тази група. Мнозина интелигентни хора наши бивши учители и чиновници, които бяха на събора са се отказали от предлаганите им длъжности въпреки, че са били поканвани. Но затова пък положението им е твърде тежко.

Общи впечатления

Денационализирането е в пълен ход. Никакво подобрене в отношенията на българите, особено към по-будните въпреки новия курс на политиката. Младите вече говорят П сръбски език. Нещо твърде опасно за националната ни кауза. По-старите в близките села около големите центрове, които са в контакт с чиновници, войници и офицери също употребяват много сръбски думи. По-отдалечените села и жените изобщо са запазили по-чист езика си. Водената

политика на сближение не се чувства в низините никак и е свършено безплодна за тях, защото е без никакви реални резултати. Променен е срезният началник в Босилеград, който се вслушвал в оплакванията на българите и бил доста справедлив. Свижданията, макар и толкова ограничени имат голяма морална стойност и повдигат духа на поробените. Би трябвало да се направи всичко за тези свиждания,

които трябва да стават при по-голяма свобода. Те оставят дълбоки следи във всички отатък границата и им действат много ободрително.

Да се направи всичко възможно за час по-скорошните изпълнения конвенциите на новите пропусквателни пунктове, като се опростотворят всички формалности да се премахнат всякакви такси. Всички бежанци па и останалите там са крайно бедни хора и конвенциите при настоящите такси и формалности ще останат мъртви. Да се настои най-енергично за пропускателен пункт на Бранковски мост или на Славчето. От досегашните пунктове босилеградчани не могат да се ползват, а те са най-много 43 села. В интерес на националната кауза е да се даде по възможност по-голяма организационна свобода на Западнопокрайнинската организация пък и на другите такива, която водейки една легална борба би била твърде полезна за общите интереси. Няма да бъде без полза да се поддържа един по-тесен, строго поверителен контакт на организацията с оторизирано лице от Министерството на външните работи.

Изнасяйки горното оставяме го на Ваше благосклонно проучване.

Секретар: Милан Топлодолски
ЦДА, ф. 176 к, оп. 4, а.е. 2782, л. 87-88. Оригинал. Машинопис.

Рапорт от разузнавача П. Ковачев до началника на отделение "Б" на дирекцията на полицията относно събора в местността "Славчето", Босилеградско

София, 17 юни 1938г.

Доносям Ви, Господин Началник, по отиването ми на събора на Българо-Югославската граница в местността "Славчето", Босилеградско следното:

Пристигнах в 10 ч. на самата местност, където имаше вече доста много хора, едни дошли от околните села, а други – от всички краища на България, като някои от тях са ношували на самата местност. В 10.50ч. се отслужи молебен на паметника, издигнат в чест на падналите войници през 1912/1913 год. и Европейската война в съслужие на 15-16 свещеника и в присъствието на много народ, между които проличаваше подпредседателя на Камарата – г. Пешев, кмета на Трекляно и Началника на тамошния сектор. След молебена се поднесоха венци от тамошния пограничен сектор и от Треклянската община, след които единият от свещениците произнесе кратка реч, в която, между другото изтъкна каква е необходимостта за добри отношения с нашите съседи, а най-много със западната ни съседка – ЮГОСЛАВИЯ, като накрая съобщи, че въпреки направените постъпки за свиждане на хората от двете страни, по неизвестни за него причини, не е разрешено. Към обяд тълпата достигна около 5-6000 души, пристигнали с коне, конски коли и около 30 автомобилни коли с различна големина. Към 13 часа нашите погранични власти пуснаха съборяните през неутралната зона на самата граница, където престояха около един час, след което ги отдръпнаха. От граничната линия се виждаха много хора във вътрешността на югославската страна на разстояние около 1 клм. от границата, дошли също за свиждане на границата. При това положение, възбуждението в народа бе много голямо спрямо сърбите, тъй като много от тях са дошли от дълги разстояния и са направили големи разноси за идването им на това свиждане, което сърбите не разрешиха.

След обяд към 17 ч. народът почна да се разотива, крайно възмутен от постъпката на сърбите за неразрешението за свиждане. Към 19.30 почти всички хора се бяха разотиили, с изключение на неколцина, дошли от далечни разстояния специално за свиждане като останаха там ношуват с надеждата – да бъдат допуснати следующия ден на свиждане.

Горното Ви доносям за сведение

Разузнавач № 3705 (П. Ковачев)
АМВР, ОБ 5823-т. I, л. 17. Оригинал. Машинопис.

Архивите говорят ...

Докладна записка от Иван Башев, министър на външните работи относно работата с българското население в Западните покрайнини на територията на СФР Югославия (София) б.д.

Поверително!

До
Секретариата на ЦК на БКП

В Западните покрайнини на територията на СФРЮ живее компактно българско население, което по официални югославски данни наброява около 64 000 души. Всъщност неговия брой е значително по-голям. В този район има четири общини – Димитровградска, Бабушничка, Босилеградска и Сурдулишка. В Димитровградска и Бабушничка община живеят около 28 000 души, 2500 в града, а останалите в 14 български села и в Сурдулишка община около 14000 българи, като само 100 души в града, а останалото население живее в 12 български села.

На това население официално, от югославска страна са признати права на малцинство.

Известно е обаче, че преди първата световна война в районите на Лесковац, Власотинци, Църна Трава, Бела Паланка, Пирот и Зайчар и още няколко населени места по течението на Тимок, живееха също компактни маси от българско население, което в резултат на провежданата жестока асимилаторска политика от сръбската буржоазия е почти на изчезване. Езикът, на който говори мнозинството на населението в тези райони и някои обичаи все още подсказват българския му произход и характер.

Процесът на асимилацията на българското население в Западните покрайнини, започва след освобождението на България от турско робство от сръбската буржоазия продължава и сега, макар и с по-други средства. Различни фактори от политически, икономически, културно-просветен и друг характер са способствували и продължават да оказват своето влияние за ускоряването на този процес. Съществено значение за улесняване на асимилацията има обстоятелството, че то се извършва над българското население, което, както в езиково, културно и икономическо равнище е много близко до сръбското, поради общия славянски произход, сродно историческо минало и пр. Не на последно място е и фактът че вече десетилетия от наша страна почти нищо не е правено, за запазване на българския елемент в посочените райони. В това отношение от страна на Унгария, Румъния и Албания се извършва разностранна дейност за запазване на техните малцинства, като се използват всички възможности, които предоставя даденият им статут.

Наш национален дълг е да започнем системна работа за разширяване и задълбочаване на връзките с населението от западните покрайнини с всички възможни средства в рамките на признатия статут. Тази дейност следва да се организира и ръководи от един център в страната, а да се провежда от редица наши комитети и институти, тъй като задачата, поради своя характер, не е по силите на едно ведомство. Нашето дипломатическо представителство в Белград може да оказва значителна помощ, като периодически осъществява контакти с културните, просветните, обществените и общински институции в българските райони, изучава опита на други страни по работата с малцинствата и прави съответни предложения.

През последните няколко години представители на посолството посетиха официално административни, партийни и обществени органи, а също и културно-просветни институти и дейци в Димитровград, Ниш, Босилеград и Сурдулица. Своевременно в министерството бяха изпратени информации от посолството, които показват следната картина:

В икономическо отношение районите, в които живее българско население, са напълно изоставени. В Босилеград има само едно транспортно предприятие, а малките занаятчийски работилници са обединени в комуналното предприятие "Услуга". В Сурдулица освен малки занаятчийски работилници няма промишленост. Димитровград поради географското му положение е малко по-добре икономически, но селата около него са в окаяно състояние. Поради преобладаващия планински терен земята е много бедна, а доходите нищожни. Данъците на селяните са непоносими. Пътищата и благоустройството на селата са в много лошо състояние. Главно поради това има тенденции на преселване предимно на млади хора във вътрешността, към големите сръбски градове. Тези младежи след време започват да губят българското съзнание, поради това, че встъпват в смесени бракове, губят езика и т.н.

В културно-просветно отношение районът е много изостанал. Има само две български гимназии в Босилеград и Димитровград. Във всички села има български основни училища, а прогимназия има само в градовете и по-големите села, общо на брой около 30. Обучението на децата в основните училища и прогимназии се извършва на български език, но учителите са слабо подготвени и говорят на смесено западнобългарско и източносръбско наречие. В Сурдулица, макар ида

живеят около 1000 българи, няма нито едно българско училище. В основните български училища и в двете български прогимназии в Сурдулица се изучава и сърбохърватски език като отделен предмет. Гимназията в Димитровград е почти посърбена. Поради наличието на сръбски чиновнически елемент в града (гарата, милицията и митницата) в нея наред с българските паралелки има и сръбски и е на лице стремението българчетата да се записват в сръбските паралелки и то главно на деца на местните ръководители – българи, имащи намерение да продължат образованието си в университетите в Ниш и Белград. В българските паралелки се изучава и сърбохърватски език като отделен предмет. В Педагогическия институт в Ниш е имало до 1963г. катедра по български език, която е закрыта и в момента има предметна група с изучаване на български език. В тоя институт също на ниско равнище, от гледна точка на езика, се подготвят преподаватели по български език.

В библиотеките на градовете, селата и училищата в Западните покрайнини преобладава литература на сърбохърватски език. По официални данни от местните институти съотношението е 4: 1 в полза на сръбската литература. Официално се заявява, че им е наредено и са им отпуснати средства да променят това съотношение в полза на литературата на български език, но нашето предприятие “Хемус” не им е предоставяло заглавия.

В Ниш, като бивш окръжен център, се намира седалището на издателството на български език “Братство”. Там се издава на български език: седмичния вестник “Братство” с тираж около 3000 броя, списание “Мост” – 4 пъти годишно с около 1000 броя и детския вестник “Другарче” – 2 пъти месечно с тираж около 4500 броя. И трите издания са на невъзможен, архаичен и смесен със сръбски и други думи български език и разбира се, с много малко материали за България, напълно в духа на югославските концепции, а не рядко и с препечатване на груби антибългарски материали. По-рано е имало известна връзка между издателствата “Братство” и окръжния вестник “Септемврийско слово” в Михайловград, но напоследък са прекъснати.

Местните дейци – българи са изразили желание за по-оживени контакти между крайграничните населени места по линията на размяната на самодейни колективи, спортни групи, контакти по случай чествването на националните празници и т.н. Намекнали са за липса на инициативи от наша страна.

Както от страна на ръководителите, така и от населението се проявява интерес към съборите и крайграничния обмен на стоки и хора.

Общото впечатление е, че в Босилеградско българското население е сравнително по-запазено от процеса на асимилацията, докато в Димитровград и Сурдулица съзнанието, особено на младото подрастващо поколение, е значително повлияно. По улиците и магазините там се говори или на сръбски език или на крайно лош български език.

За да може от наша страна да се влияе на българското население в Западните покрайнини с цел предпазването му от по-нататъшна асимилация смятаме, че на настоящия етап следва да се започне организирана работа в следните направления:

Ежегодно да се канят от наша страна преподаватели от двете български гимназии. Студентите, изучаващи български език в Нишкия институт и техните преподаватели да участват в летните семинари по български език в София. Да се предложат организирани на такива семинари в Западните покрайнини за по-широк кръг от преподаватели от български училища под ръководството на наши специалисти.

Също ежегодно да се отпускат по няколко стипендии за младежи, завършващи с отличие българските гимназии, с цел да се подготвят за гимназиални учители.

Наши основни училища и гимназии да вземат инициативата за установяване трайни връзки с българските училища в покрайнините. Да се организира кореспонденция на широка основа между наши ученици и български ученици от покрайнините. Това да стане чрез землячеството в България, а също и Славянския комитет.

Наш педагогически институт да вземе инициативата за установяване на връзки с Педагогическия институт в Ниш. Под формата на подаръци да се снабдява института със записи на българска реч от подходящи автори и да се обсъдят и други форми на работа за по-добра подготовка на учителите по български език.

Наши издателства и редакции да установят връзки с българското издателство в Ниш, като ежегодно си разменят сътрудници.

ДСП “Хемус” да задоволи исканията на търговското предприятие “Ангропромет” в Пирот за литература на български език, като същевременно наши издателства, под формата на подаръци снабдяват директно български училища и библиотеки в покрайнините с приемлива за тях съвременна литература на български език. Такъв случай има досега, при който лично др. Славчо Трънски е подарил 50 екз. от своята книга “Просвещение” на читалището към прогимназията в с. Божица, която се оказала единствената съвременна книга на български език във фонда на читалището.

Административните, културни и обществени институти във видински, Михайловградски, Кюстендилски, Пернишки и Софийски окръзи да засилят връзките със съответните административни органи, обществени организации и институти в покрайнините. Да се засили размяната на самодейни ансамбли и спортни групи между пограничните населени пунктове. По повод на чествването на националните празници да се разменят официални представителни групи между тези пунктове, като инициативата бъде наша. Преди 2 години местните ръководители от Босилеград са поканени от наша страна да присъствуват на чествването на 9. IX., което е било посрещнато от тях много положително.

От наша страна да се прави всичко възможно за образцовото ни представяне на традиционните погранични събори. Трябва да бъдем по-гъвкави при решаването на въпросите на паспортния и валутен режим във връзка със съборите, за да се ограничава незаконният трансфер и да се даде възможност за присъствието на по-голям брой наши граждани. Уместно е да се прецени и въпроса за размера на паспортните такси за нашите граждани посещаващи свои близки в крайграничните райони.

Да се доведе докрай идеята за създаване и разширяване на крайграничния обмен на стоки и хора по цялото протежение на границата което ще засегне и западните покрайнини. Следва да се има предвид, че този стокообмен има добра перспектива и ще се създадат условия за по-доброто снабдяване на българското население от покрайнините, а от друга страна, неминуемо ще има положителен ефект в наша полза.

По икономическата линия ще бъде полезно наши стопански предприятия да търсят делови контакти с макар и малкото промишлени и търговски предприятия в Димитровград, Босилеград, Бабушица и Сурдулица.

Цялата тази дейност, а в бъдеще евентуално и в други направления, би могла да се осъществява под ръководството на един междуведомствен орган, което ще способствува за създаване съгласуваност, инициатива и политическа съобразност.

Във връзка с това предлагаме:

Да се създаде комисия към ЦК на партията, която да се оглавява от завеждащ отдел и в нея да участват представители на следните ведомства: министерството на външните работи, министерството на външната търговия, Министерството на просветата, Министерството на вътрешните работи, Министерството на народната отбрана, Славянския комитет, Кюстендилски, Софийски, Пернишки, Видински и Михайловградски окръзи.

Цялата ни дейност по третирания въпрос следва да бъде подчинена на задачата да опазим българското население в Западните покрайнини от асимилация и да поддържаме бодър неговия дух.

Министър: Иван Башев

(от Сборника “Архивите говорят” – Българите от Западните покрайнини (1878-1975))

„Българи и сърби – Цариброд, Западните покрайнини и по-на запад“

Книгата на Владимир Русков „Българи и сърби – Цариброд, Западните покрайнини и по-на запад“ е поредната книга, появила се на българския книжен па-

зар, посветена на Западните покрайнини и с основание наречена от историка Пламен Павлов „...книга, която лекува помрачаването на историческата памет“. Авторът е роден в Цариброд през 1935 г. Емигрирал в България през 1949 г., следвал журналистика в СУ „Св. Климент Охридски“ в София. Повече от 30 години е работил като редактор в Българското национално радио. В продължение на дълги години упоритата изследователска работа в архивите на България, Владимир Русков успява да събере огромен материал за миналото и съдбата на българите в Западните покрайнини и което е особено важно – и за съдбата на забравените българи, намиращи се „по – на запад“ от Цариброд. Едно от големите достойнства на тази книга е, че в нея не се разглежда само историческото минало на един изоставен от България район, а редица политически и дипломатически превратности, довели до ужасни асимилационни процеси не само в Западните покрайнини, но и по – на запад от тях. След дълго изчакване да се намери издател на книгата, Владимир Русков най-накрая среща разбирането на една издателска къща каквато е Общобългарската фондация „Тангра ТанНакРа“, която я издава през 2007 г. в рамките на проекта „Българи и другите“. Тази книга, която е първа от поредицата „Българи и сърби“ няма как да не предизвика интерес у широката общественост не само в България, но и в Сърбия и особено в Западните покрайнини. Прав е историкът Пламен Павлов когато казва, че тази книга „лекува помрачаването на историческата памет“. А тя, паметта, няма как да не е била помрачавана в условията на немалко политически и дипломатически предателства, в резултат на които българите в Западните покрайнини винаги са се оказвали жертва. Оттам и асимилацията, но не само на тях, но и „по-на запад“. Ценното в книгата е и авторското припомяне за съдбата на българите в Ниш и Поморавието, които сръбските историци постоянно приобщават към населението на средновековна Сърбия. И почти винаги

са изпусkali факта, че тези земи от началото на девети век до 1878 г. са били изконни български земи. И докато сръбските историци и политици правеха опит да обезбългарят всичко българско в Сърбия, в каталозите на Народната библиотека в София, кокаго тя все още е носела името „Васил Коларов“, авторът не е можел да намери никакво „чекмедже“ за Цариброд, преименувано по Титово време в СФРЮ в Димитровград. Читателите се досещат защо. От чекмеджетата на Народната библиотека, в името на българо-сръбската дружба, някои пропити от интернационализъм хора са се били престарали да укриват всички материали, в които се е съдържало понятието Западни покрайнини и Цариброд. За разлика от тях, сръбските им събратя не са изчистили своите библиотеки от антибългарска пропаганда, ниго са спрели да обезличат българското в отнетите от България земи.

Съдържанието на книгата е толкова разнообразно и толкова наситено с информация, че читателят веднъж отворил я, няма как да затвори нейните страници, преди цялата да я е прочел. Главите в книгата са разделени тематично и по периоди. От „екзотичното“ заглавие „Монографии“ върху Западните покрайнини през миналото на Цариброд, поробването му след 1919 г., положението на царибродчани след Септемврийското въстание през 1923 г., създаването и разцеплението на Вътрешната западнопокраинска революционна организация ВЪРТОП, авторът стига до причините, довели до зараждането на българския нихилизъм и великосръбската идея, жадна а завладее колкото се може повече български земи.

В своя увлекателен разказ, Владимир Русков описва Цариброд като „новия Пирот“ след 1878 г. Именно заради злочастната съдба, сполетяла пиротчани след Берлинския договор, селото „Царски брод“ на река Нишава се е превърнало в град с богат стопански и културен потенциал. След гоненията, на които били подложени будните пиротски търговци и особено пиротската интелигенция, в Цариброд възникнала цяла „пиротска колония“, водещата сила в развитието на града. От книгата научаваме за гоненията, на които било подложено населението в Пиротско и за същите гонения сполетели, след 1919 г. и българите в Западните покрайнини.

Напълно разбираемо е, че авторът е особено чувствителен по отношение заграбването на родния му Цариброд и западните покрайнини от Сърбия по силата на злочастния Ньойски договор. И затова тази трагична дата в българската история определя като един от най – тежките удари, нанесен на

българската нация, който е поставил в критично състояние, както нацията, така и нейните идеали. Или по – точно „през целия период от времето на неговото подписване до днес“. А що се касае до Сърбия до Сърбия, тя „печелеше територии, но губеше бъдещето под краката си. Тя живееше и живее в митологичния си пашкул, митологизирала самата себе си, за да се вижда такава каквото не е в очите на другите“.

Благодарение на множеството архивни документи, на които се позовава авторът, научаваме някои неща за заплетените въпроси около създаването и разбиването на ВЪРТОП, като не са спестени и действията на сръбската държава и нейната агентура в София, свързани с разкола в тази организация, силно родееща се с ВМРО и идеалите на освободителната борба. Българските власти нерядко са се престаравали в своите „превентивни“ мерки срещу ВЪРТОП и ВМРО, с което на практика е бил улесняван сръбският режим в неговия терор срещу българите в отнетите от Сърбия български територии.

Една от последните части на книгата носи показателното заглавие „Българският нихилизъм и великосръбската идея“. Авторът се спира върху периода 1941 – 1944 г., когато България си връща Западните покрайнини. Но в същия този период БКП бърза да направи изкуствено дишане, както се изразява авторът „уста в уста“, на сръбските комунисти и да ги организира за борба срещу българската администрация. Затова не трябва да ни изненадва фактът, че през 1945 г. новата комунистическа власт в България, за да угоди на Сърбия, отнема гражданството на на българите в Западните покрайнини и Македония, а на онези български поданици, които са се преселили от Западните покрайнини и Македония в България, отнема личните карти, настоявайки да ги заменят с временни карти на поданици на държавите, към които са принадлежали преди 1941 г. По същото това време югославското посолство е на „своя боен пост“. Гледа да не му се изплъзне нито една душа, жива или мъртва. Засилва се страданието на хиляди българи от Западните покрайнини, само че и на гериторията на държавата – майка.

Книгата на Владимир Русков съдържа още много исторически факти и информация, оригинални авторски анализи и размисли. Тя е ценно четиво за българите в България и извън нея, но трябва да стане и особено ценно четиво за онези български политици и дипломати, които, в името на сръбско-българската дружба, загърбваха българските национални интереси и особено интересите на българите в Западните покрайнини.

Зденка Тодорова

Коледна програма въпреки всичко

Неприятностите по отбелязването на Коледните празници тази година ни върнаха в годините на откриването на КИЦ-а когато пренасянето на подаръци за деца от България беше истински подвиг. Въпреки че сръбските митнически власти направиха всичко възможно КИЦ “Босилеград” да не може да внесе Коледните подаръци за деца, в стола на основното училище в Босилеград КИЦ и Столична община София изнесоха културна програма за деца в която участваха Дядо Коледа, Снежанка и малките танцьорки от танцова формация “Блясък” към Народно читалище “Света София” от София. След програмата Дядо Коледа, в лицето на актьора Дечко Чунтов раздаде на децата лакомства и играчки.

“Жени Герб” на децата с любов

По повод Коледните и Новогодишни празници Демократичния съюз на българите и женската организация към политическата партия “Герб” от Кюстендил раздадоха подаръци на учениците от българските паралелки в основното училище в Босилеград.

Посланикът Георги Димитров в Босилеград

На 26 януари посланикът на Р България Георги Димитров с група представители от българското посолство и външно министерство и Генералния консул на Р България Георги Юруков гостуваха в Босилеград и се срещнаха с кмета на общината Владимир Захариев а след това посетиха детската градинка, основното училище и Културно-информационния център “Босилеград”.

Гостите отдадоха специално внимание на най-малките в детската градинка както и на учениците от първи до четвърти клас като с известно закъснение им раздадоха коледни подаръци. На КИЦ-а посланик Димитров подари книги за библиотеката.

В разговорите с директора на училището Методи Чипев са обсъждани възможности за кандидатстване по проекти пред еврофондовете за реконструкция на основното училище, а в разговорите с представители на КИЦ “Босилеград” – за намиране на средства за довършване строежа на черквата в село Паралово и реконструкция на черквата в с. Извор. Подробно бе обсъдено положението на българското малцинство в Сърбия, нарушаването на правата му в областта на образованието на български език, нарушаване на правото на вероизповедание на български език, служебната употреба на български език и пр. както и предусло-

вията за икономическо възстановяване на района – модернизирани на пътната мрежа и гранично-пропускателния пункт “Рибарци-Олтоманци. Бе обсъдена и организацията на предстоящия Великденски фестивал. На разговора присъстваха йеромонах Йоан и председателят на Демократичния съюз на българите Драголюб Иванчов.

ДАБЧ в Босилеград

Държавната агенция за българите в чужбина, КИЦ “Босилеград” и Основното училище “Г. Димитров” на 30 януари в детската градинка изнесоха културна програма за най-малките от предучилищна възраст и първокласниците от основните училища в Босилеград и Райчиловци.

Известният драматург, писател и детски поет Панчо Панчев рецитираше свои стихове, разкази и гатанки а актрисата Наталия Лечева от софийския куклен етатър към театрална агенция “България” изпълни детската пиеса “Защо мишките не знаят да четат”. Накрая Дядо Коледа (Любомир Ралчев) раздаде коледни подаръци на децата. ДАБЧ бе представена от проф. Йордан Колев. Театралната агенция “България” и ДАБЧ вече четвърта поредна година изнасят коледни програми в Босилеград.

Поклонение пред паметника на Апостола

Вече пета поредна година паметникът на Апостола в Босилеград работи за българската култура и българското национално самосъзнание на българите в Босилеград. На 19 февруари тази година въпреки изключително студено време КИЦ “Босилеград” отново събра на поклонение пред паметника на Апостола представители на държавни институции, общини, политически и неправителствени организации от България, Посолството на Р България в Белград, общинското ръководство на чело с кмета Владимир Захариев, Културния център в Босилеград, и най-много ученици и учители от основното училище и Гимназията в Босилеград и обикновени граждани. В началото Йеромонах Йоан отслужи панихида пред паметника на Левски а поздравителни прочувствени слова за името и делото на Апостола казаха Иван Николов, председател на КИЦ “Босилеград”, кмета на Босилеград Владимир Захариев, представителят на българското посолство Васил Димитров и д-р Валентин Янев председател на Гражданско сдружение “Западни покрайнини”.

Почетен страж с националните знамена на България и ВМРО държаха членовете на Младежката организация от София и Пловдив. Народната певица Валентина Добрева и Венцислав Андонов преподавател на Националната музикална академия изпълниха български патриотични песни. Учениците от Босилеградското основно училище рецитираха стихове за Левски, след което гостите и домакините

поднесоха венци и цветя пред паметника на Апостола. Сред тях бяха: Община Босилеград, КИЦ “Босилеград”, Културен център Босилеград, Демократичен съюз на българите, Посолство на Р България в Белград, Държавна агенция за българите в чужбина, Столична община София, Община Банско, Община Кюстендил, Национална спортна академия София, младежките организации на Пловдив и София, Национално движение “Западни покрайнини”, Национална телевизия “СКАТ” и други.

Мартеници по повод Баба Марта

В народните представи пролетта идва с пристигането на Баба Марта. КИЦ “Босилеград” и тази година по този повод раздаде мартеници главно на най-младите си посетители – учениците от основното училище. Забележително е, че в последните десетина години в Босилеград почти напълно бе възстановена българската традицията да се раздават и носят мартеници. Дори и в някои босилеградски магазини тази година се продаваха мартеници.

Благодарствен молебен

За първи път, по липса на други възможности и начини за отбелязване Културно-информационния център и Демократичния съюз на българите в Босилеград отбелязаха Деня на освобождението на България 3 март с благодарствен молебен в босилеградската църква “Рождество на Пресвета Богородица”. Молебена отслужиха заедно йеромонах Йоан и старейшината на босилеградските енории свещеник Миодраг Драшко. След молебена участниците си направиха снимка пред паметника на Левски и проведоха беседа за трети март в КИЦ-а.

Курс по български език

В рамките на кандидатстудентската кампания КИЦ “Босилеград” и Национално движение “Западни покрайнини” с финансовата подкрепа на Дружеството за българо-германско приятелство от град Дармщат, Германия, от 1 март до края на юни ще проведат подготвителен седмичен курс по български език и литература за босилеградските кандидатстуденти на българските университети. Преподавателката по български език и литература от Националната гимназия по древни езици и култури от София Анета Иванова всяка седмица ще държи по два часа в салона на КИЦ-а в Босилеград. Курсът ще продължи 50 часа. 25 кандидатстуденти от Босилеградската гимназия редовно посещават курса. КИЦ “Босилеград” планира през май да проведе и подготвителен курс по история.

КИЦ “Босилеград” на Регионална конференция на ученически организации от Югоизточна Европа

От 1 до 4 март тази година във Врњячка Баня се проведе Регионална конференция на ученическите организации от Югоизточна Европа на която участваха представители от Сърбия, Босна и Херцеговина, Хърватска, Черна Гора, Косово, Македония, Албания и България. Конференцията е част от съвместния проект “Обединени ученически парламенти в акция” подкрепен от НПО “Народна помощ от Норвегия” и Министерството на младежта и спорта на Република Сърбия в рамките на Младежката програма за Югоизточна Европа. Организатори на конференцията бяха Едукационния център от Лесковац, Едукационния център от Крушевац и Младежкия комуникационен център от Баня Лука.

Целта на конференцията бе да обърне внимание върху бъдещите насоки за развитие на ученическите организации и инициативите на младите в страните от Югоизточна Европа, а представителите на правителствата имаха възможност да представят постиженията и резултатите в развитието на ученическите организации в техните страни.

Стана ясно, че в периода на прехода страните от Югоизточна Европа срещат еднакви проблеми и предизвикателства. Динамичните промени в младежката политика показаха колко е важна ролята на младите в изграждането на демократичните общества. Конференцията бе замислена като възможност за обмяна на опит, добра практика и предизвикателства в областта на ученическото организиране както и за дебат по въпросите за сътрудничество и съвместни инициативи.

Изхождайки от добрите партньорски отношения с КИЦ “Босилеград” Едукационния център от Лесковац в последния момент се обърна с молба за съдействие за осигуряването на участници от България. Използвайки сътрудничеството и приятелските отношения с българската неправителствена организация занимаваща се с проблемите на младежта “Заедно за децата”, КИЦ “Босилеград” осигури присъствие на ученическите организации от България на конференцията. За сметка на това, организаторите осигуриха присъствието на КИЦ “Босилеград” на конференцията.

В рамките на конференцията се проведе и панаир на ученическите организации на който те се представиха с материали свързани с тяхната дейност.

Участието на българската делегация бе забележително не само с активното участие и опита и постиженията на българските ученически организации, но и с това че конференцията се проведе по време на българския национален празник 3 март и мартениците с които българите украсиха всички участници на конференцията.

Румен Леонидов

Via sacra

...И тѣпакът ще роди тѣпак, който ще роди тѣпак,
и правнукът на тѣпака ще ми се надсмее...
И пак тѣпак, и пак тѣпак.
Пакт от тѣпац!
Как ще измина свещения път,
без да ме стѣпчат?
...И отстъпвам стѣпка по стѣпка назад,
изпѣчил грѣб
преминавам през представата за себе си
(нали е кръгло все още Кълбото?),
която съзирам, когато съм вече отпрашил,
и докато не стана на прах,
ще се въртя около себе си
в кръг
като кръгъл глупак.

Под мантията на вярата
Е сухо, сигурно и топло.
Казват.
Нещо като санаториум за болнички
от фанатизъм.
Но аз не вярвам.
И с двете си очи съм виждал
как се движи тази мантия сама
и се влачи по земята.
Нищо чудно
да е най-удобната покривка
за лекета...
Чувам как под нея си припяват:
„Вярата е час от частното.
Общото е в броя на лекетата.
Сумата от всички супи
Прави от глада естетика”.

Кой е плюл във мойта купичка?
Кой е ходил из душата ми?
Кой е спал с моите сънища?
Кой е схрускал чашката на здрача?
Кой е глътнал моето очакване?
Кой е бъркал в гърлото на птичето?

Кой е дал месо на Моя ангел?

Мизерия

Понеже усмирителната ризница ми беше къса,
обуха ме в чепиците на рицар,
нахлупиха ми шлема до очите, а ръцете ми
отсякоха – за всеки случай.
И понеже оттогава срещам само рицари,
тичам да рѣкостискам,
тичам да рѣкостискам,
тичам да рѣкостискам.
И понякога оставам жив.

Бийте камилари!
Нямам гърбица, но имам,
имам чувството, че съм направо гърбав
цял керван от керванджии лаят
колективно през деня
Изкривил съм се направо
изкривил съм се надясно
изкривил съм се накриво
изкривил съм се накриво
в кривите огледала

О, оазис на духа!

Нямам гърбица, но имам
имам чувство че не съм единен
и ще взема да се глътна
и да се изплюя, но обратен
може би след тези действия
аз действително ще се поправя
аз действително ще се изправя
и ще стана огледален образ
на отсъстващо лице

О, оазис на духа!

Нямам гърбица...
Нямам гърбица.
Но имам.

Дяволска гърбица

Дяволската гърбица за слабите
е тѣгълът без миша дупка,
тѣгълът, във който слабият бере душа за трима.
И няма мърдане
И няма мѣ.
И няма тѣ.

Няма.

Има единствен изход за тригърбата камила –
през устата на лѣва да мине.
Затуй притиснатия до стената си повтаря:
„Преди да ме направят труп – през труповете
ще мина!”

Изумени жертви

Животът ми се стича като лига,
а не съм идиот,
не съм и лигльо.
Дори и да съм бил – не е ужасно
да увиснеш
до три пъти за тридесет и три години.
(до 4 пъти за 44)
И не е толкова зелено да си бивша слюнка
На листна вѣшка, преяла до оригване...
...Но може би – тѣй както си самоизтичам,
ще видя аз сѣнливото лице на Бога
с увиснало чене надолу,
с изцѣклени очи да гледа
безумните си хлапети...
Да има начин, ах, да има начин
да го приютим в приют за старци,
поне животът ми ако се скѣса,
да капна в skutите му стари
и розов ангел да ме изтрие
със бяла носна кърпичка – със кръстче.

Коледна инвазия

На Коледа се вдигна напрежение
 обявиха извънредно положение:
 строи се гложко-лисинската чета,
 имало инвазия на плюшени мечета!
 Батко Владко страшно се ядоса
 и жестоко мечетата шамароса:
 „Кощуница яко се нервира:
 КИЦ ще децата индоктринира,
 Дядо Коледа чрез Мечо Пух,
 ще им вдъхне българския дух,
 ще зарази ги със свобода
 и ще ни сполети черна беда –
 тия пусти плюшени мечета
 ще ни застрашат суверенитета!
 Отде се взе тоя Коледа стар
 да е български сироваскар,
 нали миналата година кмета,
 донесе закон във вилаета,
 партийната ДСС дружина
 да служи Сръбска Нова година,
 и за берекет и кметски кяр
 да се изпече теле на жар!
 Мечета не бива да се дават,
 че за избори не стават,
 който сръбски тешаци има,
 оръжие веднага да взима
 и във Коледната нощ –
 мечетата по пет на нож!”
 Ядоса се и Ченгето:
 „мамка му и на мечето,
 нека ми е грях на душа,
 с байонет ще го намуща!”
 Един познат го заплю:
 „нали беше член на ДСБЮ,
 дотам ли го докара,
 с еничерската поквара?!”
 Като видя че не става,
 почна да се оправдава
 с извинителен тон:
 „Такъв е сръбския закон:
 щом за Коледа дете,
 иска да гушне мече,
 наш Йова е издал наредба,
 първо лекар да го прегледа,
 да не е идейно заразено,
 и радиоактивно облъчено,
 пази боже, че такива мечетия
 вдигат плюшена революция!”
 Но скоро ченгето пострада,
 от словесната канонада,
 дете познатият му откри:
 „Иди се прегледай ти,
 дали нещо не ти хлопа,
 че това мече е от Европа
 и ви казвам на висок глас,
 че е по-изкъпано от вас!
 Не ми взимайте главата:

ако беше Божич Бата,
 щеше без спирачки
 да внесе детските играчки!”
 Ченгето покрусено замлъкна
 и лицето му помръкна:
 „Не разумем ща ти треба
 тай блесави плишан меда,
 дай играчке да баталимо
 и бизнесом да се бавимо!
 Немой брате да се псујемо,
 дай цигаре да шверцуйемо,
 забораваи распре старе,
 дай да зарадимо паре,
 йер ова луда Европа,
 живе че да нас покопа!
 Койи че ти враг то мече,
 пакуй цигаре у врече,
 и док сам я на смени,
 ти брате, благо мени,
 дай гас преко гране,
 и док ново утро сване
 ти чеш да се вратиш,
 и мени лепо да платиш,
 па кад се видимо здраво-живо
 уз српску плескавицу и пиво,
 има да се напијемо
 и Обама да пребийемо!”
 Нашия човек се мае,
 и на ченгето му бае:
 „От Обама ти ще просиш,
 и „такова” че му строшиш,
 глупости не разправяй
 но за човек се оправяй,
 че със тая луда глава
 ще пасеш шута крава,
 зад зелената Морава!”

Иван Николов

